

26618

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(DİN SOSYOLOJİSİ)

HACİBEKTAŞ YÖRESİ BEKTAŞI İNANÇLARININ
DİN SOSYOLOJİSİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZİ YÖNETEN
Prof. Dr. Ünver GÜNAY

TEZİ HAZIRLAYAN
Hasan YAVUZER

KAYSERİ - 1993

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	IV
Önsöz	V
Giriş	VII
1. Araştırmanın konusu	VII
2. Önemi	VIII
3. Amacı	VIII
4. Evreni	IX
5. Metodu	IX

Birinci Bölüm

Hacıbektaş Velî'nin Hayatı, Kişiliği ve Eserleri

1. Hayatı	1
2. Soy, Şeceresi	2
3. Eğitimi	2
4. Lakâp ve Ünvanları	2
5. Menkıbevî Hayatı	3
6. Evliliği	4
7. Kişiliği	6
8. Eserleri	7

İkinci Bölüm

Bektaşilik Hareketinin Tarihî Seyri ve Genel Özellikleri

1. Bektaşilik ve Benzeri Kavramlar	9
2. Bektaşiliğin Kuruluşu ve Tarihî Seyri	10
3. Bektaşilikte Teşkilat Yapısı	12
4. Bektaşilikte Dört Kapı Kırk Makam	12
5. Bektaşilikte Tevellâ ve Teberra	13
6. Düşkünlük	13

7.	Oniki İmam İnancı ve Oniki İmam	14
8.	Bektaşiliğin Kolları	15
9.	Bektaşilikte Ayinler ve Cem Hizmetleri	17
10.	Bektaşilikte Erkân	19
11.	İkrar Ayini	21
12.	Cem Ayini	24

Üçüncü Bölüm

Hacıbektaş Yöresi Bektaşiliğin Coğrafi ve Sosyal Çevresi

1.	Coğrafi Çevre	36
2.	Sosyal Çevre ve Tarihî Durum	36
3.	Kültürel Çevre	36
4.	Ekonomik Durum	36
5.	Dinî Çevre ve Ziyaret Yerleri	37
	a) Müze ve Türbe	37
	b) Çilehane veya Arafat Dağı	38
	c) Beştaşlar	40
	d) Balım Evi veya Kadıncık Ana Evi	40
	e) Bektaş Efendi Türbesi	40
	f) Akpınar Çeşmesi	41
	g) Cuma Camisi	41
	h) Diğer Ziyaret Yerleri	41
6.	Hacıbektaş yöresi Bektaşiliğinin Genel Durumu	42

Dördüncü Bölüm

Hacıbektaş Yöresi Bektaşiliğinin İnanç ve Uygulamaları

1.	İnanç ve İbadet Hayatı	44
	a-İnanç Durumu	44
	b-İbadet Durumu	48

2.	Ahlakî Hayat ve Değerler	58
3.	Dedelik Babalık Müessesesi	69
4.	Sosyal Münasebetler, Örf ve Adetler	74
	a) Kadın ve Aile Yapısı	74
	b) Doğum, Sünnet, Nişan ve Düğün Âdetleri	76
	c) Hasta Ziyareti ve Ölüm Âdetleri	80
	d) Misafir Geleneği, Bayram Ziyaretleri ve Yiyecek Âdâbı	81
	e) Yağmur Duası	83
	f) Ziyaret Merasimleri ve Âdâbı	84
5.	Yörede Eğitim ve Özellikle Dinî Eğitimin Genel Durumu	85
6.	Yörenin Genel Dinî ve Sosyal Durumu	87
7.	Bektaşî-Sünnî Münasebetleri	89
8.	Hacı Bektaş Vefî Anma Törenleri	90
	Genel Değerlendirme ve Sonuç	92
	Bibliyografya	98
	Ekler : 1 Hacıbektaş yöresi ziyaret yerlerinden görüntüler.	100

Kısaltmalar:

(A.S)	: Aleyhisselam
Bkz.	:Bakınız
Diyanet İşl.Bşk.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	:Hazreti
İ.A	: İslam Ansiklopedisi
Mad.	: Madde
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
R.A.	: Radiyallahu Anh
(S.A.V)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Tv.	: Televizyon
v.s.	: Vesaire
Y.N.	: Yaşar Nuri

ÖNSÖZ

Anadolu'nun İslamlaştırılmasında önemli bir rol oynayan Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, Bektaşilik Tarikatı ve bu tarikatın inançları ile ilgili olarak öteden beri değişik şeyler yazılıp söylenmektedir. Çoğu zamanda Bektaşilik başka boyutlarda, başka hüviyetlerde gösterilmek istenmektedir. "Durum böyle olunca da Alevî-Bektaşiliğin mahiyeti nedir?" bilinmemektedir. Dünü ve bugünü ile Bektaşiliğin inanç yönü ve sosyal bir grup olarak da Bektaşilerin derinlemesine incelenmesinde zaruret vardır.

Hacı Bektaş Velî'nin hayatı ve Bektaşilik üzerinde özellikle son zamanlarda yazılmış birçok eser ve makale vardır. Ancak; bunlardan bir kısmının peşin hükümlerle ve tek yanlı düşüncelerin etkisinde kaldığı, gerçekleri yansıtmak yerine olayları saptırmak durumunda olduğunu üzümlere belirtmek zorundayız. Bir kısım araştırmaların ise Alevî-Bektaşiliğin yayıldığı tüm alanlar ile ilgili olup teferruat içinde boğulduğunu gördük.

Bu nedenle biz, çalışmamızı belirli bir alan ve buradaki durum üzerine tahsis ettik. Birinci bölümde Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, eserleri ve kişiliği üzerinde durarak büyük mutasavvıf ve gönül erini tanıtmaya çalıştık.

İkinci bölümde Bektaşilik hareketinin tarihî seyri ve genel özelliklerini ele aldık. Bu bölümde Bektaşilik ve benzeri kavramlar ile aralarındaki irtibatı dile getirmek istedik. Güncelliğini devam ettiren Alevî-Bektaşî, Sünnî meselesini vuzuha kavuşturmayı hedef seçtik. Bektaşiliğin kuruluşu, tarihî seyri, teşkilat yapısı, Oniki İmam, Bektaşiliğin kolları ve Bektaşilikteki ayinleri bu bölümde inceledik.

Üçüncü bölümde ise Bektaşî tarikatının merkezi olmuş, Pîr Hacı Bektaş Velî'yi kucağında beslemiş ve bağrına basmış Hacibektaş ilçesini ve yöredeki Bektaşiliğin coğrafi ve sosyal çevresini tespit etmeye gayret gösterdik. Hacibektaşdaki dinî çevre ve ziyaret yerlerini ele alarak tanıtmaya çalışırken Hacibektaş yöresindeki Bektaşiliğin genel durumunu ortaya koymak istedik.

Dördüncü ve son bölümde de Hacibektaş yöresi Bektaşiliğinin inanç ve uygulamalarını tespit edip, bu günkü durumu ortaya çıkarmak için çalıştık. Bu cümleden olarak yörede Bektaşî inanç ve ibadet hayatı ile Ahlakî değerleri, Dedelik-

Babalık müessesini, sosyal münasebetler ile örf ve âdetleri tespit etmeye gayret gösterdik. Yörede eğitim ve özellikle din eğitiminin genel durumu ile Bektaşî-Sünnî münasebetlerini ortaya koyduk.Son olarak da Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenlerinin genel bir yorumunu yaptık.

Bir yüksek lisans tezi çerçevesi içerisinde ele aldığımız bu çalışmanın ortaya çıkmasında hiçbir yardımını esirgemeyen Hocam Prof. Dr. Ünver GÜNAY başta olmak üzere, değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Harun GÜNGÖR, Yrd. Doç. Dr. A. Vehbi ECER, Dr.Abdulvahap TAŞTAN ve tashih çalışmaları esnasındaki katkılarından dolayı da Mustafa OKKESİM'e teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan YAVUZER

06.08.1993

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu:

Her bilimsel çalışma az çok belirgin bir problem üzerinde odaklaşır. Özellikle her bilim için sözkonusu olan uzmanlaşmanın gittikçe yaygınlaştığı bir dönemde, araştırma konularının daha dar, fakat daha detaylı bir şekilde ele alınması zarureti ortaya çıkmaktadır.

Bu bakımdan üzerinde uzun yıllar çalışmalar yapılmış Bektaşilik gibi bir konuyu kendi şartları içinde ve özellikle de " Hacıbektaş" örneğinde ele almaya çalıştık. Her ne kadar gerek Hacı Bektaş Velî; gerekse Bektaşilik hareketinin tarihî, tasavvufî, ve sosyo-politik pek çok cephesi varsa da biz, daha çok bugünkü Hacıbektaş yöresi Bektaşiliği ve bunun dini ve sosyal gerçekliği üzerinde durarak aynı zamanda bilimsel bir araştırmanın temel öğelerinden biri olan " konunun sınırlandırılması" ilkesine de sadık kalmaya çalıştık.

Konunun bir bütünlük arzemesi için tarihî yönüne de ağırlık verdik. Tarihî açıdan Hacı Bektaş Velî ve Bektaşilik hareketi ile ilgili çeşitli kaynaklarda, özellikle de tarihî ve tasavvufî eserlerde bilgiler bulmak mümkündür.

Bizzat, Hacı Bektaş Velî'nin kendi eserleri araştırmacılar için temel kaynakları teşkil etmekle birlikte, Babagan kolunun günümüz Dede babası Bedri NOYAN ile Çelebiler kolunun ileri gelenlerinden Cemalettin Çelebi ve A. Celalettin Ulusoy'un çalışmaları da hareketin kendi içinden izahını yakalamada yardımcı olmaktadır.

Biz bu çalışmamızda Bektaşiliğin tarihî yönünü ele alırken yukarıda belirttiğimiz çalışmaların yanısıra, günümüz Bektaşî yazar ve araştırmacıların eserleri ile İslâm literatüründe yer alan konuyla ilgili eserlere de başvurduk. Böylece Bektaşilik gibi nazik bir problemi daha çok objektif olarak ele aldık.

Araştırmamızda üzerinde durduğumuz bir diğer yön ise, bugünkü Hacıbektaş yöresi Bektaşiliğinin dinî ve sosyal çevresini sosyoloji ve özellikle de din sosyolojisi açısından ortaya koymak olmuştur.

2- Önemi:

Ülke genelinde inanç mozayigini oluşturan guruplar arasında Alevî-Bektaşilerinde önemli bir yeri vardır. Tarihî derinliklerinden gelen ve zengin kültürel mirasları bulunan bu gurubun inançlarının, ibadet durumlarının , ahlakî temel prensipleri ile örf ve âdetlerinin bilinmesinde Alevî-Bektaşîsi, Sünnîsiyle tüm toplumumuza ne kadar fayda sağlayacağı âşikardır.

Buna paralel olarak günümüz sosyolojisinde dinî ve kültürel muhtevalı sosyal olayların araştırılması da gittikçe artan bir önem arz etmektedir. Bu bakımdan araştırma konumuzdan da anlaşılacağı üzere daha çok günümüz Bektaşîliğinin sosyal ve dinî yapısını tarafsız bir gözle ortaya koymanın öneminin daha da büyük olduğu kanaatindeyim. Böylece âdeti popüler bir hal almış olan Alevî-Bektaşî, Sünnî münasebetlerinin basmakalıp yargıların ötesinde ele alınması, ülkemizin birlik ve bütünlüğü açısından da dikkate değer bir çalışma olarak görülebilir.

Hacıbektaş'ı örnek bir yöre, örnek bir olay olarak ele almamızın sebebi ise bu yörenin Bektaşîlik hareketinin merkezi konumunda olmasıdır. Yörenin bu özelliği, araştırmamızın önemini daha da artırmaktadır inanıyorumki bu çalışmamız bir bakıma gelecekte yapılacak çalışmalara da kaynak teşkil edecektir. İçerisinde bulunduğumuz şartlar göz önünde bulundurulduğunda Alevî- Bektaşî kültürünün incelenmesinin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

3. Amacı:

Bu araştırmayı yapmaktan amacımız; bir taraftan Bektaşî tarikatının pîri Hünkâr Hacı Bektaş Velî'yi yakından tanımak O'nun ilke ve öğretilerini tespit etmek, tarikatın merkezi durumunda bulunan ve pîr evi görevini yapan dergâhı, dergâhta yapılan hizmetleri gün yüzüne çıkarmaktır. Çevreye ışık veren, aydınlığında gönülleri parlatan Bektaşî tarikatını ve bu tarikatın inançlarının çevrede etkisini tesbit etmektir. Diğer taraftan, dinî bir grup olan Hacıbektaş yöresindeki Bektaşîleri inanç, ibadet, Ahlakî değerler, Sünnîlerle irtibat, örf, âdet, gelenek ve görenekleri ile ele alarak dünü ve bu gününü incelemektir. Bu arada Anadolu da ve dünyanın bir çok yerinde

Bektaşilik adı altında meydana gelmiş olan dinî gruplaşmanın meydana gelişinin sosyolojik unsurlarını ortaya koymaktır.

Bilindiği gibi Hacibektaş yöresi, Bektaşî tarikatı ve Bektaşilik hareketine merkez olmuştur. Günümüzde tarikat faaliyetlerine son verilmiş olmasına rağmen bu merkezi görünümünü halâ devam ettirmektedir. Hacibektaş yöresinde yaşayan Bektaşîlerin dinî ve Ahlakî değerler karşısındaki tutumu ile sosyal ve kültürel yönlerinin ortaya çıkarılması en önemli hedeflerimizden bir tanesini teşkil etmektedir.

Amaçlarımızdan biride İslamiyetten önceki Türk inançları ile örf ve âdetlerinin Bektaşiliğe ve özellikle de Hacibektaş yöresi Bektaşiliğine etkisini tespit etmek, yörede yan yana ve iç içe yaşayan Sünnîlerle Bektaşîlerin birbirleri ile münasebetlerini ve birbirlerine bakış açılarını ortaya koymaktır.

4. Evreni:

Bektaşî tarikatının dünyanın dört bir yanında sayıları az veya çok taraftarları vardır. Anadolu'da, Rumeli'de, Balkanlar'da, Amavutluk'ta tarikatın mensupları bulunduğu bilinen bir gerçektir. Gelişen teknikler nedeniyle veya diğer sebeplerle yer değiştirmelerin etkisiyle bugün Avrupa'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın bir çok yerinde teşkilatlanmış veya teşkilatlanmamış halde bulunan Bektaşîler'e rastlamak mümkündür.

Bu şekilde geniş bir yelpazeye yayılan bir tarikatın inanç ve öğretileri ile mensuplarının sosyo -kültürel durumları ve bunlar arasındaki uyum ve farklılıkları incelemek, kabul edileceği gibi, kolay olmayan bir araştırmadır. Anadolu Bektaşîlerinin inanç ve âdetlerinde de yörelere göre farklılıklar olduğu göz önünde bulundurularak, Bektaşilik tarikatının merkezi durumundaki Hacibektaş ilçesi, araştırmamıza konu seçilmiş, Hacibektaş ilçesindeki Bektaşî inançlarının çevreye nasıl yansıdığı, topluma nasıl etki ettiği tesbit edilmeye çalışılmıştır.

5. Metodu:

Çalışmamızda, konu ile ilgili kaynakların taranması ve bir genel kültür oluşturulması ilk hedef olarak seçilmiştir. Konuyla ilgili olarak taraflı- tarafsız tespit

ve temin edilebilen tüm kaynaklar gözden geçirilmiştir. Ansiklopedik bilgiler toplanmıştır.

16-18 Ağustos 1992 yılı Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerine gidilerek baştan sona kadar anma merasimleri takip edilmiştir. Paneller izlenmiş, panelistler dinlenmiş, gerektiğinde sorular sorularak bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Tüm etkinlikleri ile programlar aksatılmadan takip edilmiş, halk ile röportajlar yapılarak konumuzla ilgili görüşleri ve bilgileri öğrenilme yoluna gidilmiştir.

Bu çalışmalar değerlendirilip kaynak taramalarına devam edilmiş, bu arada zaman zaman Hacıbektaş ilçesi ve Bektaşî köylerine gidilerek mahallindeki durum tesbiti yapılmıştır. Tüm Bektaşî köylerine uğramak ve ilçedeki Bektaşîler ile görüşmek suretiyle bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Araştırmamızı çok yönlü tutup her yaş ve her kesimden ilgililerle görüşülüp bilgi toplama yoluna gidilmiştir. Bu cümleden olarak yaşlılar, gençler, kadınlar, erkekler, öğrenciler, öğretmenler, din görevlileri, muhtarlar, ilçe yöneticileri, kaymakamlık, savcılık, emniyet amirliği, milli eğitim müdürlüğü, müftülük, müze müdürlüğü, kütüphane müdürlüğü, nüfus müdürlüğü, belediye başkanlığı yönetici ve görevlileri, Çelebiler kolunun ilçedeki temsilcileri müracaat ettiğimiz ve çeşitli konularda bilgilerine başvurduğumuz kişi ve kuruluşlar olmuştur.

Böylece, konunun hem tarihî bir boyutu olması sebebiyle dolaylı gözlem tekniği, hem de bizzat doğrudan gözlem metodu kullanılarak sosyolojik bir yaklaşım çizgisi takip edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Hacı Bektaş Velî'nin Hayatı, Kişiliği ve Eserleri

1. Hayatı:

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIV. asırdan başlayarak bilhassa XV. ve XIX. asır esnasında dinî ve siyasî büyük bir nüfuz icra eden, Mahmut II. tarafından yeniçeri ocağı ile birlikte ilga olunup Abdülaziz zamanında tekrar ortaya çıkan ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından tarikatların kaldırılmasına kadar devam eden Bektaşî tarikatının pîridir. (1)

Ahmet Yesevînin dergahında yetişmiş olan Horosan erenlerinden Hacı Bektaş Velî'nin asıl adı Muhammed (2) mahlası Bektaş'tır (3) Baba adı İbrahim, annesi Hatem veya Hatme Hatun'dur (4). 606/1209 yılında Horasan'ın Nişabur şehrinde doğup 63 yaşında 669/1270-71 yıllarında vefat etmiştir. (5) Bazı kaynaklar (6) Pîrin Osmanlı hükümdarları ve Yeniçeriler ile görüştüğüne işaret ederek onun doğum tarihini 649/1248, ölümünü de 738/1337-38 olarak kaydetmektedir. Ancak bu görüş tarihi gerçeklere de uygun düşmemektedir. Buna rağmen Hacı Bektaş Velînin doğum ve ölüm tarihi ile yaşadığı dönem hakkındaki ihtilaflar günümüze kadar devam edip gelmiştir. Doğum ve ölüm tarihi ile yaşadığı dönem hakkında değişik kanaatlara sahip olanlar, diğerlerini, hesaplarını yanlışlık kendilerini de tarihi gerçekleri saptırmakla suçlamaktadırlar. (7)

Âşık paşaoğlu Tarihi bu konuda açık ve kesin bir bilgi vererek Hacı Bektaş'ın, Osmanlı hanedanından kimse ile görüşmediğini, aksini ileri sürenlerin yalan söylediklerini ifade etmektedir (8)

Hayatının büyük bir kısmını sulucakarahöyük (Hacıbektaş) te geçiren Hünkâr ömrünü de burada tamamlamıştır. Mezarı Nevşehir iline bağlı Hacıbektaş ilçesinde kendi adıyla anılan Hacı Bektaş Velî külliyesinin içinde bulunmaktadır.

1- Köprülü, Fuad, "Bektaş, Hacı Bektaş Veli" Mad.İ.A. II. İstanbul,1961,461-464 "M.E.B. Yayınları"

2- Öztürk, Yaşar Nuri, **Tarihi Boyunca Bektaşilik**, İst. 1990, 59

Coşan, Esad; **Hacı Bektaş Veli Makâlât** Ankara,1971, Giriş , XX

3- Coşan; Giriş XX, XXI

4- Noyan, Bedri, **Bektaşilik Alevilik Nedir?** Ank 1987 , 19, Öztürk, Y.N., 59

5- Sertoğlu, Murat, **Bektaşilik Nedir?** İstanbul,1969, 76

Gölpınarlı, Adülbaki; **Vilâyetname Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî**, İst. 1990,

Giriş: XXII, XXIV. Paksoy, Abdülkadir, **Hacı Bektaş Destanı**, Ankara, 1992, 63

6- Ulusoy, A. Celalettin, **Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî Bektaşî Yolu**,Hacıbektaş,1986, 60-64

7- Birdoğan, Nejat, **Anadolunun gizli kültürü Alevlik** 1990, Hamburg

Alevî kültür merkezi yayınları, 78

8- Aşıkpaşaoğlu, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, İstanbul, 1970, 221-224

2. Soyu-Şeceresi:

Hacı Bektaş Velî'yi Hz. Ali'ye bu yollarda Hz. Peygamber (A.S) a ulaştırma çabaları dikkat çekmektedir. Bu konuda yazılı kaynaklarda verilen silsile ve şecerelerde ise birbirini tutmayan birbirine uymayan bilgilere rastlanmaktadır (9)

Bektaşîler arasındaki ananelere göre Hacı Bektaş Velî, Hz. Ali (R.A)'ın soyundan, altıncı İmam Musa Kazım (ö. 183/799) neslindedir. Hacı Bektaş-ı Velî hakkında bilgi veren en eski kaynaklardan biri olan Vilayetnâme (10) de Pîr'in soy şeceresi hakkında şu bilgi verilmektedir.

"Hacı Bektaş-ı Velî, Seyyid Muhammed İbrahim-el-sânî, Seyyid Mûsa'l-Sânî, İbrahim-el-Sânî, İbrahim Mükerrrem-el-Mucâb, İmam Musa'l-Kâzım, İmam Ca'fer -el Sâdık, İmam Muhammed-el-Bâkır, İmam Zeyn-el Abidin Ali, İmam Hüseyin-el Şahîd, İmam Emir-el MÜ'minîn Ali"

Ancak bu silsilenin doğruluk derecesi de tartışma konusu olmuştur. Hz. Ali ile Hacı Bektaş Velî arasındaki şahısların azlığı, silsilede noksanlık veya kopukluklar olabileceği ihtibarı vermektedir.

763/1361-62 yıllarında yazılmış şiirden alınan aşağıdaki dörtlük Hacı Bektaş Velî'nin Hz. Ali soyundan geldiği görüşünü ifâde etmektedir.

Evliyalar Ulu'su kutb-ı zaman
Geldi Hünkâr Hazret-i ol bî-güman
Ol sülale-i şâh-ı Merdan Ali
İsmi Anın Hacı Bektaş Velî (11)

3. Eğitimi:

Hacı Bektaş Velî'nin Hoca Ahmet Yesevî tarafından yetiştirilip Anadolu'ya gönderildiği iddiaları da olmasına rağmen, yaşadıkları dönem gözönünde bulundurulduğunda 562/1166 da ölen Ahmet Yesevî ile 669/1270-71 de ölen Hacı Bektaş Velî'nin aralarında yüz yılı aşkın bir zaman diliminin mevcut olduğu göze çarpmaktadır. (12)

Yaygın olan kanaat'a göre okul çağına geldiği zaman babası, Bektaş'ı Ahmet Yesevî'nin Halifelerinden Lokman Parende'ye teslim etmiştir. Lokman parende'nin himayesinde ve Yesevîlik'ten feyz alarak yetişen Bektaş, iyi bir eğitim almıştır. Parlak zekası ve düzenli eğitimi sayesinde küçük yaşta kendisini yetiştiren Bektaş, Kur'an-ı Kerim, dini bilgiler ve bâtin ilmine vâkıf olmuştur. Eğitim dönemi bir çok kerametlerle süslenen Hacı Bektaş Velî'ye, Hz. Muhammed (S.A.V) ve Hz. Ali tarafından ders verildiği rivayet edilmektedir. (13)

4. Lakâp ve Ünvanları:

Hacı Bektaş Velî'ye Hacı denmesi, onun şu şekilde vuku bulduğu bildirilen bir kerametine bağlanmaktadır. (14) Hocası Lokman Parende hacca gitmiş, diğer görevlerini

9- Ulusoy, 194, 198, Noyan, 22-23, Oytan, M. Tevfik, **Bektaşiliğin İcyüzü**, İstanbul, 1970,362, Samancıgil, Kemal, **Bektaşilik Tarihi**, İstanbul, 1945, 22

10- Gölpinarlı, 98

11- Ulusoy, 44

12- Öztürk , Y.N. 56-57

13- Gölpinarlı, 5

14-Gölpinarlı, 6, Köprülü, Fuad, **Türk Edebiyatında ilk mutasavvıflar**, Ankara, 1991, 50

yerine getirdikten sonra Arafat'a çıkıp vakfe'ye durmuştu. Yanındakilere "Bu gün arife günü, şimdi memlekette bizim evde "bişi" (15) pişirirler " dedi. Bu söz Hünkâr'a malum oldu. Lokman Parende'nin evinde de gerçekten bişi pişirilmekteydi. Hünkâr, Lokman Parende'nin evine giderek, şeyhin hanımından bir tepsiyeye bir kaç tane bişi koyup kendisine verilmesini istedi. Tepsiyeye konulup kendisine takdim edilen bişiyi Hünkâr, göz yumup açincaya kadar Lokman Parende'ye götürüp sundu. Bundaki hikmeti anlayan şeyh Lokman Parende, arkadaşlarıyla beraber bu "bişi" yi yedi.

Hacc dönemi bitip Hicaz'dan dönülünce Nişabur halkı, Lokman Parende'yi karşılamaya çıktılar. "Haccın Kabul Olsun." diyerek tebrik ettiler, elini öptüler. Lokman, gelen halka Bektaş'ın kerâmetlerini anlattıktan sonra "Esas Hacı olan Bektaş'tır" diyerek onu tebrik etti. Bunun üzerine adı Hacı Bektaş-al Horasânî oldu. Horosan'dan Anadolu'ya gelirken hac vazifesini bizzat ifâ ettiği de kaynaklarda yer almaktadır. (16) Bektaşî kaynaklarında Hacı Bektaş Velî için çok sık kullanılan bir de Hünkâr (17) lakabı vardır. Hacı Bektaş Velî'ye Hünkâr denilmesi de yine Onun bir kerâmetine bağlanmaktadır. (18) Hocası Lokman Parende bir gün Bektaş'a ders verirken abdest almak için dışardan su getirmesini ister. Bunun üzerine Bektaş, "Hocam, bir nazar etseniz, mektebin içinden su çıksa da dışardan su getirmeye muhtaç olmasak" cevabını verir. Lokman Parende ise "Buna gücüm yetmez, gücün yetiyorsa sen yap!" deyince Bektaş, el kaldırıp dua eder, hocası da "Amin" der. Bektaş elini yüzüne vurup secdeye kapandığında mektebin ortasından bir pınar akmaya başlar. Hacı Bektaş'ın bu kerametini gören hocası Lokman Parende sevinçle "Yâ Hünkâr!" demekten kendini alamaz. Bundan sonra da Bektaş Velî'nin adı "Bektaş Hünkâr" kalmıştır.

5. Menkıbevî Hayatı:

1826 da II. Mahmut döneminde Bektaşî tekkelerinin kapatılması ve tarihî vesîkaların imhasından dolayı Hacı Bektaş Velî ve yaşadığı dönem hakkında sağlam kaynaklar bulmak mümkün olmamaktadır. Bu yüzden Hünkâr'ın gerçek hayatının dışında bir de efsanevî kişiliği ve bu hayatın da kerametlerle süslenmiş bölümleri vardır. Hacı Bektaş Veli hakkında bilgi veren en eski kaynaklar arasında yer alan Vilayetnâme (19) ve diğer bir çok eserde dile getirildiği gibi, Hacı Bektaş Velî'ye olağanüstü güçler atfedilmektedir. Kendisinde olan manevî güçten kaynaklanan ve kendisine ait kerametler olarak da gösterilen bu rivayetlerden bazıları şunlardır:

Hünkâr Hacı Bektaş Velî, istediği anda dağları yürütüp, taşları, kayaları konuşturur. Bir anda bir çok yerde görünebilmekte, çok uzun mesafeleri çok kısa zamanda

15- Dini, mübarek gecelerde pişirilip dağıtılan yağlı çörek

16- Gölpinarlı, 65

17- Hünkâr, aslı farsça olup, hüdavendigâr, hükümdar, bey demektir

18- Gölpinarlı, 5,6, Köprülü, 50

19- Gölpinarlı

katedebilmektedir. Bastığı yerlerde taşları toz gibi ezmekte veya bastığı taşlarda ayaklarının izleri kalmaktadır. Yıkılan duvarları eniye dogruiltmakta, batan gemileri kurtarmaktadır. Susuz yerlerden su fişkırtmakta, dua ve himmetiyle olmayacak şeyler vuku bulmaktadır. Yerine göre güvercin ve şahin olup silkinince insan şekline dönmekte, darı ceci ve susam yaprağı üzerinde namaz kıldığı rivayet edilmektedir. Yırtıcı ve vahşi hayvanları zararsız hale getirdiği, ölüleri dirilttiği, denizde batmadan yürüdüğü, suyu kan haline dönüştürdüğü haber verilerek yapamayacağı hiçbir şeyin olmadığı inancı dile getirilmeye çalışılmaktadır. Böylece kendisine olağanüstü bir güç atfedilmektedir. (20) "Şeyh uçmaz fakat müritleri uçurur" sözü Hacı Bektaş Velî için de geçerli hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Hacı Bektaş Velî'nin menkıbevî hayatı ve kerâmetleri ile ilgili geniş bilgiler veren Ahmet Yaşar Ocak, bu menkıbelerle eski Türk örf, âdet ve değerleri arasındaki yakınlık ve benzerlikleri işaret etmektedir. Orta Asya Türkleri'nin önem verdikleri motiflerden dağ ve tepe kültü, taş ve kaya kültü, ağaç kültü, hayvan kültü vs. nin Bektaşîlerde de devam ettirilme gayretlerine dikkat çekilmektedir. (21)

6. Evliliği:

Hacı Bektaş Velî'nin evli olup olmadığı, Bektaşîler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Bu yüzden Bektaşîler, Hacı Bektaş Velî'nin evli olduğu görüşünü kabul eden Çelebiler kolu ve evlenmediği görüş ve kanaatında olan Babagan '(Babalar) kolu olmak üzere iki guruba ayrılmışlardır.

Çelebiler, Hacı Bektaş Velî'nin İdris Hocanın kızı Fatma Nuriye veya Kadıncık Ana (Kutlu Melek) ile evli olduğunu kabul etmekte, bu evlilikten Seyyid Ali Sultan, diğer adıyla Timurtaş adlı bir çocuk dünyaya geldiğini, kendilerinin de bu soydan olduklarını iddia etmektedirler. (22)

Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin Bel oğlu olduklarını iddia eden Çelebilerden Cemalettin Çelebi, (23) Hacı Bektaş Velî'nin evli olduğu görüşü üzerinde ısrar etmektedir. Aynı görüşleri paylaşan Ali Celâlettin Ulusoy konu ile ilgili olarak mezkûr eserden şu görüşleri aktarmaktadır.

"Fatma Nuriye ismiyle Müsemma Kadıncık Ana, hocanın zevcesi değil, kerime-i muhteremeleridir. (Saygı değer kızlarıdır). Hz. Pîr Mûşarun İleyhayı tecviz eylemiş (onunla evlenmiş ve firaşlarından (bu evliliklerinden) Seyyid Ali Sultan, nâm diğer Timurtaş İbn-i Hacıbektaş isminde bir mahdumları dünyaya gelmiştir. Seyyid Ali Hazretlerinden Rasul ve Mürsel namlarında iki evladı tevellüd ederek sülale-i Velî-i Mûşarun İleyh (Hacı Bektaş Velî'nin

20- Gölpinarlı, 21,31,40,65,70 Eröz, 53,54 Şener Cemal, **Alevî Törenleri** İst. 1991, 86,87, Sezgin, Abdulkadir, **Hacı Bektaş Velî ve Bektaşîlik** İst. 1991, 58-68, Eyuboğlu İsmet Zeki, **Bütün yönleriyle Bektaşîlik**, İstanbul 1990,169-172

21- Ocak, Ahmed Yaşar, **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam öncesi inanç motifleri**, İst. 1983, 70-94
22- Sezgin, 113, Öztürk Mürsel, **Hacı Bektaş Veli ve Çevresinde Oluşan Kültür Değerleri Bibliyografyası**, Ankara 1991, 17

23- Çelebi, Cemalettin, **Müdafaa**, İstanbul, 1991, 4-5

soyu) bu iki koldan teselsül eylemiştir. "(24)

Babagan (Babalar) kolu ise Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin hiç evlenmediğini, mücerred kaldığını, dünyadan da mücerred olarak göçtüğünü iddia etmektedirler. Bunlar Pîr'in nesli evlilikten doğan bel evlatları tarafından değil, burun kanından meydana gelen yol evlatları kanalıyla devam ettiği görüş ve inancındadırlar. Bu guruba mensup olan insanlar kendilerinin Pîr Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin yol evladı olduklarına inanırlar. (25)

Yukarıda da belirtildiği gibi, Hacı Bektaş Velî evlenmemiştir; dünyadan da mücerred göçmüştür diyen Babagan kolu mensuplarına göre, Hünkâr Hacı Bektaş Velî, Sulacakarahöyük'e geldiği zaman İdris Hoca'nın evine konuk olmuştur. İdris Hoca'nın hanımı Kadıncık, kendisinin bir çok kerametlerine şahit olduğu için, Hünkâr elini yıkasa veya abdest alsa o suyu hemen içmeyi âdet edinmiştir. Bir gün abdest alırken Pîr'in burnu kanadı. Kadıncık âdeti üzere bu suyu içti. Durum Hünkâr'a malum oldu. Kadıncık geri döndüğünde "Bir yudumunu bile dökcek yer bulamadım, bu yüzden o kanı içtim" dedi. Hünkâr, "Kadıncık, sen bizden umduğun nasibi aldın. Senden iki oğlumuz gelecek, onlar yurdumuzun bekçisi olacak, halkın yetmiş yaşındakileri onlardan yedi yaşındakinin elini öpsünler, dünya bozulsa onlar sırtları üzerine yatsınlar. Hiç zahmet görmesinler" dedi. Bu gurup mensuplarına göre bugün Hacı Bektaş Velî'nin evladı olarak bilinenler, Pîr'in Kadıncık Ana'dan gelen nefes (yol) evladıdır. (26)

Çelebidelerin ileri gelenlerinden Ali Celâlettin Ulusoy, "Bu iddia ve anlatımlar Pîr'in ölümünden yaklaşık 215 yıl sonra 1552'de Dedebabalıkla beraber ortaya atılmıştır". diyerek itiraz etmektedir. (27) İslam dininde evliliğe verilen önem ile Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Ehlibeyt'inde evlenmiş olduklarını dile getiren Tokat eski Milletvekillerinden Haydar Ulusoy, "İslam'da mücerredlik (evlenmeme) yoktur, evlenmek vardır." demektedir. Ulusoy'a göre Hacı Bektaş Velî İdris Hoca'nın kızı Fatma (Kutlu Melek) ile evlenmiş, Seyid Ali (namı Kızıl Deli) isminde evladı olmuştur. (28)

Abdulkadir Sezgin Tarikat-ı Âliyye-i Bektaşîye isminde bir kitap yazan Münci Baba'nın bu eserinden şu bilgiyi aktarmaktadır. "Benim Pîrim müteehil" evli" idi. Ve hâlâ nesli-âliyyesi bihamdillah pâyیدardır. Menkuha-i Muhteremesi "Nikahlı eşleri" ise Kutlu Melek (Kadıncık Ana) denilmekle maruf "Fatma Nuriye" nam hatun-u Mübarektir" (29)

Şemsettin Sami de ünlü Kamus'unda "Kadıncık Ana'nın Pîr'in nikahlı hanımı olma ihtimali akla daha mülayimdir" demektedir. (30)

24- Ulusoy, 37

25- Sezgin, 113, Öztürk, Mürsel, 17

26- Fıglalı, Ethem Ruhi, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, Ankara, 1990, 152, Öztürk Y.N. 97, Gölpinarlı 63

27- Ulusoy, 83

28- Ulusoy, Haydar, Cem (Aylık Siyasi ve Kültürel Dergi) Sayı.18, Kasım 1992, 25

29- Sezgin, 49-5

30- Sami, Şemsettin, Kamusü'l-Alâm, İstanbul, 1314/1896 "Kadıncık" Ana Mad. V. 3054

Cemalrettin Çelebi, Feridun Celal Ulusoy ve M. Tevfik Oytan'a göre Hacı Bektaş Velî evlenmemiştir diyenlerin, pirin evlenmediğini gösteren en ufak bir tarihi belgeleri ve delilleri yoktur. Hünkâr'ın evli, kendilerinin de Pîr'in bel evladı olduklarını iddia eden Çelebilerin, ellerinde bu konuda fermanları olup Hacı Bektaş Külliyesinin gelirlerinden hisse aldıkları iddia edilmektedir. (31) Çelebilerin Hacı Bektaş Külliyesinden hisse aldıkları yakın zamana kadar bilinen bir gerçektir.

İhtilafı olan bu konu; günümüze kadar açıklığa kavuşmamış, her iki görüş hakkında da fikirler beyan edilegelmiştir. Görünen odur ki bu ihtilaf bir müddet daha devam edeceğe benzemektedir.

7. Kişiliği

Türk-İslâm tarihini süsleyen büyük şahsiyetlerden biri olan Hacı Bektaş Velî bir Mevlâna ve bir Yunus gibi kitleleri etkilemiş ve peşinden koşturmuştur. Bir çok insanın gönlüne taht kuran Hacı Bektaş Velî'nin, bir gönül eri olması, Ahmet Yesevî gibi büyük bir mutasavvıfın ocağında İslâm'ın hayat düstûrlarını özümlemesi, aldığı ölçüleri uygulama safhasında gösterdiği hassasiyet; O'nun kişiliğini ortaya koyan en önemli özelliklerdir. Şu bir gerçektir ki dünya üzerindeki kavga, döğüş ve savaşların altında yatan en önemli sebepler bencillik, hoşgörüsüzlük, kibir, gurur, haset ve fesattır. Hacı Bektaş Velî "İncinsen de incitme" (32) "Her ne ararsan kendinde ara". (33) sözleri O'nun hoşgörüsünü ortaya koymaktadır. Sözleri ile bütün insanlığı sevgi, barış ve kardeşliğe çağırılmış "Düşmanın bile insan olduğunu unutma" sözü ile de insana verdiği değeri ortaya koymuştur. Hacı Bektaş Velî'nin Şerh-i Besmele isimli eseri genellikle ilahî merhamet ve hoşgörü konusunu işlemektedir.

XIII. y.y. Avrupasını ve hatta dünya coğrafyasını gözönüne aldığımızda, İslâm alemi dışında bilgisizliğin özellikle klise ve dinî çevreden geldiğini görmekteyiz. İslâm Alemi'nde ise ilim din adamı niteliğindeki mutasavvıflar ve gönül erleri tarafından teşvik edilmektedir. İşte Hacı Bektaş Velî bunlardan sadece biridir. Onun "İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır" (34) mesajı da gelecek için ışık tutmaktadır.

Toplumun birliği ve dirliği için hayati önem taşıyan "Eline, diline, beline sahip ol" (35) ilkesi gün geçtikçe daha da iyi anlaşılmaktadır. Hacı Bektaş Velî'de Allah aşkı ve sevgisi ile insan sevgisi hatta hayvan sevgisi en yüksek noktaya ulaşmış; bu sevgi yumağı etrafında toplanan insanlar gönül erginliğine ulaşmanın hazzını yaşamıştır. İnsanlığın ancak XX. y.y.lda, üstelikte çoğu kez politik amaçlarla kullandığı insan sevgisi ve insan haklarını, Mevlana ve

31- Çelebi, 44 , Ulusoy, 37, Oytan 371

32- Hacı Bektaş Klavuzu, Kültür Bakanlığı ve Nevşehir Valiliği İşbirliğiyle hazırlanmıştır. Ankara, ?, 12.

33- a.e, 12

34- a.e, 12

35- a.e, 12

Yunus Emre gibi Hacı Bektaş Velî'nin hayatında, üstelik insanların birbirinin kanını akıttığı bir dönemde en içten duygularla dile getirmiştir.

Dinî kurallara bağlılığı, manevi gücü, Ehlîbeyt sevgisi, engin zekası ve sarsılmaz inancıyla Hacı Bektaş Velî kitleleri etkilemiş; günümüzde de etkilemeye devam etmektedir. "Oturduğun yeri pâk et, kazandığın lokmayı hak et" (36) diyerek temizlik, dürüstlük, çalışmak ve helal kazanç konusunda tavsiyede bulunurken yıkıcılığa, zulme, sömürüye ve tembelliğe karşı da tavrını ortaya koymuştur.

"Ayağa kalkarsan hizmet amacıyla kalk,
Eğer konuşacaksan, hikmet ile konuş,
Ve oturacağın zaman, saygıyla otur!" (37)

sözleriyle Hacı Bektaş Velî, toplumda birlik ve dirliğin sağlanması, gönüllere sevgi yumağının dolması, insanların kardaş gibi yaşaması hususlarını dile getirirken "Gelin canlar bir olalım" mesajını vermektedir. "Bir olalım, diri olalım, iri olalım" (38) diyerek gönüllere taht kuran Hacı Bektaş Velî birleştirici, yapıcı, hoşgörü sahibi, sevgi dolu bir gönül eri; büyük bir mutasavvıftır.

8.Eserleri

Hünkâr Hacı Bektaş Velî'ye ait olduğu ileri sürülen bazı eserler vardır. Bunlardan bazılarının Hacı Bektaş Velî'ye ait olduğu kesinlik kazanmasına rağmen, bazıları hakkında hâlâ kesin bir şey söyleme imkanı olmamıştır.

Hacı Bektaş Velî'nin en önemli ve en hacimli eseri "**Makâlât**" (39) Makâlât; Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat gibi dört kapıdan, her kapının on makamından bahseder. Makâlâtta tasavvufun, kalp ahvalinden, zâhit, ârif ve muhiplerden bahsedilerek insan övülmekte, kendisine verilen nimetler dile getirilmektedir. Makâlâtın ilgi çeken en önemli hususu, düşüncelerin Kur'an ayetlerine ve Hz. Peygamber'in hadis-i şeriflerine dayandırılmış olmasıdır. Bazı bölümlerde konular sadece ayetler zikredilerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Eserde Hacı Bektaş Velî, insanları âbidler, şâhitler, ârifler ve muhipler olmak üzere dört guruba ayırarak müteala etmektedir. Hacı Bektaş Velî'nin en önemli ve en hacimli eseri olan Makâlât, Sefer Aytekin (40) ve Mehmet Yaman (41) tarafından günümüz Türkçesine çevrilerek yayımlanmıştır. Makâlât'ın 14. asır Türkçesi ile yapılan tercümeleleri, Arapça aslı ile de karşılaştırmalı olarak Ankara Üniversitesi eski öğretim üyelerinden Prof.Dr. Esad COŞAN

36- İhan, Abo, Alevî Kültür ve Düşüncesinin Sesi CEM, Haziran 1992, Sayı:15,31

37- Hacı Bektaş Klavuzu, 2

38- Sezgin, 13

39- Makâlât, Hacı Bektaş Velî'nin hepsi tasavvuf konusunda fakat müstakil risalecikler halinde meydana getirilen eserine, Makaleler anlamında verilen isim

40- Aytekin Sefer, **Hacı Bektaş-ı Velî, Makâlât**, Ankara, 1954

41- Yaman Mehmet, **Hacı Bektaş-ı Velî Makâlât ve Müslümanlık**, İstanbul, 1985

tarafından Doçentlik tezi olarak hazırlanmış ve yayımlanmıştır. (42)

Hacı Bektaş Velî'nin bilinen bir diğer önemli eseri de "**Şerh-i Besmele**"dir. Rüştü Şardağ tarafından 1985 te Manisa İl Halk Kütüphanesindeki el yazmaları arasınada bulunarak aynı yıl neşredilmiştir. (43) Bu risalede Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin ilahi merhamet ve hoşgörü konusundaki düşünceleri dikkat çekmektedir. Hacı Bektaş Velî bu risale ile bize Bektaşîliğin engin hoşgörü ve sevgisinin Kur'an ve Sünnetle ilişkisini açıklamaktadır.

Faydalı sözler anlamına gelen "**Fevâid**" ve iki sayfa kadar bir yer tutan "**Şathiyye**" (44) de Hacı Bektaş Velî'nin bilinen eserlerindedir. Dinî, ahlakî ve tasavvufî konuları ihtiva eden Fevâid Farsça bir eserdir. Abdulbaki Gölpınarlı'nın " Bu eser Hacı Bektaş Velî'ye ait değil, uydurma bir eserdir". dediğini kaydeden Coşan , muhteva bakımından makâlât'la benzerlik gösteren bu eser ile Hacı Bektaş arasında ilgi ve irtibat bulunduğu görüşünü dile getirmektedir. Bununla beraber, eserin muhtelif ilave ve tahrifler ile aslî hüviyetinden uzaklaştığı ve bir mürid tarafından onun ağzından çıkanları kaydetmek suretiyle yazılmış olabileceği görüşünü savunmaktadır. (45)

Bundan ayrı olarak "**Fatiha Tefsiri**", "**Hacı Bektaş'ın Nasihatları**", "**Makâlât-ı Gaybiyye**" ve "**Kelimatı Ayniyye**" de ona isnat edilen eserlerdir. (46) Vilayetnâme-Manâkıb- ı Hünkâr Hacı Bektaş Velînin (47) de onun hayatı ve kerametlerini anlatan bir eserdir. Bu eserde daha çok Hacı Bektaşın menkıbevî yönlerine yer verilmektedir.

42- Coşan, Esad, **Hacı Bektaş-ı Velî Makâlât**, Ankara, 1971

43- Şardağ, Rüştü, **Her Yönü ile Hacı Bektaş-ı Velî ve en yeni eseri Şerh-i Besmele**, İzmir, 1985

44- Şath veya Şathiyye, mutasavvıfların manevî sarhoşluk ve cezbe anında sarf ettikler ölçüye sığmaz sözler

45- Coşan, Giriş, XXXIX-XL

46- Noyan, 33,34, Coşan, Giriş XL, XLI

47- Gölpınarlı

İKİNCİ BÖLÜM

Bektaşilik Hareketinin Tarihi Seyri ve Genel Özellikleri

1. Bektaşilik ve Benzeri Kavramlar:

Bektaşilik; adı Hünkâr Hacı Bektaş Velî'den kaynaklanan. ve Hz. Ali'ye bağlı olan bir tarikattır. Bektaşilik denilince iki şey akla gelir. 1. Bektaşilik tarikatı, 2. Bektaşî tarikatında olma durumu. Bektaşî ise, Hacı Bektaş Velî'nin tarikatına girmiş olanlara verilen isimdir. (1)

Alevilik; Halife Hz. Ali'yi ilk üç halifeden daha üstün tutan mezhep ve tarikatın adıdır. Alevî ise, Alevilik mezhebine bağlı kimse demektir. (2) Hz. Ali'nin soyundan gelen veya yolundan giden kimselere de Alevî denir. Bu kelime Anadolu Aleviliği için kullanıldığında Bektaşiliği ifade eder. (3)

Çoğu yerde Bektaşilik ve Alevilik aynı manada gibi kullanılmaktadır. Fakat ifade ettikleri müşterek manalar ve ortak yanlar olduğu gibi, ayrıldıkları yerler de vardır. Herşeyden önce Alevilik, Hz. Ali (R.A) zamanına kadar uzanır. Bu kelime Hz. Ali zamanındaki siyasî iktidar mücadelesinde Hz. Ali'yi destekleyen, onun yanında yer alan ve onun taraftarları anlamında da kullanılmıştır. Genel olarak ise, Hz. Ali'nin yolundan gidenlere Alevî denilmiştir. Bektaşî ise, Hacı Bektaş Velî Hazretlerini pir olarak kabul edip onun yolundan giden insanlara verilen isimdir. Bektaşîlerin hepsi Hz. Ali'yi ve Ehlibeyt'i sever. Bu manada her Bektaşî Alevîdir. Ancak, ikrar vermediği ve tarikata girmediği için, her Alevî Bektaşî Sayılmaz. (4) Dünyanın muhtelif yerlerinde Bektaşî tarikatına girmemiş, tarikatın ve Hacı Bektaş Velî'nin adını duymamış Alevîler vardır.

Kızılbaş ;Şii mezhebinin bir kolundan olanlara verilen isimdir. Kızılbaş olma durumudur. (5) Tarihî kaynaklarda, Safevi hanedanı İdaresindeki İran'dan "Kızılbaş" diye bahsedilmektedir. Anadolu ve Rumeli'deki Türkmen oymaklarına ve Alevî köylerindeki halka da "Kızılbaş" denildiği bilinmektedir. (6) Günümüz Türkiye'sinde "Kızılbaş" kelimesi, Mumsöndü yapanlar, aile ve namusa ehemmiyet vermeyenler anlamında da kullanılmaktadır. (7) Bu kelime kamu vicdanı ve bir kısım insanlarımızı rahatsız eden bir durum arz etmektedir.

Kızılbaş kelimesinin aslı ve nereden geldiği hususunda değişik rivayetler vardır. Bunlardan akla en uygun olan ve tarafımızdan da kabul göreni şudur. Sünnî olsun, Alevî olsun bütün Türkmen oymakları zamanla kırmızı börk (başlık) ve sarı çizme giymişlerdir. Türk

1- **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, I. 164

2- a.e. I. 149, Tuğrul, Nazmi, **Alevî İnançları ve Hüsnîye'nin Öyküsü**, İstanbul, 1979, 11

3- Sezgin, 97

4- Şardağ, 42, Eröz 52

5- **Türkçe Sözlük**, II, 868

6- Eröz, 80

7- a,e, 80

ceylan. La celâlişkanlık hakim olmuştur. Bulunması veya tanınıp bilinmesi imkansız olan birisini tanıtmek için "Sarı Çizmeli Mehmet Ağa" tabiri de bu manada kullanılmıştır. Sünniler zamanla kırmızı börkünü terk edip giymez olunca, kırmızı börk yalnız Alevî toplulukların şapkası ve simgesi haline gelmiştir. Bu yüzden, Alevîlere Kızılbaş denilmeye başlanmıştır. (8)

Bir de Alevî kelimesinin karşıtı gibi gösterilen ve sünnet kelimesi ile aynı kökten gelen Sünni kelimesi vardır.

Sünnet; Hz. Muhammed (S.A.V) in söz, davranış ve fiillerini içeren ve müslümanlarca uyulup yerine getirilmesi gerekli kurallardır.

Sünni ise Sünnet ehlinde olup, bu yolda giden, bu yolun yolcusu manalarına gelir. Sünnilik Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (A.S) ın sünnetlerine göre davranmayı en doğru ve tek yol sayan dört büyük mezhebe (Hanefi, Maliki, Şafii, Hanbeli) verilen isimdir. (9)

Hz. Peygamber (S.A.V) e inananların başında yer alan, O'nun himayesinde yetişen, Peygamber'in damadı Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber (A.S) a bağlılığı, konu ile ilgili İslam tarihi ve siyer kitaplarında çok açık bir şekilde işlenmektedir. Durum böyle olmasına rağmen Hz. Peygamber'in yolunda giden sünnet ehli sünnilerle, daha sonraki siyasi mücadele ortamında Hz. Ali'yi destekleyen, onun yanında yer alan ve Alevî denilen, ama aynı inancı paylaşan insanlar karşı karşıya getirilmek istenmektedir. Bu vesile ile Hz. Muhammed'in yolu ile Hz. Ali'nin yolunun değişik olduğu inancı yayılmak istenmektedir. Oysa Hz. Ali'nin yolu Hz. Muhammed (A.S) ın yoludur. İslam yolu, Kur'an yoludur.

2. Bektaşiliğin Kuruluşu ve Tarihi Seyri :

Daha önce de ifade edildiği gibi, adı Hünkâr Hacı Bektaş Velî'den kaynaklanan Bektaşilik, Hz. Ali'ye bağlı bir tarikatır. Tarikat yol demektir. Çoğulu taraik veya Turûk'tur ki Allah'a giden yol veya yollardır. Hünkâr Hacı Bektaş Velî Hakka giden bu yolda dört mertebe kabul etmiştir. Bunlar: 1. Şeriat, 2. Tarikat, 3. Marifet, 4. Hakikat'tır.

Bazı kaynaklarda (10) Bektaşiliğin Kurucusu Hacı Bektaş Velî olarak gösterilmekle birlikte Hünkâr'ın hayatında böyle bir tarikat kurmadığı, Bektaşiliğin onun görüşleri ve öğretileri doğrultusunda, daha sonra müridleri tarafından kurulduğu görüşü de yaygındır. Bu görüş mensuplarına göre Pîr hayatında böyle bir tarikat kurmamış; Bektaşilik, onun düşünceleri ve görüşleri doğrultusunda ve ondan esinlenerek daha sonra kurulmuş bir tarikatır. (11) "Hacı Bektaş Velî'yi Bektaşî tarikatının kurucusu olarak kabul etmek, O büyük zatı darkalıplar içine sıkıştırmak demek olur. Bu da bilimsel olmaktan uzaktır" diyen Şardağ, görüşlerini şöyle açıklamaktadır. (12)

8- Eröz, 80

9- Türkçe Sözlük, II, 1355

10- Sezgin, 96

11- Köprülü, 210, Şardağ, 82-83, Otyam, Fikret, Hu Dost, 1982, Ankara, 105, Çamuroğlu, Reha, Günümüz Aleviliğinin Sorunları, İstanbul, 1992, 129,

12- Şardağ, 84

"Hacı Bektaş Velî'nin ortaya atmadığı, biçimlendirmedeği, Bektaşilik tarikatı, Yüce Hünkâr'ın sevgisini, tekâmülünü, güzel yöntemlerini kaybetmeme ve anılarını unutturmama amacına dayanır."

Yukarıda ifade edildiği gibi, Hacı Bektaş Velî'den sonra onun görüşleri ve düşünceleri doğrultusunda kurulan Bektaşilik, daha sonra Balım Sultan tarafından bazı yeniliklerle teşkilatlandırılmıştır. Bektaşilikte ikinci pîr olarak kabul edilen Balım Sultan tarafından yapılan bu yenilik ve teşkilatlanma esnasında tarikatın özünden uzaklaşmalar olduğu izlenimi kendini güçlü bir biçimde göstermektedir. Bu yönden ele alındığı zaman tarikatın özüne uymayan bir takım şekil ve merasimler de tarikat esasları arasına girmiştir. (13)

Balım Sultan tarafından Bektaşiliğe sokulduğu iddia edilen konuları şu başlıklar altında sıralamamız mümkündür.

1- Oniki İmam töresi, 2- Mücerredlik (evlenmemek), 3- Şarap serbestisi, 4- İbahilik (ibadetlere karşı lâkayitlik) 5- Kulağa küpe takma, 6- Teslis ve Hulûl (Allah - Muhammed-Ali) inancı. 7- Oniki post (14)

Anadolu'nun anayurt olmasında aktif rol oynayan Bektaşilik bu duyguyu kendisine misyon seçmiştir. Bazı Osmanlı padişahları tarafından kabul edilen ve yeniçeri ocağı tarafından benimsenen Bektaşilik Osmanlı dönemindeki fetihlerle Anadolu sınırlarının dışına da taşarak oralarda da yayılmıştır. Mahmut II. döneminde yeniçeri ocağının kapatılmasıyla (15) Bektaşilik de büyük bir darbe yemiştir, yeniçeri ocağıyla beraber Bektaşî tekkeleri de kapatılmıştır. Kapatılmayan sadece Hacıbektaş'taki pîr evi kalmış, buraya da Nakşî bir şeyh tayin edildiği ileri sürülmüştür. (16) Bu durum ise Bektaşî çevrelerin büyük çoğunluğunca Bektaşîlerin asimile edilmesi olarak değerlendirilmiştir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında ve Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında, Bektaşîler Atatürk'ün yanında yer almışlardır. Atatürk Sivas'tan Ankara'ya giderken bizzat Hacıbektaş'a uğrayarak, pîr evini ziyaret etmiş ve Bektaşîlerin ileri gelenleriyle temaslarda bulunarak desteklerini almıştır. Ancak 1925 te 677 nolu Kanun ile "Tekke ve Zaviyelerin kapatılması" kararından sonra Bektaşî tekke ve türbeleri de kapatılmıştır.

Yurt içindeki Bektaşî tekke ve dergâhlarının kapatılmasından sonra yurt dışındaki dergâh ve tekkeler faaliyetlerine devam etmişlerdir. Ancak, Bektaşiliğin merkezi olan Hacıbektaş Tekkesi kapatılınca Bektaşilik büyük oranda kan kaybetmiştir. Daha sonra bir takım restorasyon ve düzenlemelerin akabinde Hacıbektaş Tekkesi 16 Ağustos 1964'te müze olarak kullanılmaya başlanması ve halen bu durum devam etmektedir.

13- Sözenil, Tarık Mümtaz, **Tarih Boyunca Alevilik**, 2. Baskı, İstanbul, 1991,98, Öztürk, Y.N. 172-186

14- Öztürk, Y.N.172-184

15- Öztürk, Y.N. 88,196, Sezgin, 174

16- Şener, **Alevilik Olayı**, İstanbul, 1991, 140, Sezgin, 176

3. Bektaşilikte Teşkilat Yapısı:

Bektaşî tarikatında beş rütbe veya derece vardır. Balım Sultan tarafından konulduğu ileri sürülen bu rütbe ve dereceler şunlardır.

1- Muhiplik; Bektaşî tarikatından nasip alan yani bir babaya intisap eden kişiye "muhip" denir.

2- Dervişlik; erkek muhiplerin biri dervişliğe ikrar verip bir tekkeye girdikten sonra orada bir müddet hizmet eder. Bu hizmet süresinde dervişliğe liyakatı anlaşılınca "Dervişlik Ayin-i Cem'i" yapılarak taç giydirilen muhip "derviş" olur.

3- Babalık; ehliyeti görülen bir derviş, görülen lüzum üzerine yahut müracat üzerine "baba" yapılır. Kendisine "icâzetnâme" verilir. Babalar, Peygamber soyundan olurlarsa taclarının üzerine yeşil sarık, Peygamber soyundan değilse beyaz yün sarık sararlar. Muhip ve derviş yetiştirirler.

4- Mücerredlik; mücerredler kulaklarına "mengüş" yani bakır yahut gümüş küpe takarlar. Evlenemezler ve ömürleri boyunca kendilerini tarikata vakfetmiş sayarlar. Evlenmemiş bir derviş veya baba mücerredliğe ikrar verir. Mücerredlik Ayin-i Cem'ine mücerredlerden başka kimse giremez.

5- Halifelik; herhangi bir baba'nın halifelik makamına yaptığı başvuru veya görülen lüzum üzerine kendisine halifelik icazeti "Çırağ, Tuğ, Alem ve Sofra" verilir. Muhiplik, dervişlik, babalık ve mücerredlik Ayin-i Cemlerinde bir kurban kesilirken Hilafet Ayin-i Cem'inde kırk kurban kesilmesi, usüldendir. Fakat son zamanlarda kurbandsız nasip verenler, hilafet kurbanını bire indirenler de olmuştur. Halife, tacının üstüne siyah sarık sarar muhip ve derviş yetiştirir. Ehliyetli dervişlere icazet vererek onları baba yapar. (17)

4. Bektaşilikte Dört Kapı Kırk Makam :

Hacı Bektaş Velî Makâlât isimli eserinde Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat olmak üzere dört makamdan ve her makamın da on bölümünden, on kapısından bahsetmektedir. Hacı Bektaş Velî'ye göre;

I- Şeriatın on makamı

1- İman getirmek (etmek) 2- ilim öğrenmek 3-Namaz kılmak, Oruç tutmak, Zekat vermek, gücü yeterse hacca gitmek ve gaza etmek 4-Helal kazanç kazanmak, ribayı haram bilmek 5-Nikah kılmak (evlenmek) 6-Hayzın ve Nifasın cimâ'in haram bilmek. (Hayızlı ve nifaslı ile cimayı haram bilmek, onlara yaklaşmamak) 7-Sünnet ve cemaat ehli olmak 8-Şefakat (şefkatli) olmak 9-Temiz yiyip, temiz giyinmek 10-Emri bil maruf ve nehy-i anil-münker'dir. (18)

II- Tarikatın on makamı:

1- Mürşidden el alıp tövbe kılmak 2- Talip ve mürid olmak 3- Saçını sakalını ve

17- Öztürk, Mürsel, 19,20 Eyuboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik, 186-187

18- Coşan, 19,22

elbiselerini temiz tutmak 4- Mücahade da göyünmek (Nefsine söz geçirme) 5- Zekat etmek
6- Korkmak, çekinmek 7- Hak'tan umut kesmemek 8- Doğruluk ve İffet üzere olmak 9-
Toplumda söz, sevgi ve öğüt sahibi olmak 10- Aşk, sevgi, safa ve fakirlik üzere olmak'tır. (19)

III- Marifetin On Makamı:

1- Edep 2- Korku 3- Perhizkarlık (kanaat) 4- Sabır 5- Utanmak 6- Cömertlik 7- İlim 8-
Miskinlik (gösterişsiz yaşama) 9- Marifet 10- Kendini bilmek'tir. (20)

IV- Hakikatın On Makamı:

1- Toprak olmak (alçak gönüllü olmak) 2- Yetmiş iki milleti bir görmek ve kimseyi
ayıplamamak 3- Eline geçenle yetinmek 4- Dünyada her şeyin kendisinden emin olması,
güven duyması 5- Her bir iş için mülkün sahibi Allah'a güvenip yalnız ondan yardım ve başarı
dilemek 6- Sır tutmak 7- Sey-ri Sülük 8- Kendinden sâdir olan kerametleri saklamak 9-
Münacaat 10- Cenab-ı Allah'a (çalap tealaya) ulaşmak'tır. (21)

5. Bektaşilikte Tevellâ ve Teberra:

Alevî-Bektaşîler, Hz. Ali ve onun soyuna bağlılıklarını, sevgilerin tevellâ (22) ve teberra
(23) kelimeleriyle dile getirirler.

Tevellâ; Hz. Ali'yi, onun soyundan gelen Ehlibeyti ve bunları sevenleri sevmektir.

Teberra; Hz. Ali ve ehlibeyti sevmeyenleri sevmemek, hatta bunları sevenleri de
sevmemek demektir. (24)

Zeylut, "Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman-Alevî inancına göre - Ehlibeyt'e zarar
vermişlerdir. Bu yüzden de onlar sevilmezler" demektedir. (25) Ancak Şardağ, bu görüşe
karşı çıkarak Alevî-Bektaşîlerin bu üç halifeye saygılarında noksanlık sözkonusu olmadığını
belirtmektedir. (25) Yöredeki incelemelerinizde her iki görüşü de benimseyenlere rastlanmış,
Şardağ'ın görüşünün ise daha tercih edildiği görülmüştür.

Bir çok Alevî-Bektaşî, Tevellâ ve Teberra yaptıklarından dolayı sevap kazandıklarına
inanmaktadır. Tevellâ ve Teberra'da bulunmalarından dolayı kurtuluşa ereceklerini de
savunarak, ibadetteki eksikliklerini bu sevgileri sayesinde telafi edeceklerini iddia ederler.

6. Düşkünlük:

Alevî Bektaşî toplumunda bazı temel prensipler, ahlakî kurallar vardır. Bu töre ve
kurallara uymayanlara toplum tarafından bazı müeyyideler uygulanır. Bunlar düşkün ilan edilip

19- Coşan, 23,28

20- a.e, 29

21- a.e.,30

Not: Makamlarla ilgili olarak bkz. Coşan, **Mâkâlat Hacı Bektaş Velî**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990,
2. baskı 13,22, Birdoğan, 324-325 Fiğlali, 295, Ulusoy, 216-221, Altuntaş Hayrani, "1. Milletlerarası Hacı Bektaş
Velî Anma Törenleri, (16-18 Ağustos 1990) Konuşma Metinleri", Hacı Bektaş Velî Kültür ve Sanat Vakfı
Yayınları, Ankara, 1991, 11-12

22- Tevellâ: Birine yaklaşma, yakınlık duyma, sevme bağlanma.

23- Teberra: Bir olaydan, bir nesneden uzak kalmak, yüz çevirmek, sevmemek

24- Eyuboğlu, 161

25- Zeylut, Rıza, **Öz Kaynaklarına Göre Alevilik**, İstanbul, 1992, 228, Şardağ , 32

toplumdan dışlanırlar. Düşkünlük, suç işleyene karşı bir nevi halkın bevkotudur. Suç ve kabahatin çeşidine ve durumuna göre geçici ve sürekli olmak üzere düşkünlük iki türüdür. Geçici düşkünlük; başkasının namusuna göz dikenlere, haksız yere hanımını boşayanlara, hırsızlık yapanlara, haksızlık yaparak halkı rahatsız edenlere verilir. Geçici düşkün ilan edilen kişiye selam verilmez, selamı alınmaz, kendisiyle konuşulmaz; davanı, sığırı köyün sürüsüne, sığırına katılmaz; İhtiyacı giderilmez, evine gidilmez, eve alınmaz...

Ebedî, sürekli olan düşkünlüğe yoldan düşme denir. En ağır cezadır. Böyle bir ceza alanın ölümü halinde cenazesi yıkanmaz, namazı kılınmaz, öylece defnedilir. Yoldan düşme cezası, Hiristayanlıktaki "afaroz'un"değişik bir uygulaması olarak görünmektedir. Böyle bir ceza şu hallerde verilir:

1- Kur'an-da evlenmesi yasak edilmiş olan kimselerle evlenmek, 2- İkrardan dönmek
3- Zinada bulunmak (26)

7. Oniki İmam İnanıcı ve Oniki İmam :

Hz. Ali ve onun soyuna gönülden bağlı olduklarını söyleyen Alevî-Bektaşîler, Hz. Peygamber (A.S) ın vefatından sonra Hz. Ali ve ehlibeyt'in haksızlıklara uğradığını iddia ederler. Onlara yapılan bu haksız ve kötü muamelelerden kendilerinin de rahatsızlık duyduklarını belirtirler. Hz. Peygamber (S.A.V) den sonra halifenin Hz. Ali olması gerektiğini, peygamberin veda haccında buna işaret ettiğini savunan bir hayli Alevî-Bektaşî vardır*. Kerbela'da Hz. Hüseyin'e yapılanları en büyük insanlık suçu olarak değerlendiren Alevî-Bektaşîler o günleri matem günleri olarak kabul ederler. İmâmet ve Hilâfetin Hz. Ali ve Ehlibeyt'in hakkı olduğunu savunan Alevî- Bektaşîlere göre onki imam şunlardır.

1- İmam Ali	(İbn-i Ebi Talib)	23 Yıl Evvel	40 **
2- " Hasan	(" İmam Ali)	3	50
3- " Hüseyin	(" İmam Ali)	4	61
4- " Zeynel Abidin	(" İmam Hüseyin)	38	96
5- " Muhammed Bâkır	(" İmam Zeynel Abidin)	57	117
6- " Cafer Sâdık	(" İmam Muhammed Bâkır)	80	148
7- " Musa Kâzım	(" İmam Cafer-i Sâdık)	127	186
8- " Aliyyür-Rıza	(" İmam Musa-i Kâzım)	153	218
9- " Muhammed Takî	(" " Aliyyür-Rıza)	195	220
10- " Ali-yyün Nakî	(" " Muhammed Takî)	214	254

26- Birdoğan, 361, Eröz, 144-145

* Bkz. Gölpinarlı, Oniki İmam (a.s), İstanbul, 1989, 2. Basım, 11, Eyuboğlu, İsmet, Zeki, Alevilik - Sunilik, İslam Düşüncesi, İstanbul, 1989, 50-52

** Verilen tarihler hicridir

11-	Hasan'ül Askerî	("Aliyyün Nakî)	231	264
12-	Muhammed Mehdî	("Hasan'ül Askerî)	255	266
8.	Bektaşiliğin Kolları :			(27)

Daha önce de belirtildiği gibi Hacı Bektaş Velî'nin evlenip evlenmediği konusundan kaynaklanan ihtilaf Bektaşîlerin iki guruba ayrılmasına neden olmuştur. Bunlardan bir tanesi Çelebiler diğeri ise Babağan (Babalar) Koludur. Önceden açıklandığı üzere Çelebiler Koluna mensup olanlar, Hünkârın kadıncık Ana olarak bilinen Fatma Nuriye ile evlendiği görüş ve inancındadırlar. Kendilerinin de bu evlilikten doğma Hacı Bektaş Velî'nin bel evladı olduklarını idda etmektedirler.

Babağan (Babalar) kolunun mensupları ise Pîr'in hiç evlenmediğini ve mücerret olduğunu iddia ederler. Onlara göre Kadıncık, İdris hocanın eşidir. Hünkâr Sulucakarahöyük'e geldiği zaman İdris hocanın evinde misafir olmuş, Kadıncık Ana da onun hizmetinde bulunmuştur. Pîr'in neslinin Kadıncık Ana'dan doğma, burun kanından olan çocuklar kanalıyla devam ettiğini savunurlar. Kendilerinin de Hünkâr'ın yol oğlu olduklarını idda ederler. (28)

İkinci pîr olarak kabul edilen Balım Sultan, tarikatta bazı düzenlemeler ve yenilikler yapmıştır. Onlardan bir tanesi de şudur. O zamana kadar daha ziyade köy ve kasabalar civarındaki tekkelerin etrafında, dini bir taife mahiyetinde inkişaf eden bir tarikat teşkilatının bel kemiği mahiyetinde olmak üzere bir mücerred dervişler teşkilatı vucüda getirmiştir. Hiç evlenmeyerek, tekkelerde yaşayan bu dervişler, terk ve tecrid alâmeti olmak üzere kulaklarına demir halkalar takmışlardır.

Balım Sultanın yaptığı islahattan sonra kendilerinin Hacı Bektaş neslinden olduklarını iddia eden şeyhler (Çelebiler) ile, bunu kabul etmeyen ve tekkelerde yaşayıp kendilerinin yol evladı yani Bektaşîliğin hakiki mensupları oldukları iddiasında bulunan babalar arasında şiddetli bir rekabet baş göstermiştir. (29)

Çelebiler ile Babağan kolu mensupları arasındaki ihtilaf bu zamana kadar bir çözüme kavuşmamış, net bir biçimde aydınlanmamıştır. Her iki gurup da kendilerinin haklı ve doğru olduklarını idda ederken diğer gurup hakkında tahkir edici beyanlarda bulunmaktan geri kalmamışlardır. Babalar Çelebilere "yalancı" Çelebiler de Babalara "gâsıp" gözüyle bakmışlardır. (30)

Bektaşîlik hakkında bilgi veren bazı kaynaklarda Babağan kolunun Balım Sultan tarafından kurulduğu kaydedilmektedir. A. Celalettin Ulusoy da 1552 yılına kadar Dede Baba ve Mücerred diye bir şey olmadığını, tarihte Sersem Ali Baba'nın Dede Baba ünvanı ile

27- Şener, Alevilik Olayı, 53

28- Samancıgil, Kemal, Bektaşîlik Tarihi, 81,82

29- Köprülü, "Bektaş, Hacı Bektaş" maddesi, İ.A., II, 461-464, Ocak, Ahmet Yaşar, "Bektaşîlik" maddesi İ.A., V, İstanbul, 1992, Diyanet Vakfı Yayınları

30- Samancıgil 89. Fiğlalı, 151, 154, Öztürk, Y. Nuri, 213, Sezgin 113,

dergaha atanmasından sonra tartışmanın başladığını kaydetmektedir. (31) Ocak ve Bektaşilikte yeri ve önemi büyük olan "nefes evladı" veya "nefes oğlu" kavramının İslami inanıştaki Hz. İsa'nın dünyaya gelişi olayına dayanır gibi görüldüğüne dikkat çekmektedir. (32)

Bektaşilerdeki kollarla ilgili olarak Kemal SAMANCIGİL,(33) "Çelebilere Türk Bektaşiliği, Babagan'a da Amavud ve Rumeli Bektaşiliği demek doğru olur" demektedir.

Daha çok Rumeli ve Amavutluk taraflarında bulunan ve Tarik-i Nazenin olduklarını iddia eden Babagan babaları ise kendileri ve tarikatları olan "Nazenin" hakkında uzun uzun şiirler yazmışlardır. Bunlardan bir tanesi (Basrînin bir parçası) şöyledir.

Kayıddan olduk âzâde,
Biz Nazenin Bektaşiyiz.
Hamdolsun erdik murada,
Biz Nazenin Bektaşiyiz.

Erkânımız erkân-ı Hak,
Esranımız anlamaz halk,
Biziz işte abd-i mutlak,
Biz Nazenin Bektaşiyiz.

Gördük biz hak cemâlini,
Cemâlinde kemâlini,
Talibiyiz hem visâlini,
biz Nazenin Bektaşiyiz.

Geçtik Dünya ve Ukba'dan,
Mâzi, müstakbel, ferda'dan,
Beyhüde kuru kavga'dan,
Biz Nazenin Bektaşiyiz.

Yoktur bizde havf-ı reca,
Gayri bir (bab) a iltica,
Okuduk Mürşidden heca,

31- Ulusoy, 83

32- Ocak, **Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi Motifler**, İstanbul, 1983, 209

33- Samancıgil, 82, Fiğlalı 153

Biz Nazenin Bektaşiyiz.

Aybı gördük nefsimizde,
Nefsimizi kıldık mürde,
Sultan-ı ruh oldu zilde,
Biz Nazenin Bektaşiyiz.

İçtik ol cam-ı vahdetten,
Ders aldık nakş-ı süretten,
Kurtulduk (Basrı) üzletten,
Biz Nazenin Bektaşiyiz. (34)

Zelyut, çıkış kaynaklarına göre dedeleri üç bölümde incelemektedir.

- 1- Çelebiler, Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelenler (bel evlatlar).
- 2- Soyları Oniki İmamlara çıkan ocaklardan gelen dedeler. Bunlara "Ocakzâde" denir. Sufi süreklileri de bu guruba girer.
- 3- Hacı Bektaş'ın manevi evlatları olan Dedebaba gurubu. Bu grup kentlerdeki Alevî-Bektaşî kesiminin bir bölümünü yönlendirmiştir.

Zelyut, dedelerin durumu ile ilgili olarak da şunları söylemektedir. "Dedelerin en büyük özelliği "Seyyid" olmalarıdır. Çelebiler ve Ocakzâde dedeler Seyyiddir. Dedebabalar da bu kurala uyulmayabilir. Diğerleri ile aralarındaki farklardan biri de budur. Türkiyedeki Alevîlerin tüme yakını Ocakzâde ve Çelebi geleneğini sürdürür. Dedebaba geleneği birkaç kentimiz ile Arnavutluk ve Amerika Birleşik Devletlerinde etkilidir."(35)demektedir.

9-Bektaşilikte Ayinler ve Hizmetleri:

Bektaşilikte, tarikatın kendine özgü bazı kural, kaide ve merasimleri vardır. Bu da esas itibariyle iki büyük merasim şeklinde icra edilir. Bunlardan birtanesi tarikata yeni girenler için düzenlenen "İkrar Verme" (yola alınma) ayinidir. Bir diğeri ise tarikat mensupları arasında zaman zaman ve özellikle de uzun kış günlerinde kadınlı erkekli düzenlenen "cem-ü cem", "ayn'ül cem" de denilen "**Cem Ayini**"dir. Eski Türkler de Şamanist devrede uygulanan kadın-erkekli toplantılar, Yesevilik ve Bektaşilikte de uygulanmış (36) Bektaşilikte de eski gelenek devam ettirilmiştir. Eröz Türklerin kadınlı erkekli toplantılar yaparak, buralarda içki içip eğlenmeleri, çalgılar çalıp, sema (semah, raks) etmeleri, töreleri icabıdır. İslâmiyeti kabul ettikten sonra bu adetlerini terkedemiyerek onları, İslamî bir kılığa soktular. İşte Alevî-Bektaşî

34- Samancıgil, 83-84

35- Zelyut, 319-320

36- Ocak, **Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, 126-128

cem'inin aslı budur" (37) demektedir.

"Ayin" farsça bir kelime olup, âdet, görenek, kanun, töre, usül ve ibadet tarzı manalarına gelir. Aslı Arapça olduğu ileri sürülen "Cem"(38) ise toplamak, toplantı, topluluk ve cemiyet demektir. Aynılık ve tefrikanın zıddıdır. "Ayin-i Cem" toplantı töresi, cem töresi, cem adeti, bir araya gelme yolu demektir. Tasavvufta ise "Cem" "birlik" , "Ayn'ül Cem" de "birliğin özü" anlamına gelir. (39)

Cem terimini İran'ın şarap Tanrısı "cemşid" e bağlayanlar ve oradan geldiği görüşünü savunanlar da vardır. (40) Tarık Mümtaz Sözenil, "İran inançlarına göre içkinin, özellikle şarabın mucidi Cem (Cemşid) adlı kraldır. Bektaşilikteki "Ayin-i Cem" adı verilen törenin yazılış biçimi de bu olayla ilgili niteliktedir. Ayin-i Cem deyiminde geçen "Cem" sözcüğü de İran kralı , şarabın bulucusu "Cem" in adından gelir.(41) demektedir.

Cem de 12 hizmet vardır. Bunlar şunlardır:

1- Dede: Cem'i yönetir. Sercem de denir.

2- Rehber: Cem'e katılanlara yardımcı olur. Dede'nin olmadığı zamanda cem-i idare eder, mürebbi ve baba da denir

3- Gözcü : Cem de düzeni ve sükuneti sağlar. Töreye aykırı bir davranışta bulunulmamasına dikkat eder.

4- Çerağcı : Meydanın aydınlatılması, çerağın uyandırılıp yakılması ile görevlidir.

5- Sazendar: Cem toplantılarının en mühim hizmetlerinden birini görür, çaldığı nefesler, deyişler, buyruklarla herkesi coşturur. Semahı idare eder. Buna zakir de denir. Genellikle de üç kişi olup saz çalarlar.

6- Ferraş (Süpürgeci): Gerektiğinde rehbera yardım eder, meydancı ve carcı da denir.

7- Sakke : İbrikdar, dolucu, sâki de denir. İçki içilmeyen yerlerde şerbetçi adını alır. İçki veya şerbet dağıtır.

8- Sofracı (kurbancı): Kurban ve yemek işlerine bakar.

9- Pervane: Bazı yerlerde "tellal" da denir. Hizmeti dışarda olup pervane gibi döndüğünden bu isim verilmiştir. Güvenliği sağlar. Hanımları da evlerdeki çocuklara, yaşlılara yardımcı olur. Bazı yerlerde ise Semah yapanlar için kullanılır ve buralarda da semahçı adını alır.

37- Eröz, 311

38- Birdoğan, 249

39 Fığlalı, 326-327, Eröz , 98,99

40- Birdoğan, 249

41- Sözenil, 105

10-Peyik: Ayakçı, davetçi veya okuyucu da denir. Komşulara cem'i haber verir.

11- İznikçi : Cem evinin temizliğine bakar. Cemde sofranın sonunda el temizliğine bakmakla da görevlidir.

12- Bekçi : Kapıcı da denir. Cem evinin kapısında bekler. Cem'in ve cem evine gelenlerin güvenliğini sağlar. (42)

Bedri Noyan ve Tarık Mümtaz Sözenkil bu on iki hizmeti şu şekilde sıralamaktadır. "Rehber, berber, ferraş (süpürücü), zakir (nefes okuyucu), sofracı, İbrikdar, sâki, meydancı, gözcü, pervane, çerağcı, kapıcı!" (43)

Eröz, cem meydanında on iki hizmet vardır diyerek on bir madde olarak şunları bildirmektedir. "Kapıcı, yoklamacı, çırağcı, niyazcı, süpürgeci, sâki, aşçı, zakir, haberci, nöbetçi, selman" (44)

Oytan ise bu hizmetleri "Mürşid, rehber, çirakçı, zâkir, meydancı, saki, gözcü, pervane, ferraş, ibrikdar, ayakçı" olarak sıralamaktadır. Bu vazifelerden her birisi müstakil olarak bir erkeğin sorumluluğunda bulunduğu gibi, bazen iki-üç hizmeti bir erkeğin ifa edebileceğini de kaydetmektedir. (45)

Yukarıda da görüldüğü gibi yöreler ve kollara göre Cem hizmetlerine değişik isimler verilmekte ve farklı fonksiyonlar icra etmektedir.

10- Bektaşilikte Erkân:

İkrar verme ayini ile Cem ayini dışında daha küçük çapta bazı merasimler daha vardır.

1- Müsahip erkânı

2- Sorulma veya baş okutma erkânı

3- Koldan kopan erkânı

4- Dâr'dan indirme erkânı (46)

Erkân, Arapça "Rükün" kelimesinin Cem'i (çoğuludur). Rükün; direk, sütun demektir. Kullanış yerine göre değişik manalar ifade eder. Erkân-ı Devlet, Erkân-ı Harp v.s.gibi. Ancak konumuzla ilgili olarak yolun, inancın, sistemin temel unsurları; kaide ve prensipleri anlaşılır. (47)

Bektaşiler tarafından çeşitli maksat ve zamanlarda icra edilen bu merasimler ve özellikleri hakkında kısaca şunları söylemek mümkündür.

1.Müsahip Erkânı:

Bektaşilikte tarikata girmek için seçilen ve beraberce ikrar alan kişiler birbirlerinin müsahibi olurlar. Müsahip, ahiret kardeşliği demektir. Müsahip olacak kişide aranacak bazı

42-Fığlalı, 336-338 , Eröz, 115-124, Zelyut, 187-188

43- Noyan, 236, Sözenkil, 98

44- Eröz, 136

45- Oytan 149

46- Oytan, 49

47- Eröz, 143

şartlar vardır. O şartları haiz olması gerekir. Müsahip olacak her kişi kendi akranı, emsali ve münasibi ile müsahib olmalıdır. Alim ile cahilin müsahip olması mümkün değildir. Aksine hareket edenlerin erkânları fasit olur, amelleri de batıldır. Hayırları kabul olmaz. Ahirette gazaba müstehaktırlar. (48) Müsahip olan erkeklere "kardeş", kadınlara "bacı" denir. Müsahip olanların birbiri ile evlenmeleri mümkün olmadığı gibi, çocukları da birbiri ile evlenemez. Müsahip olanlar; namus, mal ve mülk hariç herşeylerini ortak kabul ederler. Her zaman birbirlerine yardımcı olmak; acılarını, kederlerini paylaşmak durumundadır. Musahip Erkânında Dede ikrar alacak, müsahip olacak kişilere, kimseyi incittin mi, kimsenin malını aldın mı?" diye sorar. Bir kimseyi incitmiş, ağrıtmış veya malını almışsa, gerekli duruşmadan geçmeden, kendisini affettirmeden ona ikrar veya nasip verilmez. (49)

2. Sorulma veya Başokutma Erkânı:

Bektaşî ve Alevîlerde yılda bir defa nefsini temize çıkartmak amacıyla düzenlenen erkâna "sorulma veya başokutma erkânı" denir. Meydan da dâr'a durup " Bu fakirden ağrınmış, incinmiş can kardeş var ise dile gelsin, bile gelsin, hakkını istesin". denilir. Mürşid, bu candan şikayeti ve rahatsızlığı olanların olup olmadığını sorar. Varsa karşılıklı görüşülür, konuşulur, hükme bağlanır ve gereği yapılır. Davacı çıkmazsa Cem de bulunanlar hepsi bir ağızdan " Biz memnunuz, hak erenlerde hoşnud olsun" diyerek razılıklarını bildirirler. (50) Bu erkân heryıl yapılamazsa, ikinci yılda yapılmalıdır. En geç ise beş yılda bir yaptırmayanlar, yeniden ikrar vererek nasip almaları gerekir. (51)

3. Koldan Kopan Erkânı:

Esasında buna ayin gözüyle bakılmaz. Diğer erkâna bekarlar alınmadığı için genç delikanlı ve bakire kızlara âdap ve erkân hususunda bilgi vermek, onları tarikata alıştırmak için düzenlenen birtördendir. (52)

4. Dâr'dan İndirme Erkânı:

Ölen bir kişinin diğer insanlarla helalleşmeden öldüğü farzedilerek başkalarıyla helalliğini almak ve ruhunu şâd etmek için varisleri tarafından yaptırılır. Meydan açılınca ölen kişinin vefat veya varisleri dâr-i mansur'e dikilerek "Müteveffadan ağrınmış, incinmiş, kimseler varsa dile gelsin, bile gelsin, hakkını talep etsin" diye söyler. Ödenmemiş borcu çıkarsa ödenir veya ödemeyi kabul ederler. Bu erkânın masraflarını mevtanın sahipleri çeker. Zakirler ölünün ruhunu şâd ederek nefes ve düvaz imam okurlar.

Buna lokma erkânı da denir. Bu tören hakka yürüyenin 7. veya 40. günü yapılır. 3. gününde de yapılabilir. (53)

48- İmam Cafer-î Sadık Buyruğu (heyet), İstanbul, 1989, 53,63

49- Eröz, 111-114, Fiğlalı, 314

50- Oytan, 50

51- Noyan, 294

52- Oytan 144

53- Oytan, 146

11-İkrar Verme veya Nasip Alma Ayini:

İkrar verme veya nasip alma, Bektaşîllğe girmek için düzenlenen ilk büyük törendir. Tarikat mensubu bütün Bektaşîler bu törenden geçmişlerdir. Bektaşî olmak isteyen kişi (talip), bir rehber tarafından eğitilir. Tarikatın ilke ve prensipleri kendisine öğretilir. Tarikat kurallarına uymayan davranışları varsa düzeltilir. Talibin, müslüman değilse önce müslüman olması; onsekiz yaşını doldurmuş, bir baskı ve zorlama neticesinde değil, kendi arzu ve isteği ile talip olması; akıllı, zeki ve öğrenme kabiliyetinin bulunması; bedenî kusurları olmaması gibi şartlar aranır. Kadınlardan, nasip alacak olanlardan evli ise kocasının, bekar ise velisinin muvaffakati alınır. Yaşlı kadınlarda böyle bir şeye gerek görülmez. (54)

İkrar verme, ikrar alma veya nasip alma; mürşidin öğütlerini, tavsiye ve telkinlerini kabul edip yolun, tarikatın bütün kaide ve kurallarına uyacağına dair talibin söz vermesi demektir.

Aranan şartlar tamam olup gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, güneş batıp ortalık kararınca talip "meydan" denen büyük bir odaya alınır. Kapı yanında bulunan bir posta oturtulur. Herkes yerini aldıktan sonra dede-baba, Oniki İmama "Salavât" denen Arapça viridi okur. Daha sonra talibi huzuruna çağırır. Bu yolun zor bir yol olduğunu demirden leblebi ve demirden yay olduğunu bildirir. Kararını verirken iyi düşünüp düşünmediğini, kendi arzu ve isteği ile mi, bir başkasının baskı ve zorlaması sonunda mı bu kararı verdiğini sorar. Talip, önceden gerekli eğitimi görüp hazır hale geldiği için verdiği bütün cevaplar olumlu olur. Buna rağmen tekrar düşünmesi için kendine kısa bir müddet daha verilir.

Abdestini almış, beyaz kefene bürünmüş olan talip çağrıldığında, kendisine şu telkin verilir. "Erenler meydanında, pîr huzurunda mürşidine teslim-ırıza oldun mu? Yalan söyleme, haram yeme, livata ve zina etme, elinle koymadığın bir şeyi alma, gözünle gördüğün herşeyi söyleme. Gelme....gelme..., Dönme...dönme. Gelenin malı...dönenin canı....Allah-Muhammed-Ali, Oniki İmam hanedan Ehlibeyt'e iman ettin mi? Kaza ve kadere bel bağladın mı? Hak dediğimizi hak, batıl dediğimizi batıl bildin mi? Tarikat-ı Naciyeden olup Cafer'i Sadık'ın mezhebini hak tanıdın mı? Tevellâ ve teberrayı kıldın mı? Bu ikrardan dönersen huzur-u mahşerde yüzün kara olsun mu? Allah-Muhammed-Ali, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ikrarında sahip kadem eyleye hû" der. (55)

Abdestini almış, "tıgbent" denen beyaz bir mendil boynuna takılan talip, kurbanlık koyun gibi meydana getirilir. Bazı yerlerde eline, diline, beline sahip olmayı sembolize etmesi için çözülecek şekilde Tıgbent'e üç düğüm atılır ve talibin beline bağlanır. Meydana gelen talip; eli

54- Noyan, 233-234

55- Eyüboğlu, 195

göğsünde, sağ ayağınının baş parmağının ucuna üstünde ayakta durur.

“Essalamü aleyküm şeriat erenleri

Essalamü aleyküm tarikat erenleri

Essalamü aleyküm hakikat erenleri

Essalamü aleyküm marifet erenleri (56)

diye dört kapıya selam verir. Verdiği selamın cevabını “Aleyküm selam” diyerek ya kendisi alır veya dede (baba) alır. Talip her selam verişte bir adım ilerliyerek kapıdan girmiş sayılır. Bu şekilde Mürşidin yanına ulaştırılan talibin iki omuzu arasına sağ elini koyan mürşid, bu elin “Pençe-i Âl-i abâ” olduğunu söyler. Kur’an’dan ayetler okur. Talibin boynundaki tıgbent çözülür. Talibe “Eline, diline, beline sahip ol. Mürşidin Muhammed, rehberin Ali” der. Üzerindeki kefeni andıran beyaz elbise çıkartılır. Kefen giydirilirken ölmüş farzedilen talip, tarikata girmek suretiyle yeniden yaşama dönmüş ve yeni bir hayata kavuşmuş kabul edilir. Talip, mürşidden başlayarak tekerteker bütün postların önüne gelir; postu öper ve secde eder. Postta oturan dede-baba veya vekillerinin avuçlarının içini öper. Bu sırada talibin kurbanı kesilir (tığlanır). Zakirler, deyişler, nefesler ve düvaz imam okurlar. Gülbanklar çekilir. İkrar tercümanı okunur. İkrar tercümanı şudur: “ Bismi şah. Hamdülillah. Kim ben oldum Bende-i Âl-i Abâ, cân-ı diiden aşkile hem caker-i Âl-i Abâ, râh-ı zulmetten çıkıp doğru yola bastım kadem. Hab-ı gafletten uyandım can gözüm kıldım küşa. Mezhebim haktır. Caferîdir. Gayriler batıldır. Pîrim, üstadım Hacı Bektaş Velî kutbül evliya. Sevdiğim Oniki İmam, ben güruhu nacidenim. Yetmiş iki firkadan oldum berî. Dahi cüda hak deyip bel bağladım ,ikrar verip erenlere. Rehberim oldu Muhammed, mürşidimdir Murtaza” (57)

Böylelikle ikrar verilmiş, el (nasip) alınmış ve tarikata girilmiş olur. İkrar Ayin-i genellikle gizli yapılır. Yabancılar ve tarikat mensubu olmayanlar bu ayine alınmazlar. "İkrar verdi" sözü de "tarikata girdi" anlamında kullanılır. Ayin sırasında genellikle zeytin yağından yapılmış bir kandil veya mum “çerağ” olarak yanar. Ortalık yarı karanlık bir hava içinde olur. Tören esnasında ve bitimine doğru çerağlar uyandırılır. (yakılır) Semahlar dönülür. Nefesler söylenir, Düvaz ve Gülbanklar okunur. Çoğunlukla da aşağıdaki nefes okunarak tarikata giren âşık' a gerekli mesaj verilmeye çalışılır.

Bektaşilik kolay zannetme âşık,

Tariki nazenin sımı lâ feta.

Eline, diline, beline sadık,

Olmayan Bektaşî taklittir cânâ.

Şeriat babından girmeyen âşık,

Tarikat sırrına ermeyen âşık,

56- Eyüboğlu, 195, 196

57- Tam ve Hakiki İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, 288

Marifet bilmeyi bilmeyen âşık,
Hakikat kamını sayılmaz asla.

Dört kapıyı, dört makamı görmeyen,
Mirac'ı marifet nurun bilmeyen,
Muhammed Ali'ye secde kılmayan,
İblis'in taatı hebâdır hebâ.

Hacı Bektaş erkânına girelim,
Hakikat pazarın görelim,
Deste deste güllerini derelim,
Muhabbet bahçesi safâdır safâ.

Hasan Cemalî der, seçer kallaşı,
Cevherle karışmış olsa çay taşı,
Taklit kabul etmez asla Bektaşî,
Kem ayarı tanır çeşmi urefâ. (58)

Cemlerde okunan şu dörtlük ile de nasip olan kimselere nasihat verilirken cesaretleri artırılmaya çalışılır.

Sakin ol, kimsenin gönlünü yıkma
Gerçek erenlerin izinden çıkma
Eğer adam isen ölmezsin korkma
Aşığı kurt yemez, ucda değildir. (59)

İkrar Töreninin münasip yerinde XVIII. Yüzyılda yaşamış Katip adlı ozanın şu dörtlüğü okunur. Böylece ikrar vererek Bektaşî olacak kişiye sakınması gereken konulardan bazıları dile getirilmiş olur.

“Haramdan, zinadan, koğdan kaçırız,
Hakka doğru menzil menzil göçeriz,
Can baş meydanında ser'den geçeriz,
Kurban'a layıktır koçumuz bizim” (60)

Ayinin sonuna doğru şu parça okunarak yapılan işler dile getirilir.

Tığlandı kurbanlar, semahlar oldu

58- Erseven, İlhan, Cem, **Aleviler'de Semah**, Ankara, 1990, 186

59- Yüce, Faruk, **Hacı Bektaş Veli Mevlana ve sonrası**, İstanbul 1990, 15

60- Eyuboğlu, 129

Kalp evimiz nûr-ı imanla doldu
Anda nasibini alanlar, aldı
İnanıp sıtkile imana geldim.

Edep, erkân tamam oldu sürüldü
Pervaneler geldi nasip verildi.
Hatmoldu hizmetler, destur verildi.
Şükrüya! men de sultân'a geldim (61)

İkrar sonunda dede şu gülbankı okuyarak merasimi bitirir.

Bismi şah. Hamdülillah. Kim ben oldum bende-i has-ı Hüda. Can-ı dilden aşk ile hem çâker-i Âli Abâ. Rah-ı zulmetten çıkıp doğru yola bastım kadem. Hâb-ı gafletten uyandım can gözüm kıldım Küşâ. Oniki İmam bendesiyim, ben gürûh-ı naciyim, yetmişiki fırkadan oldum berî, cüdâ. Mezhebim hak Caferi'dir. Gayrilerden el yudum. Pîrim, üstadım Hacı Bektaş kutbü'l evliya. Hâk deyip bel bağladım, ikrar verip erenlere, Mürşidim oldu Muhammed, rehberimiz Murtaza. Bercemal-i Muhammed Kemal, İmam Hasan ve İmam Hüseyin Ali Bülend ra salavât. Erenlerden haklı hayırlı himmet, şey'en lillah Allah eyvallah. (62)

Artık her türlü iş bitmiş, cem sona ermiştir. Bundan sonra sofralar kurulur, kesilen kurbanın pişirilen etleri ortaya getirilir. Bu sofralarda bazı yerlerde "dem" içki, bazı yerlerde de şerbet ikram edilir. Yenip içme faslından sonra da sessizce dağılınır.

12. Cem Ayini:

Bektaşilikte ikinci büyük ayın, Cem Ayinidir. "Cem-ü Cem" veya "Ayn'ül cem" de denir. Bu ceme ancak nasip alarak tarikata girmiş olanlar katılır. Rastgele herkes Bektaşî ayinlerine alınmaz. Ayinler büyük bir disiplin ve gizlilik içinde yapılır. Cem, genellikle uzun kış günlerinde yapılır. Belli bir zamanı olmamakla beraber perşembe akşamları yapılması yaygındır.

"Ayin-i Cem" bir gönül erginliği, ruh olgunluğu toplantısı olarak kabul edilir. İkrar verme veya nasip almadaki oniki hizmet ve oniki post bunda da vardır. Cem yapılacak yere önceden Oniki İmamı temsil eden oniki post serilir. Kimlerin ceme katılacağı, kaç kişinin katılacağı önceden belli olur. Yabancıların sızmaması için gereken her türlü önlem zamanında alınır. Ceme gelenler evlerinden yiyecek, içecek bir şeyler getirirler. Bu işle görevli yetkililere teslim ederler. Töreni dede veya baba yönetir. Bunların bulunamadığı Cemlerde vekilleri görev yapar.

Eyüboğlu, "Bu cemin özelliklerinden biri de çalgılı, şiirli, içkili oluşudur." (63) demektedir. İslam dininde yasak olmasına rağmen bazı yörelerde cemlerde "dem", "dolu-tolu" adı altında

61- Oytan, 140-141

62- Eyüboğlu, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*, 204

içki içildiği bir gerçektir. Bu konuda Zelyut şu bilgiyi vermektedir. “Çelebilerin dede olduğu cemlerde rakı içildiği halde, sufi süreklere adı verilen yoldan gelen dedelerin cemlerinde şerbet verilir. Bunlardan da içkiyi sohbetin bir aracı olarak kullananlar bulunmaktadır.” (64)

Gerek İkrar verme veya Nasip Alma Ayini gerekse Cem Ayini başlamadan önce akşamdan cem (meydan) evine oniki tane post serilir. Bu postların her birinin birer adı ve simgeleri vardır. Oniki İmamı temsil eder. Bu postlar ile temsil ettikleri simge ve makamlar şunlardır.

- 1- Baba (Pîr) postu : Horasan postu veya makamı
- 2- Mürşid postu : Hz. Muhammed postu veya makamı
- 3- Rehber postu : Hz. Ali postu veya makamı
- 4- Aşçı postu: Seyyid Ali Sultan postu veya makamı
- 5- Ekmekçi postu : Balım Sultan postu veya makamı
- 6- Nakip postu : Kaygısız Abdal postu veya makamı
- 7- Atacı postu: Kamber Ali Sultan postu veya makamı
- 8- Meydancı postu : Sarı İsmail Sultan postu veya makamı
- 9- Türbeder postu : Karadonlu Can Baba postu veya makamı
- 10- Kurbançı postu : Hz. İbrahim postu veya makamı
- 11- Ayakçı postu : Abdal Musa Sultan postu veya makamı
- 12- Mihmandar postu : Hızır (A. S) postu veya makamı (65)

Değişik yörelerde postlara değişik isimler verildiği gibi, temsil ettikleri simgeler de değişiktir.

Herkes postuna oturup, yerini aldıktan ve hazırlıkları tamam olduktan sonra, "Dede"nin hizmet sahiplerine verdiği dua ile cem başlar. Allah...Allah... Akşamlar hayrola, hayırlar fethola, şerler defola, hizmetiniz kabul ola, muratlarınız hasıl ola. Hâzır, gâib, zâhir, bâtın, âyin-i cem erenlerinin nur cemaline aşk ola. Onsekiz bin alemle birlikte mümin-müslim cümle kardeşlerimizi Muhammed-Ali gülbankından mahrum eylemeye. Allah cümlemizi dîdar-ı Ehlibeyt'e, meşreb-i Hüseyin'e nail eyleye..." (66)

Duadan sonra hizmet sahipleri meydana niyaz edip topluca dâr'a geçerler. Burada dede tekrar Tecellâ, Tevellâ hakkı yazıla. Tecellânız temiz, yüzünüz ak ola. Tecellâ gören cehennem nârı görmeye. Erenlerden himmet, şey'an-lillah Allah eyvallah..." (67) der. Hizmet sahipleri hizmetlerinin başına gider. Dede-baba ya sazı kendisi alır veya zakire verir. Dedenin "Edep-erkân" demesiyle cemde bulunanların hepsi de dize gelir. Cem başlar. Cem'e katılanlar derin bir aşk içinde zakirin, saz eşliğinde okuduğu Türkçe deyişleri dinler.

63- Eyüboğlu, a.e., 196-197

64- Zelyut, 183

65- Fıglalı, 339

Bu deyişlerden sonrada bir kaç tane de düvaz imam okunur. Kul himmet dedenin

“Bu gün pir bize geldi.
Güllerim taze geldi,
Önüsıra kamberi,
Ali Murtaza geldi” deyişi ile Şah Hatayi'nin ,
Benim pîrim Muhammed,
Benim şahım Muhammed,

İllerin Kabesi var, benim kâbem Muhammed”

başlıklı ilahisi okunur. Cem'de bulunanlar Allah Allah nidalarıyla meydanı titretirler. Deyişler, nefesler, düvaz imamlar okunarak cem devam eder. Daha sonra da bir ara verilir. Cemde bulunanların bir süre dinlenip sohbetlerini müteakip semâ faslı başlar. Zakir sazını eline alarak;

Karşımızda karlı dağlar,
Başı dumanlı dumanlı dumanlı.
İkilikle yar sevenler,
Kalbi gümanlı gümanlı.

Daha sonra zakir sözlerine devam ederek;

Deryanın üstünde gezer kayak,
Kimi mestir kimi ayık.
Bir sema edin Tanrıya layık

.....

sonra da semâ'a (semaha) kalkacakların adını söyleyerek her defasında üç kişiyi kaldırır. Semaha kalkanlar meydan ortasında bir gülbank duası alır, birbirlerine niyaz ederek pervaz utar ve ortada durur. Zakir sözlerine ara vermeden devam eder. Cem de bulunanlar semâ'a (semaha) saygı gösterir ve ayağa kalkar. Sema faslı bir saat kadar sürer. Daha sonra Hz. Hüseyin için mersiyeler söylenir. Hüzün duyulur, ağlanır. Dede-baba Türkçe bir gülbank okuyup orada bulunanlara şu dua ve nasihat yapar.

“Hak Muhammed-Ali huzurunda yüzünüz ak ola, Pîr divanında utanmayasınız. Şimdi ay canlar bilmiş olasınız k Hak cem'inde ayrılık, gayrılık; senlik, benlik yoktur. Siz hep ana, baba, kardeşsiniz. Bu hak yolu kıldan ince, kılıçtan keskindir. Kul kusursuz olmaz, suçları hak bağışlaya, esirgeye; lakin bu yola girecekler, haram yemiyecek, yalan söylemeyecek, zina etmeyecektir. Komşu hakkı Tanrı hakkıdır. Komşu hakkına dokunulmaz. Gönül kırılmaz. Emanete hıyanet edilmez. Hz. Pîr buyurmuş ki, “Eline, diline, beline sahip ol.” Şimdi elinizle

şer işlemeyin, elinizle koymadığınız bir şeyi kaldırmayın, dilinizle verdiğiniz sözü (ikrarı) geri almayın. Yalan, gıybet, iftira, bühtan etmeyin. Belinizi saklayın, başkasının donuna girmeyin, zina etmeyin, zina yapan yüzbin yıkansa temiz olmaz. Yezitle yatıp kalkmayın. Herkesi bir müşahip ve ahiret kardeşi tutun.” der, Cem’e müminler sefası emrini verir. (68) Bundan sonra herkes rahat oturur. Sigara, su, çay v.s. içilir. Kurban etleri ile hazırlanan sofragetirilir. Yenilir, içilir, sohbet ve muhabbetten sonra dağılınır.

Gerek İkrar Verme gerekse Cem Ayinine yabancılar alınmaz. Büyük bir gizlilik içinde yapılır. İsteyen herkesin bu ayinlere alınmaması, kadın erkek ayrımı yapmadan ayinlerin müşterek yapılması bir çok insanın dikkatini çekmiştir. Bu yüzden Bektaşîler hakkında bir takım asılsız dedikodular ve iftiralar olmasına yol açmıştır. Bunlara göre, Bektaşîler ayinlerinde mum (ışık) ları söndürmekte ve karanlıkta herkes rastgele birileri ile şehvi duygularını tatmin etmektedir. Bektaşîlerin şiddetle karşı çıktığı bu iddia ve isnatlar onları çok üzmüştür. Bugün cemlere yine yabancı alınmamakta fakat Çelebi kolunun ileri gelenlerinden Celalettin Ulusoy, (69) Babagan kolunun günümüz Dedebası Bedri Noyan(70) ve birçok Alevî Bektaşî yazarın verdikleri geniş ve zengin bilgiler sayesinde artık bu toplantılar gizliliğini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Alevî-Bektaşîlerin kabul etmedikleri akla ve mantığa da uymayan bu isnat ve iftiralar birçok araştırmacı tarafından da reddedilmiştir. (71) Gerek İkrar Ayini, gerekse Cem Ayinin de yörelere ve Cem’i yöneten dedelerin durumuna göre teferruat ve uygulama kısmında farklılıklar vardır.

Kaynaklarda belirtildiğini göre, çevrede ahkaksızlığı ile bilinen ve tarikatın kurallarıyla bağdaşmayan davranışları olanlar düşük ilan edilip Bektaşî olsa dahi Cem'lere alınmamışlardır. Cem'ler tarihin çeşitli safhalarında insanlar arasındaki problemlerin hallinde de büyük rol oynamıştır. Muhabbet meclisi olarak kabul edilen Cem'ler, toplumdaki aksaklıkların giderilmesi, husursuzluklara son verilmesi bakımından önemli fonksiyonlar icra etmiştir.(72)

Yörelere, kollara ve dedeler ile zakirlerin durumuna göre gerek İkrar Ayininde gerekse Cem Ayininde saz eşliğinde söylenen bazı nefesler, deyişler ve ilahiler vardır. Bunlardan bir kaç tanesi aşağıda verilmiştir.

Niçin inanmazsın ey kanlı Yezit?

Bu çarkın sahibi Ali değil mi?

Arş'ta bir hayale uğradı Habib,

Hatemi indiren Ali değil mi?

68- Eröz, 137-138 (Bu cem Eröz, Fıçlalı ve Zelyut'un eserlerinden faydalanılarak aktarılmıştır)

69- Ulusoy, 260-290

70- Noyan, 263-333

71- Eröz, 288, Fıçlalı, 328, Sezgin, 176

72- Şener, **Alevî Törenleri**, İstanbul, 1991, 44, Pehlivan Battal, **Alevî Bektaşî Düşüncesine Göre Allah**, İstanbul, 1991, 43

Dostlar arasında işin ne senin?
Hey Yezit tükenmez kesretin senin.
Binüçyüz yıl evvel al devin bendin,
Bağlayıp da çözen Ali değil mi ?

Necef deryasına zülfikar attı.
Derya bulut olup havaya aktı.
Nisan yağmurları anda halk oldu.
Bu aşkın deryası Ali değil mi?

Ta ezel Mehdîdir senin bahşişin,
Anlardan evveldir senin gelişin,
Doksanbin kelamı hep beyan edişin,
Okunan Kur'an'da Ali değil mi?

Kul Veli'yim söyle sözün hatasın.
Öldür nefis çerisin hakka yetesin.
Uzatma ey kardeş sözün ötesin.
Bu mülkün sahibi Ali değil mi? (73)

I

Okuyup yazdığım Kur'an içinde (hü hü)
Nurdan bir ayetsin (şahım) ey Hacı Bektaş (hü hü)
Hastalara düşkünlere her derde (eyvallah)
Lutfu inayetsin (şahım) ey Hacı Bektaş (hü hü)

Bindiğin duvar emrinle yürüdü (hü hü)
Dağı taşı hep beraber sürüdü (eyvallah)
Mucizatın üstümüzü bürüdü (hü hü)
Bahri kerametsin (şahım) ey Hacı Bektaş (hü hü)

Ben de bildim, sende gerçek velîsin (eyvallah)
Hakkın erenlerin (şahım) kudret elisin (hü hü)

Tanrının aslanı Hz. Ali'sin (eyvallah)
Şahı velayetsin (şahım) ey Hacı Bektaş (hü hü)

Kapında kulundur bu garip Emrah (eyvallah)
Bana sen gösterdin (şahım) en doğru bir rah (hü hü)
İnandım iman ettim bi iştibak (eyvallah)
Evvel nihayetsin (şahım) ey Hacı Bektaş (hü hü) (74)

III

Gece gündüz hayaline dönerim,
Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş.
Günahlıyım günahımdan bezerim,
Özüm dâr'a çekem sor Hacı Bektaş.

Arının yaptığı bala benzersin.
Şu gurbet ellerde gönlün eylersin.
Bend edüp de ikrarına bağlarsın,
Sailin sattığı kul Hacı Bektaş.

Kahi bulut olup göğe ağarsın,
Kahi yağmur olup yere yağarsın,
Ay mısın gün müsün günden doğarsın,
İlgın ılgın esen yel Hacı Bektaş.

Derdimin dermanı yaremin ucu,
Dört anasır mevcut güruhu naci,
Belinde tıgbendi başında tacı,
Yüzünde nur vardır Pîr Hacı Bektaş.

Hatayi, Kul Himmet eyler niyazı,
Pir Sultan katardan ayırma bizi.
Mahşer günlerinde isteriz sizi,
Mehmet önünde çağır Hacı Bektaş . (75)

IV.

Benim sevdiceğim Ali'dir Ali,
Ali'yi sevenler olmaz mı velî,
Pîrimin elinden içmişim dolu,
Ali'yi seversen değme yarama.

Hakkı bilmez ile eyleme pazar,
Bir münafık bin ehl-i iman bozar,
Mürşidler olmasa yaralar azar,
Pîrimi seversen değme yarama.

Mü'min, Müslim bir araya gelince,
Pîrlerin elinden dolu alınca,
Günah sevap her anda sorulunca,
Şâh'ı sever isen değme yarama.

Benim yaralarım bağıdır bağılı,
Âşık-ı sâdıkın ciğeri dağılı,
Balım Sultan Mürsel Balinin oğlu,
Ali'yi seversen değme yarama . (76)

V

Sana yerden gökten büyük nasihat
Gördüğün ört, görmediğin söyleme
Erenlerden, Pirden budur emanet
Gördüğün ört, görmediğin söyleme

75- Erseven 189

76- Koca, Turgut, **Bektaşî Alevî Şairleri ve Nefesleri**, İstanbul, 1990, 125

Ben dahi âşık-ı râh olam dersen,
Evc-i semavata mâh olam dersen,
Selamet şehrine şah olam dersen,
Gördüğün ört, görmediğin söyleme.

Kendi bilgisine gidene lânet,
Kizbe tevil olmaz, haktır bu sohbet,
Kimseye dil olma ey ehli hüccet,
Gördüğün ört, görmediğin söyleme.

Buyolayol ile giden Velîdir.
Buyola sıtk ile giden bellidir.
Allah Hak Muhammed şahım Ali'dir.
Gördüğün ört, görmediğin söyleme. (77)

VI

Allah medet yâ Muhammed yâ Ali,
Bizi dergahından mahrum eyleme.
Pîrim Hünkâr Bektaş-ı Velî,
Bizi dergâhından mahrum eyleme.

Âdem safiyyullah atam hakkıçün,
Muhammed Mustafa Hatem hakkıçün,
Eyübe sürdüğün sitem hakkıçün,
Bizi dergâhından mahrum eyleme.

Hasan'ın aşkına kılarım zâri.
Hüseyin'dir dinimizin serveri.
Âlemler canısın Cenâb-ı Bâri.
Bizi dergâhından mahrum eyleme,

Zeynel'in canına kıldılar cefa,
Muhammed Bâkır'dır sırrı Mürtaza;
İmam Câfer Kazım Mûsa-yı Rıza,
Bizi dergâhından mahrum eyleme.

Menmed'im eder hey gani kadir
Takî, Nakî, Askerî, rehnüma oldular
Muhammed | Mehdi'ye niyazım budur
Bizi dergâhından mahrum eyleme (78)

VII

Muhammed Ali'nin aldım elini,
Hak deyüb tuttuğum elden ayrılmam.
Oniki İmam'ın tuttum yolunu,
Hak deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam.

Mürşidin nefesi Hak nefesidir.
Mürşid sözün tutmayanlar âsidir.
Mürşidin rızâsı Hak rızasıdır,
Hak deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam.

Mürşidin gittiği Vefî yoludur,
Gitme dediğine, gitmemelidir.
Zâhir, bâtın da Muhammed Ali'dir.
Hak deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam.

Hak erenler bir araya derilse,
Cümle âşıklara nasib verilse,
Âşikâre Hak gözüyle görülse,
Hak deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam.

Hak Hatâyim, Hak bil tuttuğum eli,
Zâhir de bâtında Hak gördü seni,
Gerçek erenlerden aldım haberi,
Hak deyüb tuttuğum yoldan ayrılmam. (79)

VIII.

Akşamlar oldu, gülbank çekildi,
Çırağlar uyandı, niyâz'a geldim.
Erenler erkân'ı meydan açıldı,
Ayin-i cem kuruldu ihsan'a geldim.

Hakikat abdestin birden aldılar,
Mûşid'in emrine belî dediler,
Dâr-ı Mansur olup şunda durdular,
Talib-i hâk olup meydân'a geldim.

Oı dem de halinden sordular canın,
Varmıdır kusuru? dediler anın,
Ayn-i Cem gösterdi yere nişanın,
Üryan püryan olup dizâr'a geldim.

Sofralar kuruldu hizmet görüldü,
Hakikat nurundan cemaller güldü,
Mû'min olanlar ölmeden öldü,
Geçip kıl-ü kalden divân'e geldim.

Seyredip cümlede bu güzel hali,
Şükür, gördük anda nur-i cemali,
Zakirler okuyup bülbül misali,
Terk edip riyayı Merdân'e geldim.

Koç, kuzu kurbanlar meydana geldi,
Nefesler, düvazlar ayâna geldi,
Ağlarken bu çeşmim şad olup güldü,
Can, baş feda edüp seyrân'e geldim.

Sakahum şerbetin ezip geçtiler,
Mest olup cümlesi serden geçtiler,
"Şah Hüseyin" deyüp hep ağlaştılar,
İçip ol şerbeti mestân'e geldim.

Gûruh gûruh geldi anda bacılar,
Saf besaf oturup durdu hacılar,
"Allah Allah" der de öter Nâci'ler,
Meydan-ı aşk içre İrfân'a geldim. (80)

VIV

Kurbanları tığlanıp Gülbank çekildi,
Gaflet uykusundan uyâna geldim.
Dört kapı sancağı anda değildi,
Üryan, püryan olup meydana geldim.

Evvel eşiğine koydum başımı,
İçeri aldılar, döktüm yaşımı,
Erenler yolunda gör savaşımlı,
Can ve baş koyarak kurbana geldim.

Ol dem de uyandı bâtın çerağı,
Rehberin boynuma bend etti bağı,
Üç kadem ileri bastım ayağı,
Kaç kurban derler, inana geldim.

Dört kapı selâmın verip aldılar,
Pîrin huzuruna çekip geldiler,
"El ele, el Hak'ka olsun" dediler,
Henüz ma'sum olup cihâna geldim.

Pir Kulağıma eyledi telkin,
"Şâh-ı Velâyet'e olmuşum yakın,"
Mezhebim Cafer-i Sadık-ül metin,
Allah dost, Eyvallah peymâne geldim.

Özüm dâr'da, yüzüm yerde dummuşam,
Muhammet Ali'ye ikrar vermişem,
Sakahum şerbetin anda görmüşem,
İçip kana kana mestâne geldim.

Yolumuz Oniki İmam'a çıkar,
Mürşidim Muhammed Ahmed-i Muhtar,
Rehberim Ali'dir sâhip Zülfikar,
Kulundur şâhiyâ dîvâna geldim. (81)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hacıbektaş Yöresi Bektaşiliğinin Coğrafi ve Sosyal Çevresi

1- Coğrafi Çevre:

Nevşehir iline bağlı olup nüfus müdürlüğü verilerine göre, merkez nüfus 8100 civarında ve yüz ölçümü 666 kilometre karedir. Doğudan Avanos, batıdan Kırşehir il hududu ve bu ilin Mucur ilçesi, Kuzeydoğudan Kozaklı ve güneyden Gülşehir ilçesi ile çevrilmiştir.

İlçe merkezinin rakımı 1270 m olup Nevşehir'e 48 km. Kırşehir'e 44 km. Kayseri'ye 90 km ve Ankara'da 230 km uzaklıktadır. (1) İlçeye bağlı 29 köy, bir de belediye bulunmektedir. Köyleriyle beraber toplam nüfus 21.000 civarındadır.

2- Sosyal Çevre ve Tarihi Durum:

Hacı Bektaş Velî'nin XIII.y.y. içerisinde, Horasan'ın Nişabur kentinden Anadolu'ya gelmesi ve Sulucakarahöyük'te yerleşmesinden sonra, yedi hanelik olan bu küçük köyün çehresi değişmiştir. Hacı Bektaş Velî'nin burada büyük bir ilim yuvası kurmasından sonra beldenin önem daha da artmış, gün geçtikçe artmaktadır.

1541'de Niğde'ye bağlı bir nahiye merkezi haline gelmiş, 1854 yılında Belediye örgütü kurularak kasaba olmuştur. Bakanlar kurulun 12.12.1947 gün ve 21454 sayılı kararıyla da 01.01.1948 tarihinde Kırşehir iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. 24.07.1954 de Nevşehir'in il olması ile Nevşehir'e bağlanmıştır. (2) Bu durum halen devam etmektedir. Ancak, ulaşım imkanları ve halkın yaşayış biçimi nedeniyle Nevşehir'den çok Kırşehir ile irtibatlıdır. Halkın büyük çoğunluğu kendini Kırşehir'li olarak görmektedir. Bunda daha önce Kırşehir'e bağlı olmalarının ve Ahi Evran'ın Hacı Bektaş Veli ile ilgisi önemli bir rol oynamaktadır.

3- Kültürel Çevre:

Okuma yazma ve kültür seviyesinin genelde yüksek olduğu gözlenen ve Hacı Bektaş Velî kullüyesini içinde barındıran ilçede bir lise, bir kız meslek lisesi, iki cami, bir kütüphane, bir ortaokul ve yeterli sayıda ilk okul mevcuttur. Tüm köylerinde ilkokul olmasına rağmen göç nedeniyle bazı köylerde okullar kapanma durumundadır.

4-Ekonomik Durum:

Tipik Anadolu ikliminin etkisi altında olan ve halkın büyük çoğunluğunun tarımla uğraştığı ilçede başlıca gelir kaynağı tarım, hayvancılık ve bağcılıktır. Tarım ürünlerinden en çok buğday, arpa, şekerpancarı, çavdar, ayçiçeği, çeşitli sebze ve baklagiller, meyvelerden de üzüm, elma, kaysı, ve diğerleri yetiştirilir. Sığır, koyun, ve tiftik keçisi beslenir. El sanatlarından Hacıbektaş taşı işletmeciliği meşhurdur. (3) Ayrıca şehir merkezinde esnafılık

1- Hacı Bektaş Kılavuzu, 6-7

2- a.e., 7-9

3- Büyük Kültür Ansiklopedisi, "Hacı Bektaş" maddesi, Ankara, 1984, 2042-2043

ve zenaatkarlık önemli bir yertutar. Son yıllarda Hacı Bektaş Velîyi anma törenleri ve turizm de ilçe ekonomisine büyük bir canlılık getirmiştir.

5- Dini Çevre ve Ziyaret Yerleri:

a) Müze ve Türbe:

Hacıbektaş ilçesinde ziyaret edilecek yerlerin başında hiç şüphesiz ki Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin medfun bulunduğu Külliye yani bugünkü müze olarak kullanılan yer gelmektedir.

1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla Hacı Bektaş Dergâhı da kapatılmış, içindeki eserler, korunmaları için Ankara Etnoğrafya müzesine kaldırılmıştır. Binada gerekli restorasyon çalışmaları yapıldıktan sonra 16 Ağustos 1964'te Milli Eğitim Bakanlığına bağlı milli bir müze haline getirilmiş, Ankara Etnoğrafya müzesine götürülen eserler de tekrar Hacıbektaş'a getirilerek bu müzede sergilenmeye başlanmıştır.

Hacıbektaş Müzesi, daha sonra kültür bakanlığına bağlanmış olup halen bakanlığın en önemli müzelerinden bir tanesidir. Üç büyük avludan meydana gelen Hacı Bektaş Velî Müzesi, üç ana bölüme ayrılmış olup herbirine ayrı isimler verilmiştir. Bunlar;

Birinci Avlu (Nadar Avlusu) : Büyük bir kapıdan girilir. Geniş bir bahçesi vardır. Girişte sağ (doğu) tarafta Üçler Çeşmesi de denilen üç kurnalı bir çeşme vardır. Daha önceden bu bölümde bulunan at evi ve ekmek evi tamamen yok olmuş ve kendilerinden iz, eser kalmamıştır.

İkinci Avlu (Dergâh Avlusu): Bu bölümde bir havuz, aslanlı çeşme, Tekke Camii, aşevi, kiler evi, meydan evi, mihman (konuk) evi ve dede -baba köşkleri bulunmaktadır.

Bu bölümdeki çeşmeye mısır prenseslerinden Kara Fatma Sultan'ın Mısır'dan gönderdiği, mermerden yapılmış bir aslan heykeli yerleştirildiği için Aslanlı Çeşme adını almıştır. Aslanın ağzından su akmaktadır. Buradan akan su özellikle dışardan gelen Bektaşîlerce şifa niyetiyle içilmekte bidonlara doldurularak zemzem niyeti ile memleketlerine götürülmektedir.

Cami XIX. y. yılda yapılmış olup küçük bir minaresi vardır. Mahmut II. tarafından yaptırılmış olduğu rivayet edilmektedir. İki odalı olan konuk (mihman) evi bu gün müzenin deposu olarak kullanılmaktadır. Kiler evi olarak kullanılan bölüm ise bugün halk kütüphanesi müdürlüğü olarak kullanılmaktadır. Müze müdürlüğü de yine bu bölümde Aslanlı Çeşme yakınında ve ikinci katta yer almaktadır.

Üçüncü Avlu (Hazret Avlusu) : Kapıdan girişte sağ tarafta Atatürk'ün büstü yerleştirilmiş ve bu köşe Atatürk Köşesi olarak tahsis edilmiştir. Burası, Atatürk 'ün Hacıbektaş'a geldiğinde ilk dinlenme yeri olduğu, bu nedenle köşenin Atatürk Köşesi olarak tahsis edildiği rivayet edilmektedir.

Üçüncü avluda, girişte tam karşıda Hünkâr Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin mezarı "Pîr Evi" vardır. Tarikatta ikinci pîr olarak kabul edilen "Balım Sultan" ın mezarı ile derviş ve babaların mezarları da yine üçüncü avluda yer almaktadır.

Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin dergâhının çekirdeğini teşkil eden ve en eski yapı olan, Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin halvet olduğu, çile çektiği yer ile kırklar meydanı , Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin mezarı bu bölümde yer almaktadır. Dergâhta hizmet görmüş kişilerin mezarları giriş bölümünde yer alırken, iç bölümde kırklar meydanının sağ ve sol taraflarında da çeşitli mezarlar bulunmaktadır. Kırklar meydanının doğusunda Rasul Bali ile Horosan erlerinin mezarı vardır. Fakat hiç birinde kitabe bulunmamaktadır. Kırklar meydanının (sol) batı tarafında da Çelebi mezarları ile Ahmet Cemalettin Çelebi'nin mezarı vardır. Bunların hiç birinde de kitabe yoktur.

Dergâha ait bir çok eşya, Hünkâr'ın da medfun bulunduğu üçüncü avludaki bu binada sergilenmektedir. Güvenç Abdal ve Güvenç Abdal ile ilişkisi anlatılan dünya güzeli kızın kabirleri de bu bölümde yer almaktadır.

Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin türbesine girerken giriş kısmındaki mermerler üzerinde ikişer tane olmak üzere sağ ve solda toplam 4 tane güvercin resmi vardır. Güvercinin barışı simgelenmesine, Hacı Bektaş Velî'nin de barıştan yana olduğuna dikkat çekilmektedir.

Hazret avlusunun sağında Bektaşî tarikatının kurulup genişlemesinde büyük hizmeti olan ve Bektaşîliğe birçok merasimleri soktuğu ileri sürülen "**Balım Sultan Türbesi**" vardır. Bu türbe Yavuz Sultan Selim'in kumandanlarından Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından 1519'da yaptırılmıştır. Türbenin önünde Hacı Bektaş Velî ile çağdaş olduğu söylenen ve Horasan'dan atılan ökse'den meydana geldiği rivayet olunan karadut ağacı vardır. Bu ağacın her tarafına çaputlar, bezler bağlanmakta, çeşitli adak ve isteği olanlar buradan şifa ve medet ummaktadırlar. Bazen de isteklerin yazılı olarak asıldığı olmaktadır.

Balım Sultan Türbesi ile Cami arasındaki bahçede 40'tan fazla mezar yer almakta ancak bir kısmının kitabesi bulunmamaktadır. (4)

b-Çilehane veya Arafat Dağı:

İlçe merkezine üç kilometre kadar uzaklıkta ve ilçenin doğu tarafında hafif meyilli bir tepe üzerindedir. Buraya Arafat Dağı da denmektedir. Delikli taş denilen, Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin içinde çile çektiği , halvet olduğu rivayet edilen taş buradadır. Bektaşîlerce büyük bir değer verilen ve en çok ziyaret edilen yerlerin başında gelen delikli taştan günahı olan

4- Noyan, Hacı Bektaş'ta Pîr Evi ve Diğer Ziyaret Yerleri, İzmir, 1964, Hacı Bektaş Klavuzu
Not: Bu bölüm bu iki kaynaktan yararlanılarak hazırlanmıştır.

kimselerin geçemeyeceğine inanılır. Günahkâr olanların ince zayıf, hatta hareketli bir bünyeye sahip olsa bile oradan geçmesinin zor, hatta imkansız olduğu inancı hakimdir. İyi insanlar, günahsız olanlar şişman ve yaşlı da olsa taşın genişleyerek ona yol vereceğine inanılmaktadır. Kadın, erkek, genç, ihtiyar herkes oradan geçmeyi denemekte, böylece kendi durumunu ölçmüş olmaktadır.

Oradan geçenlerde büyük bir sevinç ve mutluluk duyulup günahlarından temizlendiği kanaati oluşmaktadır. Geçemeyenlerde ise büyük bir burukluk gözlenmekte, adaklarda bulunarak kanlar akıtıp kurbanlar keserek kendisini temize çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Çilehane veya Arafat Dağı adıyla meşhur olan burada başka ziyaret yerleri de vardır. Onları da şu şekilde sıralayabiliriz.

1) Zemzem suyu: Çilehaney'e (Deliklitaş) giderken henüz oraya varmadan, tek kurnası bulunan, taştan yapılmış bir çeşme vardır." **Zemzem Pınarı**" veya "**Zemzem Çeşmesi**" olarak kabul edilmektedir. Buraya gelen insanlar zemzem niyeti ve şifa umudu ile bol bol içerken kaplara, bidonlara doldurup memleketlerine de götürmektedirler.

2- Kulunç Kaya: Arafat dağında, Deliklitaş'tan doğuya doğru giderken kendisine bez ve çaput bağlamak suretiyle medet umulan yaşlı Aliç ağacından biraz daha ileride yer almaktadır. Hafif meyilli bir kayadır. Üzerinden sırt üstü kayıldığı takdirde bel ve sırt ağrılarına, romatizmal rahatsızlıklara iyi geldiğine inanılmaktadır. Üst taraftan sırt üstü kaymak suretiyle buradan şifa aranmakta, kaymak suretiyle kayanın üst tarafı da cilalanmış gibi parlak durmaktadır.

3- Kadıcık Ana Mevkii: Çilehaneden 300 metre kadar kuzeydedir. Meşhur aliç ağacı bu mevkidedir. Bu ağacın her tarafı ziyaretçiler tarafından bağlanmış bez ve çaputlarla doludur. Hacı Bektaş Veli Çilehane de iken Kadıcık Ana burada kendisine bazlama yapıp götürdüğü rivayet edilmekte, onun için Kadıcık Ana Mevkii olarak anılmaktadır.

4- Minder Kaya ve Aynalı Kaya: Kulunç Kaya ile Deliklitaş (Çilehane) arasında birbirine bitişik iki tane kaya vardır. Hünkâr, minder biçimindeki birinci kaya üzerine oturduğu zaman karşıdaki kayanın ayna görevi yaptığı ve ondan cihanı seyrettiği, bazen de sırtını dayayıp diğer tarafları temaşa ettiğine inanılmaktadır.

Arafat dağına çıkanlar genellikle dağın etrafını dolaşarak buradaki ziyaret yerlerine uğrarlar. Deliklitaş'ın yakınlarında bulunan yerlerden küçük taş toplayarak veya toprak alarak çocuğu olmayan ve hasta olanların tedavisi için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Son zamanlarda ilçe belediyesi ve Kültür Bakanlığı tarafından yeni düzenlemeler ile Çilehane (Arafat Dağı) daha cazip bir duruma getirilmeye çalışılmaktadır. Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerinin bir kısmı buralara kaydırılmakta, aşure aşı burada pişirilip yine burada konuklara ikram edilmektedir. Semah gösterilerinin bir kısmı ile diğer bazı faaliyetler burada

organize edilmektedir. 1992 yılındaki anma törenlerinde buraya büyük bir (10.000 kişilik) konferans salonunun temeli atılmıştır. İnşaat çalışmaları süretle devam etmektedir.

c) Beştaşlar:

İlçenin kuzeyinde Çivril köyü civarında ve merkeze 5 km uzaklıktadır. Belirli mesafelerle birbirinden aralıklı ve her biri 2-3 metre yüksekliğinde 5 tanetaş (kaya parçası) vardır. Vilayetnâme de (5) anlatıldığı gibi halk arasında da kurdun yediği sığırlardan dolayı, Hacı Bektaş Velî'ye ceza verileceği sırada bu taşlar yerlerinden ayrılarak yürümüşler ve dile gelerek Hacı Bektaş'ın suçsuz olduğuna şahitlik yapmışlardır. Bu yüzden bu taşlara "Yürüyen Taşlar" veya "Konuşan Taşlar" da denilmektedir. Hacı Bektaş Velî kendisini suçlu bulan ve hâlâ inanmayan kadiya "Taş ol" demiş kadı da orada taş olup kalmıştır. (6) Bu taş diğerlerinden ayrı bir yerde durmaktadır. Buraya gelen Bektaşî ziyaretçiler bu kayaya taş atarak, Hünkâr Hacı Bektaş Velî'ye inanmayan kadiya lanetlerini dile getirmeye çalışırlar. Diğer taşlara duydukları saygıyı ve verdikleri değeri göstermek için onlara dileklerde bulunurken bu taşlardan koparıp evine götermek suretiyle, işlerinin rast geleceğine ve kazancının bereketleneceğine inananlara da rastlanmaktadır. Bazıları ise bu kayaların dibinden taş veya toprak götürmektedir.

d) Balım Evi veya Kadıcık Ana Evi:

Karahöyüğün eteğinde Akpınar çeşmesi yakınındadır. Aslında İdris Hoca'nın evi olan bu evde Hünkâr Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e geldiği zaman misafir olmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğünce restore edilmiş olup birbirine ekli üç odası olan bir evdir. Birinci odanın sol duvarında eğri duran bir yer vardır. Rivayete göre duvar odanın içine doğru yıkılmak üzere iken Hünkâr Hacı Bektaş Velî duvarı eli ile durdurmuş ve düzeltmiştir. İşaret olarak hâlâ eğri durur. Bel ağrısı ve romatizmal rahatsızlıkları olanlar ile kulunç olanlar bellerini buraya sürmek suretiyle çare umarlar. Hacı Bektaş Velî'nin Kadıcık Ana'ya "Hiç havf etme, bu duvar kıyamete kadar yıkılmaz" dediği ve diğer yerlerin yıkılıp yapılmasına rağmen bu duvarın hâlâ öyle durduğu ve kıyamete kadar da duracağı inancı vardır.

Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e geldiği zaman bir müddet burada misafir olmuş, pîrevindeki "Kızılca Halvet" yapılıncaya taşınmıştır. İnanişeye göre Kadıcık Ana bu odadaki ocağın içinde sır olmuş ve bir daha görülmemiştir. Mezarı da yoktur. Oyuğun içinden alınan toprağın her derde deva olduğuna inanılır. Özellikle çocuğu olmayan kadınlar buradan aldıkları toprağı su ile karıştırıp içince çocuklarının olacağına dair bir inanç vardır.

e) Bektaş Efendi Türbesi:

Bektaş Efendi'nin hayatı hakkında fazla malumat yoktur. Ancak, tarikatın ileri

5- Gölpınarlı, Pîr Evi, 31-32

6- Sözüngil, 150-152

gelenlerinden biri olduğu söylenmektedir. Türbesi müzenin güneyinde bulunmakta ve Balım Sultan Türbesine benzerliği göz önünde bulundurulduğunda yapı itibarıyla onun örnek alınarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Türbe üzerindeki kitabeden 1603 tarihinde öldüğü anlaşılan Bektaş Efendi'nin türbesi XVII.y.y da yapılmıştır. Giriş bölümü ve sandukanın bulunduğu bölüm olmak üzere iki bölümden oluşan türbenin giriş kapısı üzerinde "Hacı Bektaş Velî evladından Çelebi Cemalettin efendi tarafından tamiri fi sene 22 Eylül 1322, fi sene 16 Şubat 1324 (1904-1906) tarihlerini gösteren bir tamir kitabesi mevcuttur. (7)

f) Akpınar Çeşmesi:

Kadıncık Ana'nın evinin alt kısmında bulunan ve olduğundan bilek kalınlığında su akan bir çeşmedir. Üzerinde 1725 tarihini gösteren bir tamir kitabesi yer almaktadır. Bütün Bektaşilerce kutsal sayılan bu çeşme ile ilgili olarak vilayetnâmeler de bilgi verilmektedir (8) Halk arasında bu suyun kaynağı ve bulunuş şekli ile de farklı rivayetler dolaşmaktadır. Bu yörede bu suyun Kabe'den geldiğine dair bir rivayet ve inanç vardır.

g) Cuma Camisi :

Balım Evi'ne giderken, Akpınar yolu üzerinde, dik dörtgen biçiminde ve kesme taşlardan yapılmış bir binadır. Kapı üzerinde bir kitabe mevcut olup bu kitabeye göre 1519 yılında son Dulkadiroğulları beyi Şehsuvar oğlu Ali Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. XVI. y.y da yapılan, Hacıbektaş'ın en eski bu camisinin küçük bir minaresi mevcuttur. Binanın pencereleri göz seviyesinden üst tarafta ve dikdörtgen biçimindedir. Hacı Bektaş Velînin sulucakarahöyüğe geldiğinde burada erbain (9) çıkardığı rivayet edilir. Küçük bir bahçesi ve son cemaat yeri olan bu camiye halk Cuma Camisi de demektedir. Bugün beş vakit ibadete açık olup ilçe merkezine yakın bir yerdedir. Caminin ön tarafında Hoca Fakih Çeşmesi vardır. (10)

h) Diğer Ziyaret Yerleri:

Hacıbektaş'ta tarihi değertaşıyan ve Bektaşilerce önem verilen başka ziyaret yerleri de vardır. Bunlardan bazıları şunlardır.

1)- Kesikbaş Türbesi: Hacı Bektaş Müzesine yaya olarak 20 dakikalık bir mesafede yer almaktadır. Rivayete göre Hacı Bektaş Velî'nin müritlerinden bir tanesinin savaşta başı gövdesinden ayrılır fakat ölmez. Sonunda savaş kazanılır. Savaş sonunda başı koltuğunun

7- Gölpınarlı, Pir Evi , 87-88, Hacıbektaş Klavuzu, 50-52

8- Hacıbektaş Klavuzu, 54, Gölpınarlı, 73-74

9- Erbain, Arapça Kırk anlamına gelir. Farsçası "cihle, çile"dir. Dervişlerin nefislerini terbiye etmek için dar bir yerde çok az şey yiyip, içerek riyâzat'a girip, kendilerini ibadete vermeleridir.

10- Hacıbektaş Klavuzu, 53-56, Gölpınarlı, Pir Evi, 73

altında geri dönen müridin öldüğü yere bu türbeyadır. Bugünden de kendisine "Kesikbaş Türbesi" ismi verilmiştir. (11)

2) - At Kaya: Hacı Bektaş Velî'nin türbesine 350 metre mesafelik bir yerde bulunur. Yürüdüğüne ve bir zamanlar at olduğuna inanılır. Bir başka rivayette ise yılanı kamçı yapan, aslan'a binip Hacı Bektaş-ı ziyarete gelen Seyyit Mahmut Hayrani'ye karşı , Hacı Bektaş Velî'nin kızıl bir kayayı at haline dönüştürerek karşılamaya çıktığı ve kayayı uzunca bir müddet yürüttüğü rivayet edilen kayadır. (12)

3)- Dedebağı : Kırşehir yolu üzerindedir. Merkeze 3 km uzaklıkta bulunmaktadır. Dergâh'a bağlılanmış olan Dedebağı, bugün mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Şekerpinarı ile Hacı Melek Baba ve Pehlivan Baba'nın mezarlarını kapsayan küçük bir türbe burada yer almaktadır.

4)- Hırka Dağ: İlçe merkezine 15 km. uzaklıkta yer almaktadır. Soğuk bir günde Hacı Bektaş Velî'nin hırkasını yakıp küllerini savurduğu, bu küllerin hep meşe ağacı olduğu ve adını da bu olaydan aldığı rivayet edilen Hırka Dağı gerçekten bu gün meşeliklerle kaplıdır. Günümüzde burası bir mesire yeri olarak kullanılmaktadır.

6) Hacıbektaş Yöresi Bektaşiliğinin Genel Durumu:

Daha önceden de belirtildiği gibi yedi hanelik küçük bir köy iken Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin şeref vermesi ve kurduğu ilim yuvası sayesinde çehresi değişen Sulucakarahöyük gün geçtikçe büyümüş ve gelişmiştir. İsmi Hünkâr Hacı Bektaş Velî'den alan ilçe'ye bağlı 29 pare köy , Karaburnu isminde bir de Belediyelik vardır. Toplam nüfusun 21.000 civarında olduğu ilçede yaz mevsimi ve özellikle de Hacı Bektaş Velî'yi Anma Törenleri esnasında nüfus, bir hayli yükselmektedir. Yetkililer, törenler esnasında nüfusun yüzbinlere yükseldiğini ifade etmektedir. Yöre halkı ve yetkililer tarafından Hacıbektaş ve çevresinde yaklaşık yedi sekiz bin civarında Bektaşî nüfusun bulunduğu tahmin ve ifade edilmiştir.

İlçe merkezinin büyük bir kısmı ile Çivril, Aşıklar, Anapınar, Kütükçü, Topain (Akçataş), Kisecek ve İlice köyleri Bektaşî köyleridir. Yenice köyü ise Bektaşî, Sünnî ve Abdallar'dan müteşekkil bir köydür.

Bektaşî köylerin büyük bir kısmında gözle görülür bir göç olayı yaşanmaktadır. Bunun sebeplerinden bir tanesi okuma oranının yüksek olması , daha rahat iş ve çalışma ortamı elde etmek veya çocuklarını okutmak gayesiyle büyük şehirlere göçtür. Bir diğer neden ise Avrupa ve diğer ülkelere giden işçiler ve işçi ailelerinin köyden uzaklaşmasıdır.

Yörede Hacı Bektaş Velî, Bektaşîler arasında Pîr olarak kabul edilmekte ve saygıyla anılmaktadır. Hz. Ali ve Ehlibeyt sevgisini de gönüllerinde taşıyan yöre halkı bu özelliklerinden

11- Hacıbektaş Klavuzu, 128

12- a.e., 146

dolayı Bektaşî, Alevî veya Alevî-Bektaşî gibi isimlerle anılmaktadır. Yöre Bektaşîlerinden büyük çoğunluk kendilerini "Bektaşî" veya "Alevî-Bektaşî" olarak kabul etmektedirler.

Allah'ın varlığı ve birliği ile Hz. Muhammed (A.S) a iman, yöre halkının en büyük özelliğidir. Peygamberin dava arkadaşı ve damadı Hz. Ali ve Ehlibeyt ile Oniki İmamlar'a duyulan muhabbet yöre Bektaşîlerinin en tipik özelliği olarak dikkat çekmektedir. Ancak, ibadet konusunda ciddi bir gevşeklik göze çarpmakta, bazıları da bundan vicdanî rahatsızlıklarını dile getirmektedirler. Buna karşılık ahlakî değerlere (ahlakî ibadete) çok önem verilmektedir.

ileride de geniş olarak belirtileceği gibi günümüzde yörede tarikat faaliyetleri ve Cem Ayinleri yapılmamaktadır. İlçede Dede-Babalık müessesesi de yok olmuştur. Kendilerinin yanlış anlaşıldığı veya yanlış tanıtıldığından rahatsız olan Hacı Bektaş Bektaşîleri, haklarında söylenen bazı sözlerden de rahatsız olduklarını dile getirmektedirler.

Bektaşîlerin dinsiz-imansız gibi görülmesi, gösterilmesi veya kabul edilmesi kendilerini en fazla rahatsız eden konuların başında gelmektedir. "Biz Allah-ı bir, Hz. Muhammed (A.S): ı hak biliriz. İslam dini ve müslümanlığımızla iftihar ederiz. İslam dininin emirlerinden yapabildiğimiz sevinç ve mutluluğunu yaşarken, yapamadıklarımızın ızdırabını çekeriz. Dinî konuda eksiklerimiz, noksanlarımız vardır. Fakat mum söndürüp ana-bacıyı birbirine katacak kadar benliğimizi kaybetmedik." demekten kendilerini alamamaktadırlar.

İlk defa böyle bir araştırmacıyla karşılaşma ve durumlarını anlatma imkanı bulduklarını söyleyen yöre Bektaşîleri, bu gerçeklerin açığa çıkmasını istediklerini dile getirmektedirler. Birkaçoy uğruna istismar edilip siyasî emellere alet edilmemelerini, huzurlarını bozacak beyan ve davranışlara fırsat verilmemesini istemektedirler.

Yöre halkı konuyla ilgili kitapların büyük çoğunluğunu gerçekleri yansıtmadığından da şikayetçidir. Birkısım yazarların Bektaşîliği bilmediğini, yerinde inceleme yapmadığını, birkısım yazarların ise kasıtlı olarak Bektaşîliği kötülemek veya Bektaşîlerden yana görünüp Bektaşîliğin İslamdan ayrı bir inanç olduğunu ortaya koymaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Bilhassa ikinci grup yazarların çoğu kez Alevî-Bektaşîliği kendi siyasî çıkarlarına ve dünya görüşlerine âlet ettiklerinden şikayet etmektedirler.

16-18 Ağustos 1992 Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenlerinde yapılan konuşmalar da bu şikayetin haklı olduğunu, panellerdeki konuşmacıların birkısımının görüşlerinin halkın tepkisini aldığını yerinde tespit ettik.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hacıbektaş Yöresi Bektaşiliğinin İnanç ve Uygulamaları

1. İnanç ve İbadet Hayatı

a) İnanç Durumu:

Konuyla ilgili literatürlerde zaman zaman Alevî-Bektaşîlerin inançlarında değişik görüntüler verilmeye çalışılmış, iman esaslarında yorumlar yapılma yoluna gidilmiştir. Bektaşî inançları bu yorumlar ışığında gösterilmek istenmiştir. Battal Pehlivan konuyla ilgili olarak, " Alevîlik - Bektaşîlik, inancının merkezine Tanrı'yı koymuştur. Fakat, insanın kalbindeki Tanrı'yı ... Sünnîlerin ne yerededir, ne göktedir, ne alttadır, ne üsttedir....Bütün mekanlardan münezzehtir dediği gibi mekansız Tanrıyı değil" demektedir.¹ Pehlivan, "Alevî-Bektaşî felsefesine göre yeryüzünün Tanrısı insanın kendisidir. Tanrı insanın içindedir. İnsanın gönlü Tanrı evidir. İnsanın siması , Tanrının özelliklerini taşır"² demek suretiyle Alevî- Bektaşî felsefesindeki Tanrı anlayışını dile getirmektedir.

Eyüboğlu ise " Bektaşîlikte İslam dininin özüne karşı çıkma, onu tanımama gibi bir durum yoktur. Kur'an'a, hadise ve İslam ilkelerine inanma vardır. Ancak İslam dininin ilkelerini yorumlamada farklılıklar mevcuttur"³ demektedir.

" İslam dininin Tanrı anlayışı ile Bektaşîlik'te "Tanrı" kavramı yüzden değil, özden ayrılır"⁴ diyen Eyüboğlu, Bektaşîlikte Tanrı anlayışını şu şekilde dile getirmektedir." Bütün Bektaşîler Tanrının birliğine, yüceliğine, ululuğuna, İslâm dininin bildirdiği yüce niteliklerine inanırlar. Ancak, yaratıldıktan sonra insanla ilgisini kestiğine, yalnız " buyuran bir varlık olarak" kaldığına, insanları cehenneme, ateşe atacağına, kendi buyurduğu, yapılmasını istediği eylemlerden dolayı insanı sorumlu tutacağına inanmazlar"⁴ demektedir.

¹Pehlivan, 7

² Pehlivan, 24,26

³ Eyüboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşîlik, 41

⁴ a.e. 237

Tanrı yaratıcı bir yüce varlık olarak insandan büsbütün ayrı değildir. İnsanla sürekli bir bağlantı içindedir, insanın özündedir, gönlündedir. İnsanda tannısal bir öz vardır, nitekim ruh, can bu tannısal özden başka bir varlık değildir⁵" diyen Eyuboğlu , "Bektaşilikte Tanrı ile İnsan 'Bir'dir . "İnsan, Tanrı'nın görünüş alanına çıkmış varlığıdır"⁶ beyanında bulunmaktadır.

Kaza ve kader konusunda Alevî-Bektaşiler Hayır ve Şerrin Allah'tan geldiği inancını farklı şekilde yorumladıklarını iddia ederler. Onlara göre Allah; şerleri, kötü olan şeyleri yaratmaz. Kişiyeye akıl ve irade verilmiştir. İyiyi de kötüyü de aklı sayesinde insan bulacaktır. Alevî-Bektaşî inancında yaptıkları işleri Tanrıya bağlayıp sorumluluktan kurtulma anlayışı yoktur. Bu manada " Hayır ve Şer Allahtandır" görüşü Alevîler tarafından reddedilir⁷

Bazı kaynaklarda, Alevî Bektaşî inançları arasında Kur'an'daki içki gibi bazı haramlar konusunda da farklı düşünüldüğü, içkinin haram olmadığı kabul edildiği yer almaktadır. Literatürde Bektaşilikteki inançlar ile İslamî inançlar arasındaki bu yorum farklılıkları ve yörede din konusunda eğitimsizlik ve bilgisizlik sebebiyle dini inançlar konusunda bazı belirsizliklere rağmen; Hacıbektaş yöresindeki büyük çoğunluk Eröz'ünde belirttiği gibi ⁸, İslam dinindeki iman esaslarının yani " Amentü" nün Bektaşilik inancının temelini teşkil ettiğini kabul etmektedir. Hacıbektaş yöresi Bektaşilerine göre Bektaşilikte:

- 1- Allahın varlığına ve birliğine
- 2- Meleklerle
- 3- Kitaplara
- 4- Peygamberlere
- 5- Ahiret gününe
- 6- Kaza ve kadere inanmak, esastır.

⁵ a.e. 237, 238

⁶ a.e. 250

⁷ Pehlivan, 38

⁸ Eröz, Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, 148

Konuyla ilgili olarak mahallinde yaptığımız inceleme ve gözlemlerde ki tesbitimiz de bu doğrultuda olmuştur.

Aleviliğin İslamiyetteki yerini açıklayan Abidin Özgünay: "Alevilik, İslamiyet'in özgün bir parçası, özgün bir yorumu ve tasavvufi bir düşünce yetkinliğidir. " demektedir. (**

Alevî - Bektaşîlerin " Kelimeyi Şehadet" ve "Kelimeyi Tevhid" inin değişik olduğunu öne süren yazarlar da olmuştur⁽⁹⁾. Bu iddia sahiplerine göre bunların Kelimeyi şehadetlerinin sonuna bir ilave yapılmakta ve şöyle olduğu öne sürülmektedir. " Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne muhammeden abduhu ve rasuluhu ve Aliyyün Velîyyullah".

Kelimeyi tevhiddeki değişikliğin ise " La İlahe İllallah , muhammedün rasullullah ve Aliyyün Velîyyullah" şeklinde olduğu kaydedilmektedir ⁽¹⁰⁾. Ancak Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri arasında böyle bir inanç durumu söz konusu olmadığı gibi, kelimeyi şehadet ve kelimeyi tevhidde böyle bir değişikliğinde söz konusu olmadığını tesbit ettik.

Ezan ve kaametteki değişikliği savunanlara göre Alevî-Bektaşîlerde Ezan ve Kaamet de değişiktir. Ezan:

"Allahu Ekber (4 defa)

Eşhedü en la ilahe illallah (2 defa)

Eşhedü enne Muhammeden Rasul Allah (2 defa)

Eşhedü enne emir-ül müminin Aliyyen Velîyyullah (2 defa)

Hayy-ı al -es-salâ (2 defa)

Hayy-ı alel felah (2 defa)

Hayy-ı alâ hayr-ül amel (2 defa)

Allahu Ekber (2 defa)

La ilahe İllallah (2 defa)"

* Özgünay Abidin, "Alevilik İslam'ın Özgün Bir Parçasıdır" İzlenim Aylık Dergi, Mayıs 1993, Sayı:5, 15

⁹ Zelyut, 325

¹⁰ a.e, 325

Kamet getirilişte ise "hayy-i alâ hayr-ül amel " den sonra iki defa " Kad kaamet -is salâ...." denilir⁽¹¹⁾.

Bu tür rivayet ve kayıtlar olmasına rağmen, yörede yaptığımız gözlemlerde Hacıbektaş Bektaşîlerinin Ezan ve Kaametinde Sünnîlerden hiç bir fark olmadığı yerinde yaptığımız gözlemler sonunda teslim edilmiştir.

Alevî- Bektaşîler Allah'ı, Hz. Muhammed'i ve Hz. Ali'yi çok sevdiklerini; derin bir aşk duyduklarını söylerler. Allah yaratıcı, Hz. Muhammed Allah'ın peygamberi, Hz. Ali de Allah'ın arslanı, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadı olarak kabul edilir. Bu inanç Allah-Muhammed- Ali üçlemesi ile dile getirilir. Hacıbektaş yöresinde yaptığımız çalışma ve gözlemlerde bu kanaatin oldukça yaygın olduğunu, Hristiyanlıktaki " Baba-Oğul-Ruhulkudüs" üçlemesi gibi bir anlayış olmadığını tesbit ettik.

Hz. Ali'nin de Allah veya Peygamber gibi kabul edilme gibi bir inanç olmadığını müşahade ettik. Noyan'ın da ifade ettiği gibi, Hacıbektaş yöresinde esas olan Hz. Muhammed (A.S) ın ev halkı anlamına gelen Ehlibeyt'e duyulan büyük bir saygı ve bağlılıktır. Ehlibeyti, peygamberin kızı Hz. Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olarak kabul ederler. "Cihar-ı yâr = Dört sevgili " olarak zikrederler¹². Bu Ehlibeyt sevgisi Hacıbektaş yöresinde çok güçlüdür. Her ne kadar, Sünnîlikte ve özellikle Anadolu Türk Sünnî Müslümanlığında da Ehlibeyt sevgisi oldukça güçlü ve yaygın ise de Bektaşîlik'te bu sevginin çok daha belirgin olduğunu ve Hacıbektaş yöresinde de bu durumun geçerliliğini koruduğunu önemle belirtmeliyiz.

Ehlibeyt sevgisinin doruk noktaya ulaştığı bu yörede, aynı sevgiyi dile getiren İran Şiası ile Hz. Ali ve Ehlibeyt sevgisinin dışında pek fazla bir benzerlik ve ortak nokta bulunmadığı özellikle dile getirilmiştir. İran Şia'sı ile inanç ve ibadet anlayışları, dini değerler konusunda ciddi manada farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Sünnîlerle

¹¹ Noyan, Bektaşîlik Alevilik Nedir?, 124

¹² Noyan, a.e., 54

aralarındaki en bariz fark ise eski Türk örf âdet, gelenek ve göreneklerini yaşatmak konusundaki tutumlar ile Ahlakî dindarlığı ön plana çıkarmalarıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki,

Anadolu'nun manevi mimarları arasında en önemli şahsiyetlerden biri olan Hünkâr Hacıbektaş Velî; inancı, öğretileri ve felsefî görüşleri ile yöre halkının ufkunu genişletmiştir. Hünkâr, Rum diyarı olan Anadolu'da İslam inanç ve ilkelerinin yayılıp, yaşatılmasında, Anadolu'nun İslamlaştırılmasında öncülük etmiştir. Günümüzde özellikle Hacıbektaş yöresindeki Bektaşîler arasında bu etkiler güçlü bir şekilde varlıklarını devam ettirmektedir.

İlçe merkezinde bulunan iki tarihî cami ve tüm Bektaşî köylerinde günde beş defa okunan ezanı Muhammedî Hacıbektaş yöresi Bektaşîlerinin inancına işaret etmektedir.

Yörede inanç bakımından Sünnîler ile Bektaşîler arasında Ehlibeyt sevgisi konusunda yukarıda işaret ettiğimiz farkların dışında özde ciddi manada hiç bir farklılık gözlenmemekte, ancak; sadece yorum farklılıklarından söz etmek mümkün olmaktadır.

b. İbadet Durumu:

Mahallinde yaptığımız araştırma ve gözlemlerimizde Hacıbektaş ilçe ve çevresinde İslamın beş şartı olan, kelimeyi şehadet, namaz, oruç, hac, zekat yoruma tabi tutulmadan şartsız ve tereddütsüz kabul edilir . Noyan'ın belirttiği gibi Ayrıca Nefse hakim olmak için yapılan mücadele "Cihad-ı Ekber" olarak bilinir⁽¹³⁾. Nefsine hakim olmayıp, onun esiri olanlar tasvip edilmezler.

Yörede, Hz. Peygamber, Allahın arslanı Hz. Ali, Bektaşî tarikatının pîri Hacıbektaş Velî'nin bu görevleri kusursuz yerine getirdiklerine inanılır. Kendileri tarafından da yerine getirilmesi gereken bir görev olduğu kabul edilir. Ancak, konuyla ilgili bir çok eserde Alevî-Bektaşîlerin ibadet anlayışı değişik olarak kaydedilmektedir. Cemal ŞENER koyuyla ilgili olarak " Alevîler de Müslümandır ama İslamiyeti yorumlamaları farklıdır" dedikten sonra " Onlar da İslamiyete inanıyor,

¹³ Noyan , a.e., 77

ibadet yapıyor. Namazları var ama adına halka namazı diyorlar. Oruç tutuyorlar ama 30 gün değil, 12 gün tutuyorlar. Hac için Hacer-ül Esved'i değil; Hz. Ali ve Ehlibeytinin, Hacibektaş-ı Veli ve diğer Anadolu evliyalarının türbelerini ziyarete gidiyorlar."¹⁴demektedir.

Rüştü Şardağ ise bu konuda şu tespitte bulunmaktadır. " namaz, oruç, hac, zekat gibi temel ibadetler, Bektaşilik'te aynen kabul edilir."⁽¹⁵⁾

Kaygusuz Abdal'dan alınan aşağıdaki parça Bektaşilerin inanç durumu ile ibadet anlayışları hakkında gerekli fikri vermektedir.

İslamın şartını sual edersen
İcmalinde şartı beştir efendi
Muradın ger iman öğrenmek ise
Anında adedi şeştir efendi

Savm ile salat, zekat ile hac
Malın var ise, Hak yoluna saç
Bir şehadettir, lisanını aç
Bu sana acaip bir iştir efendi

Peygamberleri sev, onlara inan.
İnanmıyanlardır, ol nâre yanan
Melek, kitap, ahret olmaz mı ahsen
Var ise imanın hoştur efendi

Din Muhammed dini, cümleden asıl
Gayri dinleri bilmezem nasıl
Ziyade değildir, üç farzdır gusül
Mazmaza, istinşah, beden yaştır efendi.

¹⁴ Şener, Alevilik Olayı, 186

¹⁵ Şardağ, 89

Biz dört biliriz abdestin farzın
Gel öğrenmeğe var ise kastın
Dirseklerin mail, yumalı destin
Vech ile ricleyn yaştır efendi.

Oniki şartı vardır salatın
Kılıp ânı menziline iletin
Ayn'el yakın var ise bir illetin
Anında adedi şeştir efendi

Hadesten, necasetten eyle taharet
Ört avret yerini, etme kerahet
İstikbali kible, vakitle niyet
Bu altı saydığın dıştır efendi

Tekbir al, ellerin başına götür
Kıyam, kıraat, rükû, sūcud'dur
Kade-i ahirede, bir miktar otur
Kılarsan ne güzel iştir efendi.

Kaygusuz Abdâl'in bildiği böyle
Noksanı var ise, doğrusun söyle
Su bulunmaz ise, teyemmüm eyle
İki darp, bir niyyet, üçtür efendi⁽¹⁵⁾.

¹⁵ Sezgin, 251-252

Tarihînin her safhasında namazını kılan, orucunu tutan, Allahın diğere emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçan Bektaşilere rastlanmıştır.

Günümüzde de abdestini alan, namazını kılan, orucunu tutan, zekat verip Hacca giden ve bu görevlerin yerine getirilmesi gerektiğine inanan Bektaşilerin sayısı az değildir. Buna rağmen Bektaşiler arasında namaz kılmayan, oruç tutmayan, diğere dini görevlere gereken hassasiyeti göstermeyen Bektaşilerin sayısı da azımsanacak halde değildir.

Şurası bir gerçektir ki bu gün Bektaşiler arasında ibadetlerin yerine getirilmesi konusunda çok bariz bir gevşeklik vardır. Fakat ibadet konusundaki gevşeklik hiç bir zaman bunları inkar manasında değerlendirilmemelidir. Çünkü; tarikatın pîri Hünkâr Hacıbektaş Velî'nin hayatı ve eserleri bu tarikat ve tarikat mensuplarının ibadet konusundaki durumunu ortaya koyacak kadar açıktır. İbadet görevlerini yapamayan Bektaşilerin, yapanlara saygı duyduğu, yapamadığı için mazeretler uydurduğu da bir vakıadır. Bektaşî toplumda yerine getirmese dahi, bu görevler dinin yerine getirilmesi gereken kuralları olarak kabul edilmiştir.

Yukarıdan beri ifade edilmeye çalışılan hususlar Hacıbektaş yöresi, Bektaşîliği içinde bugün aynen geçerlidir.

Bektaşilerin söylediği iddia edilen veya onlara mal edilen bir söz vardır. "Bizim abdestimiz alınmış, namazımız kılınmış, bu yüzden biz abdest alıp namaz kılmayız". Hacıbektaş yöresinde namaz kılmayanlar arasında espi ile karışık bu sözler zaman zaman duyulmaktadır. Ancak bunu söyleyenler dahi, bu sözün doğruluğuna inanmamaktadır. Konuştuğum her yaş ve her kesimden insanlar, namazın Allah'ın bir emri olduğunu ifade etmişlerdir. Namazlarını kılanların sevap alacaklarını belirtmişlerdir.

Namaz kılmadıklarını ve camiye gitmediklerini söyleyen bazı kişiler Hz. Ali'nin camide öldürülmek istendiğini, Muaviye zamanında camilerden Hz. Ali ve Ehlîbeyt'e lanet yağdırıldığını ifade etmişlerdir. " Tarihînin çeşitli safhalarında Alevî- Bektaşiler camilerden kovulmuş, camilerde onların aleyhinde faaliyetlerde bulunulmuştur. Cami bir ibadet yeri olmaktan çıkmış, Ehlîbeyt ve bunların yolunda gidenlerin dışlanma

alışkanlık merkezi olmuştur demek, namaz kılmamayı, camiye gitmemeyi, böyle bir gerekçeye bağlamaktadırlar. Bu tür iddialar yörede zaman zaman karşımıza çıkmış ise de büyük çoğunluk bu görüşe katılmamaktadır. Tarihte yapılan bazı hataların camiye gitmemek, namaz kılmamak ve sorumluluktan kurtulmak için bir gerekçe olamayacağı yaygın olarak benimsenmektedir.

Camiye gitmemek ve namaz kılmamak için mazeret olamayacağı görüşünde olan Akçataş köyü muhtarı Cemil Özçelik, bir Alevî- Bektaşî olarak " Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli gibi yaşayamadığımızın ızdırabını duyuyoruz" demiştir.

Şurasını çok açık bir şekilde ifade etmek gerekir ki Bektaşîler arasında iman esasları ve ibadetler konusunda çok ciddi bir dinî bilgi eksikliği ve boşluğu vardır. 1826 da Bektaşî tekkelerinin kapatılması, 1925'te tekke ve zaviyeler ile pir evinin faaliyetlerine son verilmesi, bu boşluğu dolduracak ve onları ikna edecek yeni tedbirlerin alınmaması bu günkü şartlara zemin hazırlamıştır. Bu boşluktan istifade ile yıllarca kendilerine verilen yanlış ve eksik bilgiler, istismarlar, Bektaşî halkı dinî bilgisizlik boşluğunun içine sürüklemiştir.

Bektaşîlere yapılan iftiralar, siyasi ve menfaat çetelerinin istismarları, Alevî-Sünnî kışkırtmaları, onları son derece rahatsız etmiştir. Tarihînin çeşitli safhalarında olduğu gibi, günümüzde de Alevî-Sünnî ayrımı yapılmak suretiyle, Bektaşîliği İslamdan ayrı bir şey gibi gösterme çabaları devam etmektedir.

İman ve ibadet konusunda gerçekler bilinip gereği yapılamayınca insan oğlunun bu boşluğu başka yollarla doldurduğu bir gerçektir. Bugün Bektaşîler arasında dah çok şekilciliğe dayanan, müzik eşliğinde, çoğu yerde içkili ibadet merasimleri (Cem Ayinleri) düzenlenmektedir. Türbe ziyaretlerinde dini esaslarla bağdaşmayan davranışlar yapılmaktadır. Bid'at ve hurafeler dinin aslı, esası gibi itibar görmektedir. Günahlarını affettirmek için çilehane mevkiinde bulunan delikli taş'tan geçmek, gün geçtikçe yaygın hale gelmekte ve buna dini bir değer atfedilmektedir.

Yörede Ramazan ayında, Bektaşîler arasında oruç tutanlar olduğu gibi tutmayanlar daha çoğunluktadır. İnancı zayıf olanlar arasında orucun gereksizliğini

savunanlara da rastlamak mümkündür. Oruç tutmayanların büyük çoğunluğunun dayanamadığı veya rahatsızlığını bahane ettiği görülmüş, inkarının söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri arasında oruç yiyenler, Allah'ın bildiğini kuldan saklamanın bir anlamı olmadığını ifade ederek açıktan yemek yoluna gitmektedirler. Ramazan ayında bütün lokantalar, kahveler normal seyrinde çalışmaktadır. Oruç tutanlar ve Sünnî kesim arasında bu durum hoş karşılanmamakta, herkesin gözü önünde ve açıktan orucunu yiyenlere, " Namaz yok, oruç yok, Allah korkusu yok, oruç tutanlara saygı yok, bunlarda din iman da yok" şeklinde serzenişlerde bulunmaktadır. Onlardan da " Namaz kılmıyorum, oruç tutmuyorum, fakat senin-sizin gibi sahtekarlıklar da yapmıyorum. Benim kalbim senin-sizin kalbinizden daha temizdir. Sen-siz benim kalbime bakın" şeklinde cevaplar gelmektedir. Bektaşîlerin ibadet konularındaki tutumları belli olduğu için daha fazla ileri gidilmez. Hiçbir zaman tartışma ve kavgalara varacak bir pozisyon olmaz. Hacıbektaşlılardan şöyle bir idda vardır. Burada oruç yiyenlerin hepsi Hacıbektaşlı ve Bektaşî değildir. Çevlerinde açıktan oruç yiyemiyen Sünnîler de Hacıbektaş'a gelerek bu rahat ortamda oruçlarını yemekteler. Bütün bunlar genellikle ibadetler ve özel olarak da oruç ibadeti konusunda Bektaşîlerin daha gevşek bir tavır içerisinde olduklarını, onların ahlakî dindarlığa ve kalbî temizliğe önem verdiklerini, Hacıbektaş yöresinin bu serbest ve müsamahakar dinî yaşayış ortamının Bektaşî olsun olmasın çeşitli çevrelerden gelen kişilere uygun bir ortam sunduğunu göstermektedir.

Ramazan orucundan ayrı olarak Alevî- Bektaşîlerde, Muharrem ayının 1-10. günlerinde tutulan matem orucu vardır. 12 gün de tutulabilen ⁽¹⁶⁾bu oruca "susuz oruç" da denir. Böylece Kербela'da Hz. Hüseyin ve taraftarlarının susuz kalmalarındaki duygular paylaşılmaya çalışılır. Bu orucu tutarken iftar zamanında dahi su içilmez. Bunun yerine ayran ve diğer meşrubat içilebilir. Bugün bu orucu tutanların sayısı oldukça azalmıştır. Yörede bazı yaşlı kadınların tuttıkları tesbit

¹⁶ Noyan, a.e., 132

edilmiştir. Yöre Bektaşîlerinin hemen hemen tamamına yakın bir kısmının ömründe hiç bir zaman bu orucu tutmadıkları tesbit edilmiştir.

İslamın beş şartından bir tanesi olan Hac, inanç esasları arasında yer alır. Bu görevi ifa etmek için Hacca giden Bektaşîler de bulunmakla beraber sayıları çok fazla değildir. "Hacca gidenlerin Kerbelaya da uğramaları, medfun bulunan Kerbela şehitlerini de ziyaret etmeleri gerekir. Bunu yapmayanların haccı tamam değildir, kabul değildir". görüşünü dile getirenlere de rastlanmaktadır. Bu durum da Bektaşîlik'te ve özellikle de Hacıbektaş yöresi Bektaşîliğindeki Ehlibeyt sevgisinin bir başka tezahürü olmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi Hacıbektaş ilçe merkezine üç km uzaklıkta bulunan hafif meyilli orta yükseklikteki bir tepeye " Arafat Dağı" adı verilmiştir. Arafat Dağındaki bir suya da " Zemzem" denilmektedir. Türbe içerisindeki Aslanlı Çeşmeden (aslan ağzından) akan suya da " Zemzem Suyu" diyenler vardır. Mekkedeki Arafat Dağının Hacı Bektaş Velî tarafından Anadolu'ya taşınmak istendiği, bu ismin Hünkâr tarafından verildiği inancı yaygındır. Çivril köyü yakınlarında ve ilçe merkezine beş km. mesafede bulunan Beştaşlar, ayrı bir önem taşımaktadır. Diğerlerinden ayrı bir yerde bulunan bir tanesi, Hacı Bektaş Velî'ye inanmayan kadı olup onun isteği ile taş haline geldiği kabul edilir. Lanetlerini dile getirmek için bu taş taşlanır. Bu durumu Hac 'daki şeytan taşlamaya kıyas edenlere rastlamak da mümkündür. Bütün bunlar, İslam ve Türk-İslâm tarihinde ve hatta dinî tarih içerisinde muhtelif örneklerine rastlanan Kudsiyetin transferi diyebileceğimiz hadisenin Bektaşîlikteki ve özellikle de Hacıbektaş yöresi Bektaşîliğindeki tipik bir tezahürü olarak dikkat çekmektedir.

Arafat Dağındaki Çilehane ve diğer ziyaret yerlerinin görülmesi, buradaki delikli taştan geçilmesi, dini bir vecibe gibi telakki edilir. Özellikle dışardan gelen Alevî-Bektaşîlerin buraları kutsal bir yer kabul edip buraya gelmekle hacca geldiklerine inandıkları gözlenmiştir. Törenler esnasında bir meseleden dolayı münakaşa eden iki kişiye, bir üçüncü Alevî - Bektaşînin " Siz ne yapıyorsunuz. Kendinize gelin. Haccınız bozuktur. Haccınız kabul olmaz. Hacı, hacı... kendine dikkat

et".  eklindeki uyanı  ozlemierim arasındaki dikkat çekici bir hadise olarak zikredilebilir.

Yerli halk (Bektaşiler) tarafından buradaki ziyaretlerin İslamdaki hac yerine geçeceğine inananlar oldukça azdır.Ancak 16-18 Ağustos törenlerinde iŐlenen konular ile dışardan gelen Bektaşilerin davranışları, sanki, kendilerini böyle bir inanca zorlamaktadır.

Hacibektaş Veli'ye ait olduk u ileri sürülen:

"Hararet n r'dadır, sac'da değildir.

Ker met baŐtadır , tac'da değildir.

Her ne arar isen, Kendinde ara

Kudüs'de, Mekke'de , Hac'da değildir."

dörtlüğü törenlerde çok fazla iŐlenilmekte, bu vesile ile yapılan yorumlarla , K be'ye ve hacca karşı olumsuz bir imaj yaratılmaya çalıŐılmakta olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

İslamın beş Şartından bir tanesi olan zekat, bilindiği gibi mali bir ibadettir. Sosyal yardımlaşma açısından fonksiyonu açıktır. Türk milletinde inançtan kaynaklanan bir yardımlaşma anlayışı vardır. Hacibektaş yöresi Bektaşileri yardımlaşma, dayanışma, başkalarının ihtiyaç ve sıkıntılarını giderme konusuna önem verdiklerini belirtmektedirler. Bu cümleden olarak zekatın hem dini bir vazifeyi yerine getirmek, hem de bir başkasının ihtiyaç ve sıkıntısını gidermek bakımından önemini dile getirmektedirler. Durumu müsait olanların zekatlarını verdiklerini, bunu yaparken de Alevi-BektaŐi -Sünni ayırımı yapmadıklarını ifade etmektedirler.

Mamafih, genel olarak Sünni olsun, BektaŐi olsun Hacibektaş yöresi müslümanlığı ve genel olarak da Anadolu ve Türk, hatta bugün bütün müslümanlar için geniş  l de geçerli olabilecek olan Şu kanaatimizi de burada özellikle belirtmeliyiz. Zekat ibadeti konusunda geleneksel olarak İslam tarihî ve fıkıh kitaplarımızın bildirdiği  l ler göz önüne alındığında zekatın bir çeşit toplumsal yardımlaşma veya sadaka özelliğini sürdürdüğü bilinmektedir. Hatta bu konuda

hassas davrandığını ve görevini yaptığını öne sürenlerin dahi, zekat konusunda üzerine düşeni tam manasıyla yapmadıkları da bilinmektedir.

İnanç bakımından inanılıp kabul edilmekle beraber yöre Bektaşîleri arasında ibadet konusunda ciddi bir gevşeklik olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu gevşeklik bir yandan ibadet konusunda hoşgörüyü beraberinde getirirken, öte yandan da dini ilgisizlik dediğimiz daha ileri derecede inançsızlığa dönüşebilecek olan bir eğilimi de beraberinde sürüklemektedir.

İslam dinindeki ibadetlerin yeri ve önemini veya sevdiklerini, yollarını takip ettiklerini iddia ettikleri Hz. Ali ve Hacı Bektaş Velî'nin ibadet durumları anlatılınca bunu kabul etmektedirler. "Siz niye onlar gibi yapmıyorsunuz? Niçin abdestinizi alıp namazınızı kılmıyorsunuz? Orucunuzu neden tutmuyorsunuz? Niçin İslamı onlar gibi yaşamıyorsunuz? dediğim zaman aldığım cevapların içinde en ilginç şu oldu. Halen Çelebiler kolunun liderlerinden olan, hukuk fakültesi mezunu, bir ara avukatlık yapmış 73 yaşındaki Fevzullah (efendi) Ulusoy'un espiri ile karışık cevabını aynen yazıyorum. " Bugünkü yaşantımızda Alevî-Bektaşîsi ve Sünnîsi ile öyle davranışlarımız ve hallerimiz vardır ki bu halimizle ne peygamber Hz. Muhammed, size ümmetim, ne de Hz. Ali ile Hacı Bektaş Velî bunlar benim Alevî-Bektaşî taraftarlarım der."

Şimdi pek yapılmamakla beraber daha önce yapılan cem ayinleri, en büyük bir ibadet telakki edilmektedir. Kendilerinin günahlardan arınmaları, gönül zenginliği ve ruh erginliğine ulaşmaları, Allah'ın rızasına kavuşmaları için cem ayinleri önemli bir vesile olarak kabul edilmektedir.

Belediye tarafından Beştaşlar mevkiine son zamanlarda büyük bir "cem evi" yapılmıştır. Binanın Oniki İmamı simgelemek için on iki dilimden (köşeden) oluşan bir özelliği vardır. Hemen yanında cem'lerde kesilmesi gereken kurbanlar için kurban kesim yeri ve yemek pişirme yeri de yapılmıştır.

16-18 Ağustos törenlerinde cem törenleri düzenlemek; semah gösterileri yapmak; saz eşliğinde nefesler, düvazlar okumak suretiyle dini bir vecibe ifa edilmekte olduğu inancı vardır. Burada saz çalıp nefes ve düvaz imam okuyanlar,

genellikle Hacıbektaşlı Bektaşiler değil; dışardan gelen Alevî Bektaşilerin bu işe daha çok önem verdikleri görülmektedir.

Bilindiği gibi İslamiyette ibadet kavramı çok geniş bir kapsama sahiptir. Farz ve vacip ibadetlerin ötesinde fakihler, nafîle ibadetlere de yer ve önem vermektedir. Ayrıca; en geniş kapsamı içerisinde İslamda ibadet ele alındığında çalışmak, ilim tahsili, güzel ahlak, güzel bir söz veya davranış yahut yolda başkalarına engel oluşturan bir taşın almak.... gibi pek çok ahlakî ibadetler vardır. Bu davranışlar ahlakî dindarlık dediğimiz, insanın ferdî ve sosyal hayatındaki bu davranışlarına uzanan bir mahiyete bürünmektedir. Ancak burada, Hacıbektaş yöresinde yaptığımız gözlemler çerçevesinde bu konuyu Ahlakî hayat ve değerler bahsinde geliştirmemiz uygun düşmektedir.

Mahallinde yaptığımız gözlemlerde yaşlılardaki inanç ve ibadet konularındaki bilgi ve bağlılık, gençlere göre daha fazladır. "Aydın kitle" diyebileceğimiz, tahsil durumu yüksek olan kişilerde kutsal değerlere karşı bir ilgisizlik ve dini konularda da bilgisizlik göze çarpmaktadır. Bu gruba mensup insanların çoğunda Bektaşiliğin siyasi ve ideolojik polemik malzemesi olarak kullanılmaya çalışıldığı gözden kaçmamaktadır. Eğitim seviyesi düşük ve cahil insanlarda ise bilgisizce de olsa dini değerlere sadâkat gözlenmektedir.

Sosyal çevre ve kültür farkının etkisi yörede kendini hissettirmekte, ilçede yaşayan Bektaşilere göre kırsal kesimde kalanların daha tutucu diyebileceğimiz, dejenerasyondan daha az etkilenmiş, siyasi yelpazeden daha uzak bir anlayış içerisinde oldukları gözlenmiştir. Yörede politikaya yakın veya politikanın içinde olanlar tarafından Bektaşiliğin ve Bektaşilerin siyasi bir malzeme olarak kullanıldığına şüphe yoktur. Hacıbektaş ve çevresinde Alevî- Bektaşiler arasında programlarında ezilmişlerin hakkını savunan, sosyal adâlet ve insan hakları konusuna önem verdiğini ifade eden demokrat veya sol siyasî partilerin tercih edildiği görülmüştür.

2. Ahlakî Hayat ve Değerler:

İslam dininde Ahlakî değerlere büyük bir önem verilmektedir. Cenâb-ı Allah Kur'an-ı Kerimde Hz. Peygamber için "Şüphesiz sen en büyük ahlak üzeresin"¹⁷ buyurmaktadır. Hz. Muhammed (A.S) da " Ben ahlakın güzelliğini tamamlamak için gönderildim⁽¹⁸⁾ " demektedir.

İslam ahlâk ve kültürü ile yetişen Hacı Bektaş Velî Anadolu da bu ilkeleri yaymak ve yaşatmak için çalışmıştır. " Eline, diline, beline sahip ol"⁽¹⁹⁾ sözleriyle açıkladığı ilkeler onun bu konudaki görüşlerine ışık tutmaktadır.

Allah Rasulu Hz. Muhammed (A.S) " Gerçek Müslüman, eliyle ve diliyle kimseyi rahatsız etmeyen, onun elinden ve dilinden herkesin güvende olduğu kimsedir"⁽²⁰⁾ buyurmuştur. Peygamberin öğretileri ve Kur'an-ı Kerim'in mesajlarını çok iyi anlayan Hacı Bektaş Velî; iyi bir insan, iyi bir müslüman olabilmek için herkesin eline, diline, beline sahip olması gereğine dikkat çekmiştir. Bu durum Hacı Bektaş Velî'nin Ahlâkî dindarlık dediğimiz ve üstadı Lokman Parende ve daha geri planda da Hoca Ahmet Yesevi tarzında temel İslami değerleri, eski Türk örf ve adetleri , inançları ve ahlâkî değerleri yönünde yorumladığının tipik bir örneği olmaktadır. Değişik şekillerde yorumlanıp açıklanan bu sözlerle ilgili olarak şu bilgileri vermek de mümkün olabilmektedir.

1- Eline sahip ol: "Elinle koymadığın bir şeyi alma, hırsızlık yapma, başkasının malını haksız yere almaya kalkma, kimseye kötülük yapma, kimsenin canını yakma" demektir. Kısaca, insanın eli ile yapacağı bütün işlerde ölçülü ve dikkatli olması demektir.

2- Diline sahip ol: "Aklına gelen her şeyi söyleme, haksızlığa ve huzursuzluğa yol açacak sözler konuşma. Yalan söyleyip yalan şahitliği yapma. Dedikodu yapma, iftira atma, fitne ve fesada sebep olacak beyanlarda bulunma" demektir. Kısaca, insanın diline sahip olmasıdır.

¹⁷ Kalem, 4

¹⁸ Çubukçu, İ.Agâh, İslam'da Ahlâk ve Manevî Vazifeler, Ankara, ?, 27

¹⁹ Hacı Bektaş Kılavuzu, 12

²⁰ Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi, Ankara, 1991, I. 29

3- Beline sahip olmak; "Zina ve livata yapma. Başkasının namusuna göz dikme. Herkesin namusunu kendi namusun gibi kıymetli bil" demektir⁽²¹⁾.

Bektaşîler arasında yaygın olan " Eline, diline ve beline sahip ol" sözleri daha değişik şekillerde de açıklanıp yorumlanmıştır. Bunlara göre:

1-Eline sahip olmak, " İl" ine sahip olmaktır. İl, yurt, vatan memleket demektir. Yani yurduna , vatanına ve ÷lkene sahip ol demek anlamını ifade eder.

2-Diline sahip olmak, konuştuğun dile, Türkçeye ve Türk kültürüne sahip çık demektir. Başka bir deyişle bu milli kimliğe sahip olma anlayışının Bektaşîlikteki tipik bir ifadesinden başka bir şey değildir.

3-Beline sahip olmak ise " Soyuna sahip çıkmak ve milliyetini yani Türklüğ÷ korumak demektir⁽²²⁾.

Bir hadisi şerifte Allah Rasulu " Sizden biriniz kendisi için sevdiğ-i bir şeyi başkası için de sevmedikçe imanı kamil olmaz"⁽²³⁾. buyurmaktadır. Konuyla ilgili olarak Hacı Bektaş Velî de " Nefsine ağır geleni kimseye tatbik etme"⁽²⁴⁾" demek suretiyle ilke ve prensiplerinde Allah Rasulünü esas aldığını, iyi bir insan ve gerçek bir müslüman olabilmenin şartının da bu olduğunu ortaya koymaktadır. Bütün bunlar Bektaşî inanç ve değerlerinin, örf ve âdetlerinin bir yandan eski Türk inanç ve kültürüne, öte yandan da İslamî İnanç ve değerlere bağlılık gibi iki ana köke bağlılığın tipik bir ifadesi olduğunu göstermektedir. Önceki büyük üstadlar gibi Hacıbektaş Velî, temel İslamî değerleri eski Türk anlayışı ve örf, âdetleri espirisi ile yorumlamış, bağdaştırmış ve güzel Türkçe ile veciz bir şekilde ifade etmiştir. Dinî hayatın merkezine de hoşgörü prensibini yerleştirmiştir. Bilindiğı gibi hoşgörü, Türk dinî hayatı ve kültürünün en eski ve devamlı bir unsurudur. Anadolu Müslümanlığı ve özellikle de Bektaşîlik'te bu unsur, anlaşılabilir çok köklü bir yer tutmaktadır.

²¹ Sezgin, 192, Şener, Alevi Törenleri, 15, Erseven, 55

²² Sezgin, 193 Erseven , 55

²³ Riyazüs Salihîn ve Tercemesi, Ankara, 1991, I. 278

²⁴ Hacı Bektaş Kılavuzu, 12

Bektaşilikte bir yasa niteliği taşıyan ve uyulması, uygulanması gereken bir takım kurallar vardır. Bu kurallara uymayanlar cezalandırılır ve toplum dışına itilir. Bu kurallardan bazıları şunlardır:

Yalan söylemeyeceksin,

Zina etmeyeceksin,

Hırsızlık yapmayacaksın,

Başkalarının mallarına göz dikmeyeceksin,

Aşırı isteklere kapılmayacaksın, bütün tutkularından uzak kalacaksın⁽²⁵⁾.

İkrar verme veya nasip alma denilen Bektaşiliğe giriş ayinlerinde bu hususlar dile getirilir. Bektaşî olmak ve tarikata girmek isteyen kişiye verilen telkinlerde "Yalan söyleme, zina etme, hırsızlık yapma, kimsenin malına göz dikme, aşırı hırs ve isteklere kapılıp bunların esiri olma" şeklinde sözler söylenerek bunların tarikat ilkeleri ve Bektaşiliğe uymadığı öğretilir. Bu prensiplere uymadığı tesbit edilenler ise düşkün ilan edilerek cezalandırılma ve toplumdan tecrid edilme yoluna gidilir.

Bilindiği gibi, aslında bu prensipler Kur'an-ı Kerim ve hadisi şerifler başta olmak üzere İslamî dinî kültür, değerler ve hayat ölçüleri ile karşılaştırıldığında yalan söyleme, zina etme, hırsızlık yapma, başkasının malına göz dikme ve aşırılığın yasak olması İslamî dinî-Ahlakî hayat ve değerlerinde odak noktasını oluşturdukları görülür. Bu paralellik bir kere daha bize Bektaşiliğin ve özellikle de Hacı Bektaş-ı Velî ve Hacıbektaş yöresi Bektaşiliğinin dinî-ahlakî ilkeleri ve değerleri ile İslamın özü arasındaki paralelliği ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifade ile de birincisinin ikincisini Türk espirisi ve ifade zenginliği içerisinde anlatımının tipik bir örneği olduğunu açıkça göstermektedir.

Tarihî süreç içerisinde Bektaşîler, bu ilkelere bağlı kalmaya özen göstermişlerdir. Günümüzde gerek Hacıbektaş ilçesinde, gerekse Bektaşî köylerinde bunun etkisi, kendisini açıkça hissettirmektedir. Aslında yukarıda işaret ettiğimiz paralellikleri, bir bakıma yan tezahürü diyebileceğimiz forumlarda değil; aynı zamanda ana tezahür olarak görülen Sünnilik-Hanefilikte de tesbit etmemiz

²⁵ Eyuboğlu, *Bütün yönleriyle Bektaşilik*, 81

mümkündür. Hacı Bektaş Veli 'nin " incinsen de incitme" ⁽²⁶⁾ " Her ne ararsan kendinde ara ⁽²⁷⁾". sözleri kimseyi kırmama, incitmeme, gönül yıkmama ve hoşgörü konusunda önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Biz biliyoruz ki benzeri ifade ve yorumlar, çok büyük bir ihtimalle Hacıbektaş Veli'nin çağdaşı olan Mevlana ve Yunus Emre'de ve hatta öteki Müslüman Türk büyüklerinde de mevcuttur. Bu durum bir kere daha, Hacı Bektaş Veli de dahil olmak üzere bu büyük " allâme'nin " ve "dahilerin Anadolu da farklı yorumlar altında nasıl müşterek bir köke ve kültüre bağlı olduklarını ve Anadoludaki Müslüman Türk birlik ve bütünleşmesini muhtelif çeşnileri altında aynı temele oturtmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Nitekim yukarıda ifade edilen sözler, Hacıbektaş yöresinde hemen etkisini göstermekte ve beşerî münasebetlerde bir hoşgörü ortamı hissedilmektedir. Dikkate değer olan husus şudur ki geniş kapsamı içinde ele alındığında İslamdaki ibadet ve ahlak ilkeleri ve değerleri ile tam bir uyum gösteren bu prensipler, Hacıbektaş yöresinde, Bektaşilik yorumu altında, dinî birer değer ve ibadet değeri ifade etmektedir. Mamafih, bu prensiplerin Sünnilik'te de farklı şekilde ifadelerle aynı değerlere sahip olduğunu; böylece Anadolu Türk Müslümanlığında, Sünnilikte Bektaşiliğin veya öteki farklı dini cemaat ve yorum şekillerinin, özellikle büyük üstadlar ve müşterek kültür temelleri vasıtasıyla kültürel birlik, bütünlük ve milli bütünleşme ilkeleri çerçevesinde, bir yandan birlik öte yandan da çeşitliliği daha doğrusu birlik içinde çeşitliliği veya çeşitlilik içerisinde birliği ifade etmektedir.

Bektaşiler arasında zamanla törelere uymayanlar, tarikat kurallarından ve ahlakî değerlerden ayrılanlar hiçbir zaman tasvip görmemiş, kimsenin yaptığı yanına kâr kalmamıştır. Bu nedenle suç işleyenler , hırsızlık ve haksızlık yapanlar, başkalarının namusuna göz dikenler cezalandırılmış, düşkün ilan edilerek toplum dışına itilmiştir.

²⁶ Hacı Bektaş Kılavuzu, 12

²⁷ a.e., 12

Günümüzde, tarikat ilkelerinde olduğu gibi, Bektaşiler arasında dinî ve ahlakî değer ve kurallarda da ciddi bir dejenerasyon yaşanmaktadır. Özellikle, gençlik kendilerine sahip çıkacak bir el, daha doğrusu eğitim beklemektedir. Çünkü; herkes çok iyi biliyor ki dejenerasyonunun temelinde bilgisizlik, ihmal, eğitimsizlik ve hızlı değişmeye ayak uyduramama gibi çeşitli sosyal motifler ve problemler yatmaktadır.

Konuyu biraz açıp bazı hususları vuzuha kavuşturmakta yarar olduğu kanısındayız. Bilindiği gibi İslam dini içkiyi kesin olarak yasaklamış ve haram kılmıştır²⁸. Buna rağmen Türkiyenin dört bir yanına bu illet sızmış, "Müslümanım" diyen bir çok insan da bu haramı işlemiş ve işlemektedir. Hacıbektaş ilçesindeki durum ülke genelinden farklı değildir. İlçede çok miktarda içki tüketimi vardır. Bu nedenle Bektaşî kesim içkici, şarapçı olarak nitelendirilmektedir. Dinî hükmü, ahlakî sonuçları ve sağlıkla ilgili olumsuz etkileri çok açık bir şekilde bilinmesine rağmen, ülke genelinde olduğu gibi, Hacıbektaş ilçesinde de içki tüketimi her yıl artmaktadır. Bazı insanlar buna kılıf bulmaya kalkmakta, aklınca yorumlar yapmaktadır. Kimseye zarar vermeden, etrafı rahatsız etmeden içenlere haram olmadığı fetvasını verenlere de rastlanmaktadır. Bu konuda verilmiş fetvaya aşağıdaki dörtlük güzel bir açıklık getirmektedir.

Ey zahid, şaraba eyle ihtiram

Müslüman ol, terk et bu kıyl-ü kali

Ehline helaldir, nâ ehle haram

Biz içeriz, bize yoktur vebali⁽²⁹⁾.

Konuştuğum bir çok Bektaşî, içki içmediğini ve içkiye karşı olduğunu içkinin dinen haram kılındığını ifade etmişlerdir. Alevî-Bektaşiler arasında içki içenlerden çok büyük bir kısmı da içkinin haram olduğunu, buna rağmen günahına katlanmak şartıyla içki içtiklerini söyleyerek haramlığının inkarı söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Ancak, Alevilik- Bektaşilikle ilgili literatürde Alevî-Bektaşilik'te içkinin haram ve yasak olmadığını ifade eden yorumlara rastlanmaktadır. Bu görüşlerin

²⁸ Maide, 90

²⁹ Oytan, 88

etkisinde kalan bir kısım Alevî-Bektaşî ise içkinin kırklar ceminden kaidiği, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve bu cemde bulunanların içki içip kendinden geçtiği, kalkıp semah döndüğü iddiasında bulunurlar (30). Bu yüzden bazı yerlerde cemlerde içki içmek, "dolu veya tolu" adı altında "dem almak" dinî bir görev gibi telakki edilir. Ancak, doğrudan doğruya Bektaşîlik'le ilgili ilk kaynaklarda, Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinde bu tip hükümlere rastlamadığımızı, hatta bu iddiaların tersine hükümlerin bulunduğunu özellikle belirtelim.

Bektaşîlerin yanısıra Sünnîler arasında da başta büyük şehirler olmak üzere, kasabalarda ve hatta kırsal alanda dahi alkolizme belli bir eğilimin bulunduğu bir vakıdır. Sünnîlerde de çeşitli vesilelerle içkiler içildiği, içkili partiler düzenlendiği, özellikle de düğünlerin içki tüketimi için ciddi vesileler teşkil ettiklerini özellikle belirtmekte fayda vardır.

Yörede , Hz. Peygamberin mirac dönüşü uğradığı Kırklar meclisinde içki içildiği iddiasının İslamî kurallar ve Bektaşîlik prensipleri ile bağdaşmadığı inancı yaygındır. Bu tür iddiaları safсата bulup Hz. Muhammed (A.S) ile Hz. Ali'nin içki içmelerinin kabul edilemez olduğunu savunanlar oldukça fazladır. Ancak, bu iddiaların etkisinde kalan veya kendisi içki içtiği için bu iddialar işine gelenlerin sayısı da küçümsenecek bir boyutta değildir.

İslam dinindeki yasaklardan bir tanesi de Zina'dır. İslam dini, zinayı haram kılmış,(31) zinaya götüren yolları kapatarak evlilik müessesesini teşvik etmiştir. Hacı Bektaş Velî'nin ilke olarak sunduğu " Eline, diline, beline" sahip ol sözünde bu konuya da temas edilmiştir.

Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri arasında ahlâk değerleri ve namus anlayışı çok özel bir durum arz etmektedir. "Ayinlerinde mum söndürürler, ana, bacı demeden birbirlerine tecavüz ederler." şeklinde haklarında söylenen bu sözler geçeğin tamamen zıddıdır. Yörede hiç bir Bektaşînin de kabul etmediği, edemeyeceği, en çok tepki gösterdikleri konu budur.

³⁰ Sözenil, 104,105

³¹ İsra, 32

Yetkililer, ağıca ve mısra alanlarında, Bektaşiler arasında zina hususunda kendilerine intikal eden konuların yok denecek kadar az olduğunu ifade etmişlerdir. İlgili mercilere intikal ettirilmeme durumu araştırıldığında, böyle bir şeyin olmadığı tesbit edilmiştir. Konu ile ilgili görüşleri alınan Sünnî vatandaşlar da Bektaşilerin namus konusundaki hassasiyetlerini ifade etmişlerdir. Bektaşilerden kız almak veya onlara kız vermek konusunda bir tereddüte mahal olmadan gereğini yapabileceklerini söyleyen Sünnîler ile aynı sözleri söyleyerek aynı görüşleri dile getiren Bektaşiler, birbirlerini ne kadar iyi anladıklarını dile getirmektedirler.

Tek evliliğin geçerli olup çok evliliğin kabul edilmediği yörede ikinci evlilik yapan veya başkasının namusuna göz dikenlerin toplumdan dışlandığı bir anlayış hakimdir. Hanımını haksız yere boşayanların veya ikinci evlilik yapanların düşkün ilan edilip cem'lere dahi alınmaması ve kendileri ile her türlü beşeri münasebetlere son verilmesi bu konuda etkileyici bir faktör olmuştur. Dedelerin eşlerine ana, diğer kadınlara bacı denilmesi ve kardeş kabul edilmesi de zinayı önleyici geleneksel ahlâk normları olarak fonksiyon icra etmiştir.

Ancak, Cemlere kadın erkek birlikte katılmak ve yabancıları almamak gibi kuralları olduğu için, yukarıda da belirtildiği gibi, haklarında kendilerini rencide edecek bazı sözler söylenmiş ve günümüze kadar da söylenegelmiştir. Bu iddiaları aşağıdaki dörtlük şu şekilde dile getirmektedir.

"Yüzümü koydum tapana,
Yüzbin yezidin gözü kapana,
Horoz çırpındı mum söndü,
Gitti kapan kapana".

Mahallinde yaptığım araştırmalar esnasında kendilerini en fazla rahatsız eden sorunun, bu iddialar ile ilgili sorular olduğu dikkatimizden kaçmamıştır. Bazen " Ne biçim soru" diye karşı çıkarken, bazen de " Böyle şey mi olur?" şeklinde sert cevaplar alınmış, tepkiler dile getirilmiştir. Bu durum, Hacibektaş yöresi Bektaşileri arasında bu tür ibadet ve ayinlerin olmadığını ve Sünnîlerle ilişkiler açısından bir hassasiyet noktası oluşturduğunu göstermektedir. Öte yandan bir kısım literatürde

eskiden varolduğu öne sürülen kadınlı erkekli, içkili-sazlı-sözlü ayinlerin aslında İslamiyet öncesi Türk dinî inançları, örf ve âdetleri arasında önemli bir yer tutan geleneklerle benzerlik arz ettiği ve oralardan kaynaklandığı görüşü dile getirilmektedir.

Hacıbektaş yöresi Bektaşîlerinin bir başka özelliği de hırsızlık konusundaki duyarlılıklarıdır. Hacı Bektaş Veli'nin " Eline, diline, beline sahip ol" sözü yörede etkisini hissettirmektedir. Yetişme tarzı ve sık sık tekrarlanan bu sözler sayesinde, haksız yere başkasının malını almak ve hırsızlık yapmak en büyük suçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Hırsızlık, soygun ve gasp vak'alarından polis ve adli makamlara intikal eden davaların yok denecek kadar az olduğu, ilçenin çok sakin' ve huzurlu bir ilçe olduğu yetkili makamların verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır.

Ancak, 16-18 Ağustos Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerinde durumun değiştii, bir çok hırsızlık, soygun ve çarpma olayları ile kavga ve yaralama vak'alarında hissedilir bir artış olduğu da yine yetkili makamların verdiği bilgilerdir.

Hacıbektaş yöresi Bektaşîlerinin genelde hırsızlık yapmadıkları ve dürüst oldukları söylenir, anlatılır ve bilinir. Fakat bunun en canlı örneği, bizzat şahidi olduğum aşağıdaki durumdur. Bektaşî köyü olan Akçataş (Topain) köyünün genç ve bekar imamı Mahsar Bahadır gece ve gündüz , evde olsa da olmasada kapılarını kilitlememektedir. Kapılarını kilitlemesi gerektiğini hatırlatmam üzerine " Hocam , buna hiç gerek yok. Bu köyde böyle bir şey olmaz. Hırsızlık olayı burada yoktur. Ben bu köyde ne bir hırsızlık olayı duydum, ne de gördüm" demektedir.

İslam dininin ısrarla üzerinde durduğu konulardan bir tanesi de temizliktir. Temizlik İmanın yansı olarak bildirilmiştir³²). Maddî ve manevî olmak üzere iki ana bölümde incelenen temizlik konusunda bütün müslümanların duyarlı ve hassas olmaları istenmiştir. Kulluk görevi olan namazı kılabilmek Allah'ın huzuruna durabilmek için temizlik konusunda gerekli tedbirin alınması istenmiştir. İbadetleri yerine getirebilmek için temiz olmak şartı aranırken yapılan ibadetlerin de insanı manevi kirlilerden, kötülüklerden, ahlaksızlıklardan uzaklaştırması gerektiği dile

³² **Sahih-i Müslim**, Taharet, 1, 203

getirilmiştir⁽³³⁾. Kur'an-ı Kerim'de konumuzla ilgili ayet, kerimeler ve Peygamber Efendimizin de bir çok hadisi şerifleri vardır.

Maddî kirlerin su ile, manevî kirlerin tövbe ile giderileceği bildirilmiş, davranışlarımızda Allah ve Rasulünün emirlerine sarılıp yasaklarından kaçmamız istenmiştir. Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri arasında Hacı Bektaş Veli'nin " Hiç bir milleti ayıplayamayınız"⁽³⁴⁾. " Her ne ararsan kendinde ara"⁽³⁵⁾. " İncinsen de incitme"⁽³⁶⁾. sözlerinde dile getirildiği gibi diğer insanlara sevecen ve dostça yaklaşılması ilke edinilmiştir. Kalp kırmak, gönül yıkmak, haksızlık ve zulüm yapmak Bektaşî geleneğinde yer bulamayan şeylerdir. Kötülük ve haksızlık yapanlar, zamanla cem törenine alınmamış, toplum tarafından cezalandırılmıştır. Yapılan işe hile katmamak, dürüstlükten ayrılmamak, kimseye zarar vermemek, kısaca gönül temizliği yörede Bektaşîlerin özenle üzerinde durdukları konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maddî temizliğe de önem veren Bektaşîlerin ev ve çevre temizliği de dikkat çekmektedir. Genelde temiz giyinip temiz yerlerde oturmaya dikkat ederler. Birçok yerde Alevî-Bektaşîler için "gusül yapmaz, cünüp gezerler" iddiaları vardır. İnsan aklı ve mantığına da uymayan bu iddiaya Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri şu cevabı vermişlerdir. " Biz abdest alınız. Gusül yapınız ve cünüp gezmeyiz".

Malum olduğu üzere namaz, oruç gibi ibadetlerin kişiyi kötülüklerden arındırması, iyilikleri teşvik etmesi beklenir. Namaz kıldığı , oruç tuttuğu halde kötülük ve haksızlıklardan uzak kalmayan insanlar, Sünnîler tarafından olduğu gibi Bektaşîler tarafından da eleştirilmektedir. "Ben namaz kılmıyorum, oruç tutmuyorum ama kötülüklerden uzak kalıyorum. Kimsenin kötülüğüne çalışmıyorum. Kalbimde kötülük ve kin yok. Herkese yardımcı olmaya çalışırım. İbadet yapmıyorum fakat benim kalbim temiz. Sen kalbe bak. İbadetlerden maksat kalp temizliği ve ruh

³³ Ankebut - 45

³⁴ Hacı Bektaş Kılavuzu, 12

³⁵ a.e., 12

³⁶ a.e., 12

olgunluğu elde etmek ise bende bu vardır." diyenlere de çokça rastlanmakta ve böylece bir çeşit ahlakî dindarlığı ön plana çıkardıkları dikkat çekmektedir.

İbadet konusundaki eksikliklerini kabul eden yöre Bektaşilerinden bir kısmı, kalp temizliği ve dürüstlükleri sayesinde bu açığı kapatabileceklerine kendilerini inandırmak istemektedirler.

Ahlakla ilgili olarak ve hatta geniş manada ibadet konusuna da bağlı olarak ister ferdî, isterse sosyal ahlak seviyesinde olsun, yardımlaşma; dedikodudan, yalancılıktan sakınma, insan sevgisi, merhamet, ticarî ahlak kurallarına uyma, helal kazanç, dürüstlük, çalışkanlık, tabiatı, çevreyi ve hayvanları sevmeye ve insan haklarına saygı gibi birçok konular da üzerinde önemle durulmaya değer görülmektedir.

Birbirlerinin ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını gidermek üzere yöre Bektaşilerinin devam ettirdikleri görenek ve geleneklerden bir tanesi de yardımlaşmaktır. Azınlık politikası ve Türk-İslam kültürünün etkisi ile birbirine tutkun ve birbirinin destekçisi olan bu insanlar; düşeni kaldırmak, zayıfa yardımcı olmak gibi geleneksel âdetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Bektaşî geleneğinde ahlakî değerlere büyük bir önem verildiği için dedikodu ve yalancılık yapmak, başkalarına iftira etmek tasvip edilmeyen davranışlar olarak dikkat çekmektedir. İnsana değer verme, insan sevgisi, hoş görü, şefkat ve merhamet; tarikat ilkeleri ve Hacı Bektaş Velî'den kaynaklanarak günümüze kadar gelen ve günümüzde de en canlı şekilde yaşatılmaya çalışılan konular arasında yer almaktadır.

Genel ahlâk kuralları içerisinde önemli bir bölüm teşkil eden ticaret ahlâkı ile helal kazanç ve dürüstlük konuları, uygulamadaki eksiklik ve hatalara rağmen yöre Bektaşileri arasında en çok bahsedilen, uyulması ve dikkat edilmesi gereken hususlar olarak zikredilmektedir. Bektaşilerin üretken, çalışkan, dürüst; toplum yararını kendi yararının üzerinde tutabilen, insan haklarına saygılı; işine hile karıştırmayan tembellik ve miskinlikten uzak olduğu iddiaları mevcut olmakla beraber, bu iddialar ile bağdaşmayan davranışlar içerisinde bulunanların sayısının

da az olmadığı yerinde yaptığımız gözlemlerle tespit edilmiştir. Ancak, yukardaki iddialarını kanıtlarcasına genel eğitim konusunda başarılıdır. İş temini ve geçim koşullarından dolayı çalışmak için gurbete gidenler de oldukça fazladır.

Tabiat, çevre ve hayvan sevgileri özellikle de bazı hayvanlara karşı sempati ve antisempatileri dikkat çekmektedir.

Eski Türklerde kam'lar da olduğu gibi Alevî-Bektaşî erenleri de sağlıklarında hayvan donuna (suretine) girebilirler⁽³⁷⁾. Şekil değiştirmeyi ifade etmek için ise Türk menkabe, masal ve efsanelerinde " donuna girmek" deyiminin kullanıldığı görülmektedir. Güvercin donuna girmek (güvercin olmak), turna donuna girmek (turna olmak), geyik donuna girmek (geyik olmak) gibi⁽³⁸⁾. Eröz: " Turna, güvercin, geyik ve kurt, Alevîlerin ulu saydığı hayvanlardır. Keklik, katır gibi hayvanları sevmezler, tavşandan da nefret ederler"⁽³⁹⁾ demektedir. Vilayetnâme ve menâkıb kitaplarında bu hayvanların neden sevildiği veya niçin sevilmediği hususunda geniş bilgiler bulmak mümkündür. Eski Türklerde de gördüğümüz bazı hayvanlarla ilgili motifler Alevî-Bektaşilikte de devam ettirilmiş, yer yer günümüzde de devam ettirilmektedir.

Sevilen hayvanların başında gelen güvercin, özel bir yer işgal etmekte Hacı Bektaş Velî'nin Sulucakarahöyük'e güvercin donunda geldiğine dair bir inanç ve rivayet vardır. Bu yüzden güvercin kutsaldır. Noyan'ın da belirttiği gibi kafeste güvercin beslenmez, avlanmaz ve eti yenmez⁽⁴⁰⁾. Ancak, bu yasağa uymayan ve böyle bir rivayetin bağlayıcı olamayacağını söyleyenler de gün geçtikçe çoğalma eğiliminde olduğu tesbit edilmiştir. Güvercinin yumuşak huylu olduğu, Hacı Bektaş Velî'nin de barıştan yana olduğu sık sık anlatılmaktadır. Hacı Bektaş Velî'nin mezarının bulunduğu odanın giriş duvarlarında sağ ve solda bu duyguları dile getirmeyi amaçlayan güvercin resimleri olduğunu da daha önceden belirtmiştik.

³⁷ Eröz, 126

³⁸ Ocak, Ahmet Yaşar, Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul, 1983, 154

³⁹ Eröz, Mehmet, Eski Türk dini ve Alevilik Bektaşilik, İstanbul, 1992, 129

⁴⁰ Noyan, Alevilik Bek. Nedir?, 217

Yörede geyiklerle ilgili rivayetlerde farklılıklar bulunmasına rağmen, Ahmet Yesevî halifelerinden Hakim Ata'nın sular altında kalan ve kaybolan mezarının bulunmasında oynadığı roller dile getirilmektedir. Buna göre Hakim Ata'nın mezarı, sular altında kalmış ve kaybolmuştu. Celal Hoca olarak maruf olan şahsın rüyasına giren Hakim Ata, mezarını aramasını istemiştir. Yaptığı araştırma ve elde ettiği ipuçları sonunda, geyiklerin mezarın başında toplanıp ziyarette bulduklarını gördü, zikir seslerini işitti ve mezarı buldu. Böylece geyiklerin bir büyük zatın mezarı başında zikir çektikleri ve mezarın bulunmasında ki katkıları dile getirilir.⁴¹

Bektaşî menkıbesinde turnaya da büyük değer verilir. Rivayete göre bir toplantı yapmak isteyen Horasan erenlerinin, Hoca Ahmet Yesevî'yi davet için gönderdikleri yedi er'in turna donuna girip Türkistan'a uçtuğu kaydedilmektedir⁽⁴²⁾. Alevî-Bektaşî ozanların türkülerinde, nefeslerinde turalara geniş yer verildiği dikkat çekmektedir.

Alevî-Bektaşîlerde bazı hayvanlara karşı bir tiksinti olup onları sevmezler. Bunlardan bir tanesi de tavşan'dır. Neden sevilmediği, etinin niçin yenilmediği hususunda farklı görüşler mevcuttur. Noyan'ın⁽⁴³⁾ 'da dediği gibi bunlar arasında ilgi çekici olanı şudur: "Tavşanın kafası kediye, kulağı eşeğe benzemektedir. Ayakları köpek, burnu da fare gibidir. Hayız görür. Eti kan pıhtısına benzer. Kuyruğu domuza benzer. Hz. Ali'ye her türlü zulmü reva gören Muaviye'nin kedisidir." görüşü ciddi bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tavşanı uğursuz sayanlar olduğu, gibi "Böyle bir şey olmaz. Ben inanmıyorum ve kabul etmiyorum. Dolayısıyla tavşan etini de yerim ve defalarca da yedim." diyenler "Siz yemezseniz bize getirin." diye espiri yapanlara da rastlanmıştır. Anlaşılan odur ki, Tavşanın uğursuz sayıldığına dair bir inanç olmakla beraber, günümüzde etkisini kaybetmeye yüz tutmuştur.

3. Dedelik- Babalık Müessesesi:

Her toplumda olduğu gibi Bektaşî toplumunda da halkı dini yönden aydınlatacak, irşad edecek ve manevî ihtiyaçlarına cevap verecek kişiler vardır.

⁴¹ Eröz, *Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik*, 132

⁴² Gölpınırlı, *Vilayetnâme*, 14-15, Eröz, *Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik*, 133-134

⁴³ Noyan, *Alevilik Bektaşilik Nedir ?*, 216

"Dede" veya Baba adı verilen bu kişiler Bektaşilerin sosyal ve toplumsal problemlerinin çözümünde de önemli görevler ifa etmiştir.

Dede olmak "seyyid" olmayı, Hz. Ali neslinden gelmeyi gerektirir. Babalık ise tarikat mensuplarının verdiği karar sonucunda olur. Hacı Bektaş Velî'nin bel evladı olduklarını, soylarının yüceliğini iddia eden ve son zamanlarda soyadlarını değiştirerek Ulusoy yapan Çelebilerden gelen din adamlarına "dede" denir. Babagan kolu mensuplarının manevî liderlerine ise "baba" adı verilir.

Eröz'ün de belirttiği gibi eski Türklerdeki bir çok âdet, gelenek ve kültür, Alevî-Bektaşî toplumunda etkisini açıkça göstermektedir. Dede-Baba ile kam arasında seçim, yetki, itibar, kıyafet ve dualardaki benzerlikler bunların en tipik örneğini oluşturmaktadır⁽⁴⁴⁾.

Dedelik, soy takip ettiği için, tarihin çeşitli dönemlerinde ehil olmayan, liyakati bulunmayan kişiler dede olmuşlardır. Dedeliği bir menfaat aracı olarak görüp istismara kalkanlara da rastlanmıştır. Tekke ve zaviyeler kapandıktan sonra dede yetişmez olmuş, nâ ehil insanlar dede namıyla ortaya çıkmışlardır. Dini bilgilerden zaten mahrum olan Bektaşîlere yalan yanlış bilgiler vermeye çalışmışlardır. Akçataş (Topain) köyünden 80 yaşındaki Fakı (dede) Akyıldız'ın verdiği ilginç bilgiler vardır. " Ben Çelebiler sülalesinden ve Ocakzâdelerdenim. Dedeyim. Dede olmak için Ocakzâde olduktan sonra tahsil şartı yoktur. Dedem Kalender Çelebi'nin kardeşi İskender Çelebidir. Hacıbektaş Bektaşîleri bizim dedeliğimize pek itibar etmez. Bu yüzden biz dışarı gideriz. Alevîlerin olduğu yerlerde dedelik yaparız.

Daha önceki zamanlarda ben de çeşitli yerlere gittim. Dedelik yaptım. Alevîlikten Bektaşîlikten bahsettim. Darginlar, karginlar varsa barıştırdım . Toplumu ayakta tutabilmek için gayret gösterdim. Daha fazla itibar görmek ve menfaat temin edebilmek için Alevîlikte Bektaşîlikte olmayan ve İslam'a uymayan şeyler anlattığımız ve halkı yanlış yönlendirdiğimiz de oldu. Bunlardan hatırladığım bir tanesi şudur. Hacıbektaşta Çilehanedeki Deliklitaş'tan geçenlerin günahının aff

⁴⁴ Eröz, Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşîlik, 12-32, Eröz, Türkiye de Alevilik Bektaşîlik ,251-282

olacağını, ancak, günahsız ve temiz olanların oradan geçebileceğini dile getirip günahsız olanlar için kayanın genişleyeceğini ve ona yol vereceğini, günahkar olanları da kayanın sıkacağını anlatarak halkı inandırmaya çalıştım. Fakat, gerçekte ise böyle bir durum olmaz. Taş kimseyi sıkmaz, kimsenin de günahını silmez". Fakı Dede'nin bu itirafına rağmen Hacıbektaş yöresinde Deliklitaş'tan geçerek günahını affettirme inanç ve uygulamasının oldukça yaygın olduğunu belirtelim. Bu uygulamanın daha çok Hacıbektaş'a dışardan ziyaret amacıyla gelenler arasında rağbet gördüğünü de işaret edelim. Bunda da dedelerin önemli bir katkısının olduğunu belirtelim.

Fakı Dede sözlerine şöyle devam etmektedir: " İçki içen dedeler de , kırklar cem'inden bahsederek içkiyi meşru göstermeye ve kendine içki sofrası hazırlatmaya çalıştı. Oysa kırklar cem'inin de aslı yok. Orada içki içme olayı da olmamıştır. Dedelerin " Paran koynuma, vebalin boynuma" diyerek Alevî-Bektaşî vatandaştan menfaat temin ettiği, bu yüzden de olmayacak şeylere olur dediği dönemler olmuştur. Zamanla bu da bizim etkinliğimizi azaltmış ve sonumuzu getirmiştir".

Dedelerin durumu ile ilgili olarak, Yenice köyünün Sünnî muhtarı Ertuğrul Doğan ile Hacıbektaş'ın yerlisi ve Bektaşî olan eşi Hatice Doğan şunları söylemişlerdir. " Dedeler alma ağacının altında doğmuşlardır. Bu yüzden alma ağacını ve onun altında oturmayı çok severler." İyi yetişmemiş hocalar ile dedelerin etkisiyle yetmiş seksen sene önce Bektaşîler ile Sünnîler arasında kız alıp verme işinde aksadığını belirten bu eşler, kendilerinin huzurlu ve mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Dedelik müessesesinin itibarını kaybederek kalkması, hocaların da eğitim seviyesinin yükselmesiyle bir çok problemin ortadan kalktığını, karşılıklı evliliklerin de tekrar başladığını , hiç bir maksat ve görevle köylerine dede gelmediğini bildirmişlerdir.

Akçataş köyü muhtarı Cemil Özçelik: " Önceden iyi yetişmiş insanlar dede olurdu. Tekke kapanıp geriden insan yetişmeyince dedelerin soyundan gelenler bilgisiz ve yetersiz olmasına rağmen dede olarak kabul edilmiştir. Bu da tarikatın ve Bektaşîliğin dejenere olmasına sebep oldu. Bektaşî olabilmek için tarikata girmek

gerekir. Oysa bugün Alevî-Bektaşî köylerinde doğanlar bile Alevî ve Bektaşî kabul ediliyor." demektedir.

Bu müessesenin canlı olduğu dönemlerde dede-babalar önemli görevler de ifa etmişlerdir. Toplumun bozulmadan, dejenere olmadan kalmasında, insanlar arasındaki problemlerin hallinde aktif ve etkili rol oynadıkları da bir vakıdır. Tekke ve zaviyeler kapanıp dede yetişmez olduktan sonra, cahil ve ehliyetsiz kişiler dede olarak ortaya çıkmışlardır. Bundan sonra da bu müessese itibarını ve etkinliğini kaybederek menfaat temini aracı haline gelmiştir. İslamın özüne, tarikatın ilkelerine uymayan davranışlar, halka şirin görünmek ve menfaat temini amacıyla meşru gösterilmeye çalışılmıştır.

Tahsil seviyesinin yükselmesi ve halkın gerçekleri görmesinden sonra bu insanların işleri zorlaşmış, halk artık safsataya itibar etmez olmuştur. Buna rağmen ehliyetsiz dede ve babalar gündemi canlı tutmak, kendilerine ihtiyaç duyulduğunu hissettirmek için yukarıda dile getirildiği gibi zaman zaman, heyecan verici ve maceraya sürükleyici beyanlarda bulunmaktan kaçınmamışlardır.

16-18 Ağustos 1992 Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerinde bunun benzeri bir olayı bizzat yaşadım. Törenler esnasında kendisiyle tanışma imkanı bulamadığım yaşlı ve sakallı bir zat (dede) , müze-tekkenin kapısında durarak ellerini yukarı kaldırıp içeri girip çıkanlara " Geçin, geçin, hepinizi de affettim." demektedir. Gelip geçersenize ona sadece gülümsemektedir.

Yeri gelmiş iken, cahil kimselerin yanlış değerlendirme ve yorumlamalarına yörede zaman zaman rastlandığını, bazen de bunun din adamları tarafından da yapıldığını belirtmekte fayda olduğu kanaatindeyiz. 1955 yıllarında Gülşehir'in Salanda (Gümüşkent) nahiyesinden Şambaz hoca isminde birisi, fazla dini bilgisi ve ehliyeti olmamasına rağmen, Hacıbektaş 'ın Yenice köyüne imam tutulmuştur. Sünnî, Bektaşî ve Abdallardan müteşekkil olan köyde Cuma günü vaaz esnasında " Bir Bektaşî kırk sene eşek olacak, kırk sene de yahudi olacak ancak ondan sonra şehadet getirirse müslüman olabilir" şeklinde beyanlarda bulunmuştur. Namazı

müteakip hocadan bu sözlerine kaynak göstermesi istenmiş, gösteremeyince de hocayı döğmek isteyenler olmuş, ancak buna müsade edilmemiştir.

Ehliyetsiz ve dini bilgilerden mahrum olan dedelerin yaptığı tahrifat gibi Sünnî kesimde de bilgisiz ve ehliyetsiz din adamlarının gerek kendi çevrelerinde gerekse daha geniş alanlarda olumsuz sonuçlara sebep oldukları inkar edilemez bir gerçektir. Atalarımız bu durumu şu şekilde dile getirmişlerdir. " Yarım doktor candan, yarım hoca da dinden eder". Şunu açık bir şekilde söyleyebiliriz ki günümüzde bilgili, kültürlü, ileri görüşlü, yapıcı, aydın ve sosyal yönü geniş din adamlarına duyulan ihtiyaç , her gün biraz daha artmaktadır.

Günümüzde Hacibektaş ilçesi ve köylerinde dedelik veya babalık müessesesi tamamen ortadan kalkmıştır. Ne Hacibektaşın içerisinde ne de bağlı Bektaşî köylerinde dede ve baba bulmak mümkün değildir. Ancak, Hacibektaşlı olması ve Çelebiler sülalesine mensup bulunması dolayısıyla bazı insanların Hacibektaş dışında Alevîlerin yoğun olduğu yerlerde dedelik yaptığı veya yapmak için gittiği söylenmekte ve bilinmektedir. (*) Daha önce bu şekilde hareket ederek Hacibektaş dışında dedelik yapan 80 yaşındaki Fakı dede, kendisinin dini yönden fazla bir bilgisinin olmadığını beyan etmiştir. Zamanla istismarlara fırsat vermemek için, dedelere çelebilerden mühürlü, tasdikli icazetnâme verilme yoluna da gidilmiştir.

Ankara veya İstanbul'da yaşayan , Hacibektaş törenleri zamanında ilçeye gelip törenlerden bir müddet sonra tekrar giden Arnavut asıllı, babagan kolu mensuplarının ilçede pek taraftarları yoktur.

Kendilerine Ulusoy soyadını almış bulunan Çelebiler de ilçedeki Bektaşîlerin büyük çoğunluğu tarafından tasvip edilmemektedir. Ancak ilçe dışından gelen Alevî-Bektaşîler tarafından ilgi ve sevgi gören Çelebileri halk, menfaatçı olarak nitelirmektedir. Gerek Hacı Bektaş Velî'yi anma törenleri, gerekse sair zamanlarda diğer yerlerden ilçeye gelen Alevî-Bektaşîlerin yardım ve destek amacıyla Çelebiler'e para ve adak kurbanlar getirdiği, çocuklarını hizmetlerine adadığı, kendilerinin de Çelebilerin işlerinde çalıştığı yöre halkı tarafından bilinen ve anlatılan konulardır.

* Yılmazkılıç, Mustafa, "Alevilik", Diyanet Aylık Dergi, Ocak 1992, Sayı: 13,19

Çelebiler ise iddiaları yalanlayıp atalarından gelen bir gelenek sayesinde gelen misafirleri ağırlayıp ikramda bulduklarını çalışanların da ücretlerini ödediklerini dile getirmektedirler.

Dedelik-Babalık meselesi ile ilgili olarak sonuçta şunu söylemek mümkündür. Günümüzde dedelik-babalık müessesesi ilçede etkisini tamamen yitirmiş, halk her türlü dini hizmetleri aydın din adamlarından beklemektedir.

4. Sosyal Münasebetler, Örf ve Âdetler:

a) Kadın ve aile yapısı:

Hz. Peygamber (A.S) a ilk inanan, onun peygamberliğini ve getirdiği dini kabul eden kişinin bir kadın yani eşi " Hz. Hatice" olduğu bilinen bir gerçektir. Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e geldiğinde kendisine yardım eden, hizmetinde bulunan da yine bir kadın " Kadıncık Ana" dır. Hacıbektaş Velî, kadına büyük değer vermiş, toplumun en saygın bir üyesi olarak kabul etmiştir. " Kadınlarınızı okutunuz!"⁽⁴⁵⁾ "İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır"⁽⁴⁶⁾ sözleriyle , dünyaları aydınlatacak kadınların geleceğine yön vermiştir. Hacı Bektaş Velîden kaynaklanan bu durum Bektaşiler arasında devam ettirilmiş, toplumun saygın bir üyesi olma özelliğini devam ettiren kadın, toplantılara cem'lere (ayinlere) erkeğiyle beraber katılmış ve kadın-erkek ayrımı yapılmamıştır. Eski Türklerdeki kadın erkek beraberce yapılan dini toplantılar , Bektaşilikte ve özellikle de Hacı Bektaş yöresi Bektaşiliğinde devam ettirilmiştir.

Bizde kaçma göçme yok diken Bektaşiler, kadınların erkeklerden kaçmasının, saklanmasının doğru bir şey olmadığı görüşündedirler. Yörede zorla, baskı ile kız çocuklarını istemediği birine vermek veya istemediği birini erkek çocuğuna almak, Bektaşî toplumunda kabul edilmeyen bir davranıştır. Karşılıklı anlaşarak ve isteyerek kurulan yuvaların ömür boyu devam etmesi en büyük

⁴⁵ Hacı Bektaş Kılavuzu, 12

⁴⁶ a.e, 12

idealleridir. Hıristiyanlıkta çocuğu gibi Bektaşılıktede kadın boşamak yasaktır. Zamanla haksız yere kadın boşayanlar düşkün ilan edilip toplum dışına itilmiştir.

Yörede, ailede çocuğunun büyütülmesi, kocasının hizmetinde bulunması yanında kadın, işinde de erkeğinin yanında yer almıştır. Geleneksel kıyafetlerine bağlı kalmaya çalışan " Dimi" veya " Şalvar" denilen yöreye özgü geniş kıyafetler giyen Bektaşî ve Sünnî kesim arasında kıyafet konusunda pek büyük bir fark yoktur. Yenice köyünden 78 yaşındaki Hatice Çakmak " Bizim kızlık ve gelinlik zamanlarımızda giyim konusunda Alevî-Bektaşî, Sünnî arasında hiç bir farkımız yoktu. Bektaşîler de, Sünnîler de örtünme konusuna dikkat ederlerdi, hepimiz de peçe takardık" demektedir.

Günümüzde TV. ve basının da etkisiyle ülke genelindeki değişim Hacibektaş ilçesinde de etkisini göstermiş, özellikle Bektaşîlerin modern kıyafetleri tercih ettikleri gözlenmiştir.

Hacibektaş ilçesi ve mücavir alanlarda daha önceki dönemlerde aileler; çoğunlukla anne, baba, çocuklar, büyükanne ve büyükbabalar şeklinde oluşurdu. Evlenen erkek çocukların hanımı " gelin" de bu evlere gelir, beraber kalınma yönüne gidilirdi(geniş aile). Son zamanlarda bunda da değişiklikler meydana gelmiş ve gelinler için ayrı bir ev tutma ve gelini bu ayrı evlere getirme yoluna gidilmiştir(çekirdek aile). Gelinin, oğlanın babası evine gelip, beraberce kalma durumu da devam eden gelenek ve görenekler arasındaki yerini muhafaza etmektedir.

Tarihî süreç içinde Hacibektaş'ta Bektaşî ve Sünnîlerin daha katı bir tutum takındığı, birbirlerinden kız alıp verme konusunda daha hassas davranıldığı ve mümkün mertebe bu yola başvurulmadığı zamanlar olmuştur. Ancak günümüzde bu âdet genelde yıkılmış, karşılıklı kız alıp vermeler başlamıştır. Yöre halkının karşılıklı olarak (Bektaşî -Sünnî) birbirlerinden kız almadıkları veya vermedikleri dönemlerde cahil dede ve din adamlarının büyük rolü olmuştur. Verilen yanlış bilgi ve fetvalar ile olumsuz şartlar oluşturulmuştur. Bu şartlar altında yetişen gençlerin geçimlerinde problem olur endişesi taşınmıştır. Buna rağmen bu dönemde dahi az da olsa

Bektaşî ve Sünnîler arasında evlilikler vuku bulmuştur. Bu evliliklerin beklenen endişeleri doğurmadığı görüldükten sonra da bu konuda daha cesaretli adımlar atılmıştır.

Bektaşîler arasında dedelerin hanımına " ana", diğer bayanlara da kardeş manasına gelen " bacı" denmektedir. Bu yüzden kardeşin kardeşe kem gözle bakması, hakkında kötülük düşünmesi kabul edilmeyecek bir davranış olarak değerlendirilmekte, kadına gerekli saygı ve hürmet gösterilip gerektiğinde en yüksek makamlara ulaşması uygun bulunmaktadır.

b) Doğum, Sünnet, Nişan ve Düğün Âdetleri:

1. Doğum:

Kederde kıvançta birbirlerinin yanında yer alan Anadolu insanının bu özelliği tarihin derinliklerinden kaynaklanır. Anne baba olma muradına eren çiftler akraba, komşu ve tanıdıkları tarafından tebrik edilir. Çocuğa hediyeler takılırken, anne baba ve yakınlarla da göz aydınlığı verilir.

Yörede daha önceki zamanlarda, özellikle köy yerlerinde doğumları için uzmanı olmayan kadınlar yaptırırdı. Günümüz de ise artık doğum uzmanları doktorlar veya ebeler yaptırmaktadır. Genelde doğumdan sonra "al basması" diye kadınların başına kırmızı bir şerit veya bez bağlanır.

Daha önceki zamanlarda Ehlibeyt'e mensup olanların isimlerinin konulmasına özel bir önem verildiği, son zamanlarda bu durumun yerini daha çok, modern isimlere bırakmış olduğu tesbitlerimiz arasında yer almaktadır. Çocuğun temizliği ve sağlığı ile annenin sağlığına gerekli titizlik gösterilir. Anne lohusalık günleri boyunca mümkün mertebe ağır bir şey kaldırmamaya dikkat eder.

Yöre Bektaşîlerinde çocuğun kırılanma âdeti devam etmektedir. Doğumdan sonraki kırkıncı günde hem anne hem de çocuk banyo yaptırılarak anne lohusalık dönemini tamamlamış ve temizlenmiş, çocuk da kırkı çıkmış kabul edilir. Bu günün ayrı bir önemi olup küçük çocuklar için "kırkı çıktı mı, kaç günlük" diye sorulurken kırkıncı günde durumu müsait olanlar ziyafet verirler. Yörede kız, erkek ayrımı yapılmadığı ve kız çocuğuna da gerekli değer verildiği gözlenmiştir.

2. Sünnet

İslam dininde erkek çocukların sünnet edilmeleri dinî bir görevdir. Sağlık açısından da faydalı olduğu tıbben sabit olan sünnet, yörede her erkek çocuğu için mutlaka yapılmaktadır. Doktorlar, çeşitli sağlık memurları ve snnetiler tarafından yapıldığı gibi Yenice köyünün ustalar (abdallar) mahallesinden pek çok insan da yörede snnetilik yapmaktadır.

Sünnet merasimleri genelde yaz aylarında olur. Sünnet yaptıracak aileler, çoğunlukla pek görkemli sünnet düğünü yaptırılmaz. Nadir denilebilecek sayıda geniş ve kalabalık sünnet düğünlerine rastlanır. Mevsimi geldiği zaman Yenice köyünün ustaları (Abdalları) köyleri dolaşırlar. Gerek Sünnî, gerekse Bektaşî köylerinde sünnetleri genellikle Yenice köyünün ustaları yaparlar. Çoğunlukla da sünnet yaptıracak aileler zamanını tesbit ederek ona göre sünnetçi veya ustayı getirir ve sünnetini yaptırır.

Küçük çapta düzenlenen ziyafetler, verilen yemekler, takılan hediyeler ve alınan davul, zurnalara eşliğinde sünnet düğünleri yapılır. Bazen böyle merasimler yapılmadan snnetiyi çağırıp çocuğu sünnet ettirildiği de olmaktadır. Çoğunlukla da sade bir şekilde bu görev ifa edilmektedir. Genellikle sünnetler ocuk okula başlamadan yapılır. 3-6 yaşları en çok sünnet yapılan yaşlardır. Sünnet olan çocuğa hediyeler verilir. Duruma göre takılar takılır. Gelenlere içki ikram edildiği de olur. Yörede Bektaşiler arasında kısmen kirvelik geleneği yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bunlar kardeş kabul edilir, kız alıp verme durumları olmaz. Genelde ise bu geleneğe pek uyulmadığı tespit edilmiştir.

3. Nişan ve Düğün:

Kendilerinin daha demokrat olduklarını iddia eden yöre Bektaşileri, çocuklarının evlenmelerinde herhangi bir baskı söz konusu olmadığını, istenmeyen evliliklerin zorla gerçekleştirilmesi yoluna gidilmediğini söylemektedirler. Hakikaten Bektaşiler arasında görücü usulüne rastlanmamakta olup kadın erkek ilişkilerinde kısmî serbestlik, evlenme konusunda da onları Sünnilere oranla daha demokrat davranmaya sevk etmiştir. Evlenecek gençlerin isteği veya rızaları suretiyle kız evine

dünür gidilir. Görüşülüp konuşulduktan sonra eğer mutabık kalınırsa söz verilir. Müsait bir zamanda nişan yapılır. Nişanda takılar takılır, çalgılar çalınır, oyunlar oynanır. Düğün eğlenceleri de kadın erkek ilişkileri açısından Sünnilere oranla daha az ayırıcıdır. Mamafih bu konuda köy ve kasaba arasında nisbî bir farklılık olduğunu ve ikincisinin bu konuda daha serbest davranışlara izin verdiğini belirtelim. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra düğün yapılır. Düğünler umumiyetle yaz aylarında ve hafta sonunda olur.

Anadolu'nun pek çok yöresinin aksine Hacibektaş'ta Bektaşîler arasında başlık parası yoktur. Her iki taraf da gerekli harcamaları yapar.

Bir sevinç ve mutluluk anı olarak kabul edilen düğünlerde, şenlik olması bakımından davullar çalınır, zumalar öttürülür, diğer müzik aletlerinden saz, keman, darbuka ve ud çalınır. Düğünler genelde çalgılı ve içkili olur. Resmî nikah mutlaka kıyılır. İlçe merkezindeki Bektaşîler arasında yaygın olmamakla beraber, köylerde dinî nikahın mutlaka yapıldığı ve din görevlisi imam hatipler tarafından icra edildiği tesbit edilmiştir.

Çeşitli tahrik ve telkinler neticesinde tarihin bazı safhalarında Alevî-Bektaşî ve Sünnîlerin birbirlerinden kız alıp vermeleri zaman zaman inkitaya uğradığını daha önce belirtmiştik. Günümüzde çok daha esnek bir tutum mevcut olup karşılıklı kız alıp vermeler uygun karşılınmaktadır. Halen birbirlerinden kız alıp vermeler devam etmektedir. Bunda da bir sakınca görülmemektedir.

Kayınpederin ev durumu, varsa damadın işine göre gelin ya kayın valide ve kayınpeder ile kalmak için oğlanın babası evine gelir veya ayrı bir eve gider.

Erkek olsun, kız olsun küçük yaşta evlilik doğru bulunmaz. Erkeklerde 18-20 veya askerden geldikten sonraki bir iki yıl evlilik için kabul edilen en ideal yaştır. Kızlarda ise genelde 17-20 yaşları kabul gören yaşlardır. Okuyan kız ve erkeklerde öğrenim durumu ve okul sonu şartlarına göre evlilik yaşları değişmektedir.

Daha önceki zamanlarda yörede düğünler ya cuma günü başlayıp pazartesi gelin çıkardı. Ya da pazartesi başlayıp perşembe günü gelin çıkardı. Pazar günü gelin çıkması pek uygun bulunmazdı. Dört gün süre içerisinde davullar, zumalar

çalınır. Halaylar çekilir, ziyafetler verilir, içkiler içilirdi. Düğün sahibine komşular yardım eder, hediyeler sunarlardı. Hem sürenin uzun olması hem de hafta içinde çalışanlar açısından zorluğu da göz önüne alınarak son zamanlarda hem süre kısaltılmış, hem de düğünler hafta sonuna kaydırılmıştır. Genelde cumartesi günü düğün başlayıp pazar günü gelin çıkmaktadır. Köy yerlerinde cuma günleri bayrak kaldırılarak düğün evinin yüksek bir yerine asılıp dışardan geleceklere işaret olarak kullanılmaktadır.

Kına gecesi gelin evine hediyeler, süs eşyaları ve çoğu zaman da kınalı koç gider. O gece kız evinde kadınlar arasında eğlenceler ve oyunlar olur. Gelinin eline kına yakılır. Erkek tarafından giden bazı bayanlar da kına gecesinde gelin evinde kalırlar.

Hacıbektaş ilçe merkezinde düğün salonu mevcut olup düğünlerin büyük bir kısmı burada yapılmaktadır. Çalgı ekibi düğün salonunda yerini alıp gelenleri eğlendirmeye çalışır. Geç saatlere kadar eğlenceler sürer.

Bütün bunlar şunu gösteriyor ki Hacıbektaş yöresi Bektaşîlerinin bir çok sosyal münasebet şekilleri, örf ve âdetleri bazı teferruat sayılabilecek farklılıklara rağmen, yörede ve genel olarak da Anadolu Türk toplumunun kültür, örf, âdet, gelenek ve öteki davranışlarıyla büyük bir benzerlik ve hatta ayniyet arz etmektedir. Mesela, düğün âdetleri söz konusu olunca burada Sünnîlerle Bektaşîler arasında dikkati çekici pek bir farklılık bulunmamaktadır.

Yörede Bektaşî-Sünnî ayrımı yapılmadan sünnet, nişan ve düğüne komşu ve tanıdıklar davet edilir. Bu davetlere de mümkün mertebe icabet edilir. Cenazelerde ise duyan herkes, yine hiç bir ayırım yapmadan iştirak eder ve taziyede bulunur.

Zaman zaman düğünlerde gelinin, tekkenin etrafından dolandırıldığı, sünnet olan çocuklara da türbe ziyaret ettirilerek kutsal kabul edilen "Zemzem" suyu içirilme yoluna gidildiği de tespit edilmiştir.

c) Hasta Ziyareti ve ölüm:

İnsana değer veren bir anlayışın hakim olduğu yöre Bektaşilerinde iyi gününde de kötü gününde de onun yanında yer alma anlayışı vardır. Hasta ziyaretleri ihmal edilmeyen bir gelenektir.

Ölen kişiler için dinî merasimler düzenlenir. Cenaze yıkanır. Cenaze namazı kılınır. Mezar da Kur'an-ı Kerim okunur. Dua edilir. Mezardan sonra cenaze evine gidilir. Taziye de bulunulur. Yine Kur'an-ı Kerimler okunur, dualar yapılır. Ölen bir kişi için yapılan her türlü dinî görevler Diyanet İşleri Bakanlığının kadrolu imamları tarafından yapılır. Çevrede dede olmadığı ve bu müessese çalışmadığı için düğünde, davette , cenazede her türlü işlemler din görevlileri tarafından ifa edilmektedir. Dedeliğin faal olduğu dönemde bu görevin dedeler tarafından ifa edildiği söylenmiştir.

Cenaze olan eve, komşulardan yemek getirilir. Ev halkına ve taziye için gelenlere yemek verilir. Alevî-Bektaşî ve Sünnî vatandaşlar birbirlerinin cenazelerine katılırlar, birbirlerine taziyelerde bulunurlar. Hiç bir ayırım yapılmadan insanî görevler medenî bir şekilde yerine getirilir. Mezar kazanlar için cenazenin defnedildiği veya münasip bir zamanda " Kazma takırdısı" ismi ile anılan bir yemek verilir.

" Alevî-Bektaşîler, hayatta iken camiye gitmezler, namaz da kılmazlar, öldükten sonra niçin ölümümüzü camiye götürüp, hayatında isteyerek yapmadığı bir şeyi, ölümünde biz ona zorla yaptırmak istiyoruz ? Diyanetin görevlisi Sünnî imamlar da bizim ölümümüzü yıkamak, cenaze namazımızı kılmak ve kıldırarak istemiyor ve zorla bu işi yapıyorlar. Ölü de, ölü sahibi de, görevli de zor durumda kalıyor⁴⁷ şeklinde ileri sürülen bazı beyanlara rastlamak mümkündür. Yöre Bektaşîlerinin bir bölümünün camiye gitmemesi, mahallinde yaptığımız gözlem ve tesbitlere göre camiye karşı olduğundan, namazı inkar ettiğinden değil, bilgisizlik ve eğitimsizlikten daha doğrusu namaz kılmasını bilmemezlikten kaynaklanmaktadır. Üstelik bu tür

⁴⁷ Çamuroğlu, *Günümüz Aleviliğinin Sorunları*, 139, "16-18 Ağustos 1992, Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerindeki konuşması", Şener, Cemal, "16-18 Ağustos 1990 I. Milletlerarası Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerindeki konuşma metni", Ankara 1991, 40-41

beyan ve sorular onları rahatsız etmektedir. " O zaman kiliseye gidelim" demekten kendilerini alamamaktadırlar. Cenaze namazı için ise " Cenazeye yapılan son hizmet, merasim ve cenaze namazı,ölüye zorla bir ibadet yaptırma değil, en son dini görevi ifa etmektir" şeklinde beyanlarda bulunarak kanaatlarını ifade etmektedirler.

Cami hocalarının ölüleri yıkamama, cenaze namazını kılmama ve kıldırılmama iddiasına , görevlilerin verdiği cevap da vatandaşın verdiği cevap gibi ilginçtir. " Biz vatandaşa dinî konularda yardımcı olmak, dinî ibadetlerini; görevlerini yapmak ve yaptırmak durumundayız. Hizmet verirken hiçbir kimseyi ayırmadan hizmet vermekteyiz. Din kardeşlerimize verdiğimiz hizmetlerimizle kıvanç duyar, iftihar ederiz" demektedirler.

Cenazeden bir kaç gün sonra genelde ilk perşembesi veya 7. gün cenaze evinde yemekler pişilir. Davet yapılır. Kur'an okunur, dua edilir. Mevtanın ruhu şâd edilmeye çalışılır. Mevtanın ödenecek borçları öğrenildiği zaman varisleri öder veya ödemeyi taahhüt ederler. Kırkıncı gün daha geniş çapta bir ziyafet verilir. Kur'an okutulup, dualar yapılır, zaman zaman evde veya camide mevlüt okutan yöre Bektaşilerine de rastlanmaktadır.Cenazenin ilk perşembesi; 7 veya 40. gününde okunan Kur'an-ı Kerim için cenaze sahipleri din görevlisini bizzat kendileri davet etmektedir. Bu durumda bazı kişilerin cenaze namazı ve diğer hususlarla ilgili iddialarının maksatlı olduğu, yöre Bektaşileri tarafından da kabul görmediğinin bir kanıtıdır.

d) Misafir Geleneği, Bayram Ziyaretleri ve Yiyecek Âdabı:

Zengin Anadolu kültürü ve Bektaşî tarikatının merkezi olma özelliğine sahip olan ilçede, tarihin derinliklerinden kaynaklanarak gelen gelenekler, görenekler, örf ve âdetler vardır.

Tarikat ilkelerine göre Pîr evinde bulunan mihman postu (misafir postu) Bektaşilerde misafire hizmet anlayışını doğurmuştur. Misafire hizmet en büyük şeref telakki edilmiş, gelen misafir Hazret-i Ali olarak değerlendirilmiştir. Misafirler tekkenin açık olduğu zamanlarda tekkede ağırlandı, daha sonra bu gelenek evlerde

sürdürülmüştür. Günümde bu geleneklerini sürdüren Bektaşiler çevrede misafirperverlikleri ile bilinirler. Misafirlere en güzel yemekleri yedirmek, en yumuşak döşeklerde misafirleri yatırmak, Bektaşilerin zevk duydukları şeylerdir. Zaten bu özellik Müslüman Türk kültüründe hâkim bir unsur olarak kendini göstermekte, ancak bildiğimiz gibi hızlı değişim ve şehirleşme, büyük şehirlerde meydana getirdiği sosyo-ekonomik değişimlere paralel olarak bu köklü geleneğe de kısmen darbeler indirmektedir.

Devam eden gelenek ve göreneklerden bir tanesi de iftar davetleridir. Yörede oruç tutanlar birbirlerini iftara davet ettikleri gibi oruç tutmayanların da zaman zaman oruç tutanlara iftar ziyafetleri verdiği tesbit edilmiştir. İftar sofralarına hoca davet edilerek dua yaptırıldığı , Hacıbektaş ve çevresinde devam ettirilen görenek ve gelenekler olarak devam etmektedir.

Bayramlarda aile ziyaretleri ve büyüklerin ellerinin öpülmesi geleneği özellikle köylerde canlı bir şekilde devam ettirilmektedir. İlçe merkezinde de komşular , akrabalar ve büyükler mümkün mertebe ziyaret edilerek gönülleri alınır. Kurban bayramında kurban kesenler kesemeyenlere kurban eti gönderir. Ramazan bayramında da oruç tutmayanlar bile bayramlaşma ve ziyaret yaparlar. Bayramlar oldukça canlı geçer.

Yörede daha önceki dönemlerde yere sofraya bezi serilip " sini" , etrafında oturulurken son zamanlarda yemeklerin daha çok masalarda yenilme eğilimi gözlenmiştir. Sofraya oturulduğu zaman "Bismillahirrahmanirrahim" diye besmele çekerek yemeye başlayanlar olduğu gibi , "Bismi-şah" diyenlere de rastlanmıştır. Hiç bir şey demeden yiyenler de çoğunluktadır. Yemekten sonra yine hiç bir şey demeden elini ağzını silen veya yıkayanlar ekseriyeti teşkil etmekle beraber, yemekten sonra dua yapılarak bu nimetleri veren Allah'a şükür edilmeye çalışılır. Kişilerin bilgi seviyesine göre değişik yemek dualarına rastlanmış, çoğu yerde de duayı bilen bir hocanın yapmasının tercih edildiği gözlenmiştir.

Noyan, yemek bitince şu bitiriş (tercemanı) duasının okunduğunu kaydetmektedir: "Bismi -şahl.. Allah, Allah . Nimet-i Celil, bereketi Halil. Bu gitti

ganisi gele, Hak bin bin bereketini vere. Yiyenlere nur-u iman ola. Yiyip yedirenlerin, alıp getirenlerin, pişirip kotaranların, sofrta hizmetinde bulunan can kardeşlerimizin hizmetleri kabul ve hakk erenler yardımcıları ola. Cümle âzâlarından derd ve keder görmeyeler. Oniki imam efendilerimizden kısmetlerimiz ganî ola. Hastalarımıza şifa ihsan eyleyeler. Hazret-i Pîr dest-gîr (elimizden tutan), Mazhar-ı sırr-ı Ali (Hz. Ali sırrı kendinde açığa vuran), safâ nazarları üzerlerimizde sâyebân (gölgelik) ola... Gülbank-i Muhammedî, nûr-û Nebî , Kerem-i Alî. Lokma hakkına, sofrta hürmetine, evliyalar keremine, cömertler demine, hâzır ve gâib gerçeklere HÜ..." (48).

Gülbenk, gülbank, tercüman veya terceman olarak da dile getirilen dua da yukarıda da belirttiğimiz gibi kişilere göre sözleri değişen, mahiyette ise Allaha Hamd,şükür; yiyenlere, kazananlara sağlık, afiyet; sofraya bereket talep edilmekte geçmişlerin ruhunun şâd olması dile getirilmektedir.

e) Yağmur Duası:

İnsan oğlunun, Allah'tan bazı taleplerde bulunması demek olan dua, çoğu kez baş vurulan bir kapıdır. Duada bazen taleplerimizi dile getirip onların yerine getirilmesini isterken, bazen de sıkıntılarımız ve ihtiyaçlarımızın giderilmesini temenni ederiz. Özellikle en sıkıntılı, en buhranlı zamanlarda dilimizden düşürmediğimiz şeylerden biri de duadır.

Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri her konuda olduğu gibi kuraklık yıllarında da Yüce Allah'a dua edip yağmur yağdırmasını isterler. Topluca yağmur dualarına çıkarlar. Kuraklığın kendisini iyice hissettirerek susuzluktan toprakların yanıp bitkilerin kurumaya başladığı zamanlarda yağmur duasına çıkılır. Evlerden yiyecekler, içecekler alınıp köyün müsait bir yerinde toplanılır. Kurbanlar kesilir, kanlar akıtılır. Kadın, erkek, genç, ihtiyar, fakir, zengin, çocuklar, dul ve yetimler bu yemeklerden yerler. Burada Kur'an-ı Kerim okunur, dualar yapılır.Dua esnasında ellerin içi yere dışı göğe bakar. Bu duaların kabul olması için hep beraber " Amin!" denir.Âmin dedikçe eller yere doğru hamle ettirilir. Böylece gökyüzünden yağmur

⁴⁸ Noyan, Alevilik Bektaşîlik Nedir ? , 49

boşanması dile getirilir. Burada ilahiler, nefesler okunarak, Allahın izası kazanılmaya, arzu ve isteklerin kabul ettirilmesine çalışılır.

f) Ziyaret Merasimleri ve Âdâbı:

Anadolu'nun bir çok yerinde yaygın olduğu gibi Bektaşîler arasında da türbe ve yatırlar ile kutsal kabul edilen diğer yerlerin ziyaretine ayrı bir değer verilmektedir. Büyük bir huşû ve samimiyetle yapılan bu ziyaretlerden sevap umulmakta, oralarda yapılan duaların kabul olunacağına inanılmaktadır. Orada yatan büyük zatlardan medet umularak birçok sıkıntılarının giderilmesi, ihtiyaçlarının temin edilmesi ve günahlarının affı konusunda yardımları talep edilir.

Özellikle törenler için dışardan gelen Alevî-Bektaşîler müzenin dış giriş kısmındaki duvar ve eşikten başlamak üzere, müzedeki kapıları, eşikleri, yatırların, mezarların dört bir yanını ve öpebildikleri her yeri ve her şeyi öpmektedirler.

Hacı Bektaş Veli'nin ve diğer büyüklerin mezarı başında kendisinden geçerek sandukaya sarılanlara rastlanılmaktadır.

Balım Sultan Türbesi'nin önünde yer alan ve Horasan' dan atılan "ökse ağacı" olduğuna inanılan dut ağacının her tarafı çeşit çeşit renkten bez ve çaputlarla doldurulmuştur. Buraya bağlanan çaput veya bezler sayesinde arzu ve isteklerine kavuşacakları, sıkıntılardan , belalardan kurtulacaklarına inanılmaktadır. Bu bezlerin aslında ulaşılacak makama ulaşmak için bir araç olduğu kabul edilmektedir. Çocuğu olmayanlar, istediğiyle evlenmek isteyenler, evlenme zamanı geçenler, hasta ve hastası olanlar ve diğer dilek tutanlar da bu yola başvurarak arzularına kavuşmaya çalışmaktadırlar. Çilehanedeki meşhur alıç ağacı da yine bez ve çaputlarla donatılarak aynı duygular dile getirilmeye çalışılmaktadır. Buraya bağlanan bezler ile arzularına kavuşamayacaklarına pek çoğu kendileri de inanmamakta fakat ya tutarsa anlayışı ile hareket etmektedirler.

Çilehane mevkiindeki deliklitaş, Hacıbektaşlı Bektaşîleri olduğu gibi dışardan gelen tüm Alevî -Bektaşîleri de yakından ilgilendirmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi bu taşın içinden ancak günahsız insanların geçebileceği, günahkar olanları taşın

sıkacağı inancı yaygındır. Durumlarını öğrenmek için sıraya geçip kuyrukta bekleyenler olduğu gibi psikolojik bir baskı neticesinde geçemeyenlere de rastlanmaktadır. Herşeye rağmen geçebilmek ve kendisini aklamaya çalışmak için verilen mücadele görülmeye değer bir manzaradır.

Büyük bir istek ve coşku ile yapılan bu davranışlar Alevî-Bektaşiler tarafından ibadet aşkı içerisinde yapılmaktadır. Bu taşın başında konuştuğum kişilerden bir kısmı yukarıda anlatılan inanca katıldıklarını dile getirirken bir kısmı da "Taşın insanı sıktığı veya insana yol verdiğiğine inanmıyoruz ama yine de bir geçmeyi deneyeceğiz". demişlerdir.

Beştaşlar mevkiinde bir arada bulunan ve dile gelerek Hacı Bektaş Veli lehinde şahitlik yaptığına inanılan taşlara sarılıp öpülmekte, uğur ve bereket getireceği inancı ile parçalar koparıp evlere götürülmektedir. Bu taşlardan biraz ileride yer alan, Hacı Bektaş Veli'ye inanmayan ve onun isteği ile taş olduğuna inanılan taş'a (kaya parçasına) nefret duyguları ile taş atmaktadırlar. Âdeta Hac'daki şeytan taşlamaya benzeyen bu durum ile Hünkâr'a saygı ve bağlılıklarını dile getirmeye çalışmaktadırlar.

Yöre Bektaşileri arasında eşik kutsal kabul edildiği gibi, dışardan gelen Alevî-Bektaşilerde de aynı durum gözlenmiştir. Eşik öpmelerin bu kutsallık espirisinden kaynaklandığı bildirilirken, türbe ziyaretlerinde çıkışlarda saygı ifadesi olarak geri geri çıktığı dikkat çekmektedir.

5. Yörede Eğitimin ve Özellikle Dinî Eğitimin Genel Durumu:

İslam dininde en önemli konulardan bir tanesi de ilimdir. Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetleri ⁽⁴⁹⁾ "Oku" emri ile başlamıştır. Cenab-ı Allah elçisine her şeyden önce "oku, öğren" mesajını vermiştir. " Hiç, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? "⁽⁵⁰⁾buyurarak bilginin, bilgili olmanın önemini ortaya koymuştur. Hz. Muhammed (A.S) da bir çok hadisi şeriflerinde ilmin, okumanın, bilgili olmanın önemini dile getirerek " ilim öğrenmek kadın erkek her müslümana farzdır"⁽⁵¹⁾. buyurmuştur. Alevî- Bektaşilerin

⁴⁹ Alak , -5

⁵⁰ Zümer,9

⁵¹ Riyazüs-Salihin, 1,50

çok özel sevgisini mazhar olan bazı Alevî'nin de " Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum." deddiği rivayet edilerek ilme verdiği değer ortaya konulmaktadır. Hünkâr Hacı Bektaş Velî Hazretleri ise " İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır"⁽⁵²⁾. diyerek çok önemli bir konuya parmak basmıştır.

Hacıbektaş yöresi Bektaşîleri karanlıkları aydınlatmak, bilinmeyenleri bilmek ve dünya nimetlerinden en iyi bir şekilde istifade etmek için eğitim konusuna önem vermişlerdir. Hacı Bektaş Velî'nin " Kadınlarınızı okunutuz" ⁽⁵³⁾ tavsiyesine uyulmuştur. Bilindiği gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı tutucu çevrelerin, çocuklarını ve özellikle de kız çocuklarını okutmaya karşı olumsuz bir tavır takındıkları gözlenmiştir. Halbuki, Bektaşî cemaati daha önceden de destekledikleri Atatürk'ün bu devrimine de gönülden sahip çıkmışlar, kadını ve erkeği ile okuyup öğrenmeye büyük bir eğilim göstermişlerdir.

Bugün Bektaşîler arasında kız erkek ayırımı yapılmadan bütün çocuklar okutulmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden Hacıbektaş yöresinde Bektaşîler arasında okuma yazma oranı ve kültür seviyesi oldukça yüksektir. Nüfusuna göre okur yazar oranı ve eğitim seviyesinin yüksekliği dikkat çeken ilçede Bektaşîlerin bu konuda önemli payı vardır.

Genel kültür ve okuma yazma oranı yüksek olan yöre Bektaşîlerinin dinî ve tarikat bilgileri için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. İslam dini hakkındaki bilgileri son derece az, yetersiz ve çoğuda yanlışdır. Tarikat, Alevilik ve Bektaşîlikle ilgili bilgileri de kulaktan duyma, ve menkıbevî bilgilerdir.

Gözlemlerimiz, ilçe genelinde imanın şartını, İslamın şartını doğru dürüst sayan ve zarurati diniyyeden olan şeyleri bilinlerin sayısının oldukça düşük nisbette olduğunu ortaya koymaktadır. Kur'an-ı Kerim okuma ve anlama konusundaki durum ise diğer dinî ve tarikat bilgileri gibi yok denecek kadar azdır.

⁵² Hacı Bektaş Kılavuzu, 12

⁵³ a.e., 12

Hız. Ali, Ehlibeyt ve Hacı Bektaş Veli'nin hayatı menkıbevi şekliyle bilinmektedir. Alevî-Bektaşîlerce, bayrak yapılan oniki imamın ismi dahi çoğu insanlarca sayılamamakta, hayatları hakkında yeterli bilgi verilememektedir,

Günümüzde Bektaşîler ibadetleri yerine getirmemek ve birçok haramları da meşru göstererek işlemekle suçlanmaktadır. Ama bunun altında yatan sebep nedir? Çare ve çözüm nedir? Kanaatımıza göre ciddi manada kimse bu soruları sormamakta, cevabını aramamaktadır. Alevî Bektaşîlerin bütün davranış ve icraatlarının temelinde bilgisizlik yatmaktadır. Bu da herşeyden önce bir eğitim, özellikle de dini eğitim meselesidir.

6. Yörenin Genel Dinî ve Sosyal Durumu:

Hacıbektaş ilçe merkezinde iki tane cami vardır. Bir tanesi müzenin içerisinde yer alan ve 19. yüzyılda yapıldığı anlaşılan camidir⁵⁴). Diğeri ise ilçe merkezine yakın bir yerde bulunan, halkın Cuma Camisi de dediği, ancak beş vakit ibadete açık olan tarihî camidir. Alevî-Bektaşî ve Sünnî köylerin tamamında cami ve kadrolu imam-hatip vardır. Bektaşî köylerinde cami cemaati ve namaza devam edenlerin sayısındaki azlığa rağmen, günde beş vakit ezan okunması istenilmektedir. İlgililerden aldığım bilgiye göre cemaat yok diye ezan okunmadığı veya görevde bir aksaklık söz konusu olduğu zamanlarda vatandaş rahatsız olmaktadır. " Biz Bektaşîyiz, namaz kılmıyoruz, diye ezanı dahi okumuyorlar" şeklinde sitemlerini dile getirmektedirler. Namaz kılmasalar, camiye kimse gitmese dahi ezan sesinin kesilmesine gönüllerinin razı olmadığını söyleyen yöre Bektaşîlerinden, bir gün gelip bu sese kulak vererek namaza başlayacak ve camiye gideceklerini beyan edenlere rastlanmıştır.

16-18 Ağustos 1992 törenlerinde bazı panelistlerin Alevî-Bektaşîlerin köylerine cami yaptırılıp, hoca gönderilerek onların Sünnileştirilmesine çalışıldığı iddiaları üzerine yöre halkına köylerindeki caminin varlığından ve kadrolu hoca bulunmasından bir rahatsızlık ve şikayetlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Alınan cevap " Biz Müslüman değil miyiz ? Müslüman, camiden ve hocadan rahatsız olur

⁵⁴ Hacı Bektaş Kılavuzu , 26

mu ? Biz gavurmuyuz da caminin varlığından ve hocadan rahatsız olalım, cami sadece Sünnilikte mi varmış?Bektaşilikte cami yok muymuş?" olmuştur. Bu durum ibadet konusunda kısmî ilgisizliğe rağmen Hacıbektaş yöresinde camiye, dine ve ibadete belli bir önem verildiğini ve eğilim gösterildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum köylerine cami yapılarak, din görevlisi gönderilerek onların Sünnileştirildikleri iddialarının ⁽⁵⁵⁾ bu konuda abartmadan öteye bir değer taşımadığını göstermektedir.

" Biz, elhamdülillah Müslamanız. Alevî-Bektaşî olmamız müslümanlığımıza ne zarar vermektedir. Alevî-Bektaşilikte, cami, cemaat yok mudur? Hz. Ali ve Hacı Bektaş-ı Velî namaz kılmamışlar mıdır? Ehlibeyt camiye, cemaata gitmemiş midir? Alevî-Bektaşilikte abdest namaz yok muymuş?" şeklindeki sorular da bu görüşün isabetli olduğunu göstermektedir. Zaten daha önceki bahislerde de belirtildiği üzere, ibadetin lüzumu konusunda en azından temelde Bektaşîlerin ve özellikle de Hacıbektaş-ı Velî'nin görüş ve anlayışları bakımından tam bir birlik ve uyum dikkati çekmektedir.

Kendilerinin sürekli istismar edildiğinden yakınan yöre halkı, Bektaşiliğin dinsizlik gibi gösterilmesinden de rahatsızlıklarını dile getirmektedirler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın köylerine hoca vermesinden rahatsızlık değil; memnunluk duyduklarını belirten yöre Bektaşîleri, kendilerinin yıllarca ihmal ve istismar edildiğinden yakınmaktadırlar. Yıllarca süren ihmal ve istismardan doğan boşluğun kısa sürede telafisi için iyi yetişmiş, aydın ve sosyal yönü geniş olan din adamları istediklerini ifade etmektedirler. Bu konuda görüşlerine başvurduğumuz, İlice köyünden çevrede hatırı sayılan ve Bektaşîlik konusunda hayli bilgisi olan Kemal Taşdemir şunları söylemiştir. " Bektaşîlerin dinî bilgisinin azlığı, ibadet konusundaki ilgisizliği bilinen bir gerçektir. Bu konuda yanlış yönlendirmeler ve istismarlar da vardır. Köyümüzde genç, henüz askerliğini yapmamış, cahil bir hoca var. Toplum üzerinde etkili olamıyor. Eğer , yaş itibarıyla daha olgun, sosyal yönü daha geniş, aydın ve kültürlü din adamları Bektaşî köylerinde görevlendirilirse daha olumlu ve başarılı sonuçlar alınır. Aksaklıklar, yanlışlıklar daha kısa zamanda düzeltilir."

⁵⁵ Çamuroğlu, 14-20

Akçataş köyü muhtarı Cemil Özçelik ise konuya şöyle yaklaşmaktadır. " Diyanetin, Bektaşiliği bilen din adamı (imam) yetiştirmesini istiyoruz. Bektaşilerin Diyanette temsil edilmesi diye bir talebimiz yok. Böyle bir talebi de desteklemiyoruz. Hacıbektaş ve çevresinde görev yapan din adamlarının Alevilik ve Bektaşilik hakkında yeterli bilgisinin olması, hem görevde başarılı olması hemde çevre ile diyalog kurmasında faydalı olur. Biz aydın, kültürlü ve birleştirici imam istiyoruz. Köyümüzdeki camiden ve bu camide görev yapan hocaların varlığından bir rahatsızlığımız yoktur. Bizim camiye gitmemiz, hocaların da bizi camiye çekmesi lazım. Namaz kılmayan ve hiç camiye gitmeyenlere, ibret almaları için ayda bir defa mezarlığa gitmelerini ve orayı ziyaret etmelerini tavsiye ediyorum" demektedir.

Aydın ,birleştirici, halkla iyi ilişkiler kurabilen, ikna kabiliyeti yüksek bir din görevlisinin çevrede önemli görevler ifa edeceğinde tüm yöre halkı müttefidir. Sabırsızlıkla ve dört gözle o günleri beklediklerini beyan etmişlerdir.

7. Bektaşî-Sünnî Münasebetleri:

Hacıbektaş ilçesinde ve bağlı köylerinde Bektaşilik anlayışı, Bektaşî olan veya olmayan insanların birbirine bakış açısı, bazı bölücü ve kışkırtıcı insanlarla siyasi istismarcıların anlayışından çok farklıdır.

Allah, peygamber inancını kabul eden yöre halkı, Alevî-Bektaşîsiyle, Sünnîsiyle bu ülke halkının bir kardeş olduğunu söylemekte kendilerinin de kardeş gibi yaşadıklarını ifade etmektedirler. Birbirlerinden kız alıp verdiklerini, düğün ve davetlerine gittiklerini, cenazelerine iştirak ettiklerini , kurban bayramlarında müşterek kurban kestiklerini, kederde, kıvançta birbirlerinin yanında olduklarını söylemektedirler. Bazı siyasîlerin kendilerini istismar ettiklerini, bazı basında da tasvip etmedikleri beyanlara rastladıklarını ifade eden Bektaşîler, ilçede Bektaşî Sünnî ayırımı olmadığını, bunu dışardan gelen insanların çıkardıklarını bildirmektedirler. Kışkırtma ve fitneler olmasa Sünnî ve Bektaşîler arasında hiç bir problem olmadığını , ancak bazı yetkililerin açıklamaları, TV de verilen beyanatlar ve basında çıkan yanlış bilgiler ile siyasî istismarlar Bektaşîsi ve Sünnîsiyle tüm yöre

halkını rahatsız etmektedir. Hacibektaş yöresinde küçük kırgınlıkların ve tartışmaların ötesinde Bektaşilerle Sünniler bugüne kadar ciddi manada büyük boyutlu bir tartışma veya çatışmaya hiç bir zaman girmemişlerdir. Bu durum, bu iki cemaatin aynı milletin, aynı kültürün, aynı vatanın, aynı dinin ve aynı devletin mensupları olarak kardeşçe birlik, beraberlik içerisinde ve karşılıklı sevgi, saygı, hoşgörü ortamında yaşayageldiklerinin en büyük delilidir. Zaten yukarıdan beri yapılan tespitler bazı konulardaki farklılıklara rağmen onların temelde her bakımdan birlik içerisinde olduklarını göstermektedir.

Bazı mahallelerde yanyana , karşı karşıya olmak üzere Bektaşî ve Sünnî aileler iç içe yaşamaktadır. Köylerde araziler birbirine karışmış, birbirlerinden kız alıp vermeler sayesinde kısmen de olsa aralarında akrabalık bağları oluşmuştur. Görüşüp konuştuğum bir çok Bektaşî ya yakınlarından birinin ya da köylülülerinin Sünnîlerden kız alıp verdiklerini, onlarla hısımlık, akraba olduklarını ifade etmişlerdir. 1980 öncesi siyasi ve politik kışkırtmalar neticesinde aralarına fitne sokularak Alevî-Bektaşî Sünnî ayrımı körüklenmeye çalışılmış fakat yöre halkı Bektaşîsi ve Sünnîsiyle bu oyuna gelmemiştir. Tahrikler neticesinde Yenice köyünde 1980 öncesi bazı gelişmeler olmuştur. Bektaşî, Sünnî ve Abdallardan oluşan köyde bir ara muhtarlığın ayrılma durumu olmuş, 1980 sonrası tahrikçiler ortadan kalkınca köy tekrar birleşerek şimdi tek muhtarlık haline gelmiştir.

Kendileri ile görüştüğüm bir çok Bektaşî, evindeki kiracısının Sünnî, damadının veya gelininin Sünnî olduğunu söylemekte, bundan bir rahatsızlığının olmadığını ifade etmektedir. Aynı veya benzer cevabı Sünnî kesimden de almak mümkün olmaktadır.

8. Hacı Bektaş Velî'yi Anma Törenleri:

1964 yılından bu yana 16-18 Ağustos tarihleri " Hacı Bektaş Velî'yi Anma Törenleri" olarak kutlanmaktadır. Daha önceden mahalli imkanlarla düzenlenen bu törenler 1990-1991 yıllarında Kültür Bakanlığınca organize edilmiş ve uluslararası bir hüviyet kazandırılmıştır. Siyasi ve ideolojik yaklaşımlar nedeniyle Hacı Bektaş Velî'yi

Ama Törenlerini boykot etme veya Kültür Bakanlığının organizasyonundan ayrı bir organize yapma yoluna gidenler olduğu görülmüştür.

1992 yılındaki kutlama tören ve şenlikleri yeniden mahallî yetkililere bırakılmıştır. İlçe belediyesinin önderliği ve belediye reisinin başkanlığındaki bir heyet tarafından yürütülen ve çok sayıda hükümet yetkilisi, siyasi parti temsilcileri ve bürokratların da hazır bulunduğu III. Uluslararası Hacibektaş Velî'yi Anma Törenleri yapılmıştır.

Ülke genelinden, çok sayıda insanın katıldığı bu törenlere yabancıların da geldiği gözlenmiştir. 8100 civarında olan ilçe nüfusunun törenler dolayısıyla büyük ölçüde kabardığı, çevre il ve ilçelerin imkanlarından da yararlanma yoluna gidildiği törenlerde, yöre halkının misafirperverliği gerçekten övgüye değer bir durum arz etmektedir. Genelde Bektaşiler olmak üzere yöre halkı gelen misafirlere kapılarını açmaktadır.

" III. Uluslararası Hacı Bektaş Velî'yi Anma Törenleri dolayısıyla yapılan konuşmalarda, verilen mesajlarda, Hacı Bektaş Velî'yi tanıtmak, Bektaşilik ilkelerini açıklamak yerine konu siyasî ve ideolojik polemik ve istismar eğilimine çekildiği, törenler sırasında bizzat mahallinde yaptığımız tespitlerden anlaşılmaktadır. Öyleki bu törenleri ve konuşmaları müteakip konuştuğum yöre Bektaşileri bu tür konuşma ve istismarlardan rencide olduklarını açıkça beyan etmişlerdir. Hakikaten 16-18 Ağustos törenlerinde belediye düğün salonunda panellistler tarafından yapılan konuşmalardan bizzat yaptığımız tespitlerde; İsmail Elçioğlu, (Almanya Aleviler Birliği Federasyonu Başkanı) Cemal Şener, Reha Çamuroğlu, Vecihi Timuroğlu, Hasan Meşeli ve Ali Balkız'ın... " Aleviliği Müslümanlıktan tamamen ayrı bir cemaatmiş gibi sunmaya çalışan, Diyanetin Bektaşileri Sünnileştirmeye çalıştığından söz eden, Mevlana'yı Türk saymayan, Bektaşilerin ezildiğinden bahseden veya Bektaşî köylerine cami yapılması ve oralarda ibadet edilmesi, din görevlisi gönderilmesi veya okullardaki din öğretimine karşı çıkan" doğrultusundaki konuşmalar bu tür siyasî istismar ve polemik eğiliminin tipik örnekleridir. Özellikle Vecihi Timuroğlu'nun " 1400 senelik Kur'an'a bağlanacak

kadar banaz değilim. "Alevilik İslamın özüdür" ifadesi yanlıştır. Alevîliğin İslamla hiç bir ilgisi, Ali sevgisinden başka da hiç bir ortak yanı yoktur. Bazı arkadaşlar ben hem Müslümanım hem de Aleviyim diyor. Bu son derece yanlıştır. Alevî Müslüman değildir. Müslüman da Alevî değildir. Ben Aleviyim, Müslüman değilim...Gelin sizler de olmayın...." sözleri kendisini dinleyen veya bu sözleri daha sonra işiten Bektaşîler tarafından tepkiyle karşılanmıştır, özellikle " ...Gelin , sizlerde Müslüman olmayın" sözleri kendilerini gönülden Müslüman hisseden yöre Bektaşîleri için tepki odağını oluşturmuş ve bunun " İstismar ve kasıt" tan başka bir değer taşımadığı beyan edilmiştir. Bundan ayrı olarak törenlerdeki siyasî istismar ve polemik eğilimi, törene katılan bir çok kişi tarafından da tasvip görmemiştir. Aydın Hacı Bektaş Velî Kültür ve Tanıtma Dernek Başkanı olduğunu yazan Ali Akdağ, Cem Dergisi'nde ⁽⁵⁶⁾ konuyla ilgili olarak şu görüşlere yer vermektedir.

" Bu yıl beraberce 16 Ağustos 1992 Hacı Bektaş Velî'yi anma törenlerini yaptık. Biz, Aydın Hacıbektaş-ı Velî Kültür ve Tanıtma Derneği Yönetim Kurulu olarak; izlemiş olduğumuz toplantının Alevî topluma bir yarar getiremeyeceği kanısına vardık. Böyle toplantılarda bilinçli olarak hareket etmek lazım. Aksi takdirde geriye dönüş olmayacaktır...16 Ağustos 1992 Anma Törenindeki izlenimlerimize göre; başta Hacı Bektaş Velî Dernekleri olmak üzere bu amaçla kurulmuş çeşitli derneklerin yönetimindeki bazı arkadaşlarımız âdeta boy gösterisinde bulunmuşlardır. Çeşitli siyasî görüşün şemsiyesi altında hareket ediyorlar. Bu tutum bize fayda değil, zarar getireceği kanısındayız..."

Genel Değerlendirme ve Sonuç:

1071'de açılan kapıdan tarihî süreç içerisinde Anadolu'ya gelen gönül erlerinden biri olan Hacı Bektaş Velî 7 hanelik Sulucakarahöyük'e yerleşmiştir. Sarsılmaz inancı, sağlam karakteri ve manevî gücü ile kısa zamanda ününü çevreye duyurmuş, kitleleri etrafında toplamıştır.

⁵⁶ Cem Aylık Dergi, sayı: 18, 54-55

İslam itikat ve inancını yaymak, ahlakî esasları yerleştirmek, sevgi ve hoşgörü ortamında kitleleri kaynaştırmak onun en büyük ideali idi. Anadolu'ya gönderiliş gayesinde de bu espiyi vardı. İlhamını Kur'an ve Sünnetten alan, Ehlibeyt aşk ve sevgisi ile dolan, Yesevi ocağında yanan Hacı Bektaş Velî, Kararan gönülleri aydınlatmak, İslamın nurunu yaymak için er olmuş; sadece er olarak da kalmamış aynı zamanda bir önder "pîr" olarak kendini insanlığa ve İslam'a hizmet için vakfetmiştir.

Günler geçtikçe kendisine inananlar, inancını paylaşanlar çoğalmış; Anadolu'da, Karahöyük'ün eteğinde Sulucakarahöyük'te doğan İslâm güneşi, gönülleri olduğu kadar çevreyi de aydınlatmıştır.

Hacı Bektaş Velî'nin ilke ve prensipleri doğrultusunda ve adını alarak kurulan Bektaşîlik, yüzyıllar boyunca onun gayesi istikametinde hizmet vermiştir. Osmanlı döneminde fetihler yoluyla Anadolu sınırlarını da aşarak, Balkanlar'a kadar yayılmıştır. En geniş kitleleri bünyesinde barındıran bir dinî grup, cemaat ya da geniş anlamıyla bir tarikat olma özelliği kazanmıştır.

Tarihînin çeşitli safhalarında parlak dönemleri, yeniçeriler gibi güçlü bir ordu desteğini yanlarında bulundurdıkları süreçler olduğu gibi sıkıntılı ve ızdırap dolu günler de yaşayan Bektaşîler; özellikle 1826 da Bektaşî tekkelerinin kapatılmasından sonra zor günler geçirmişlerdir.

Abdülaziz döneminde yeniden başlayan, ancak zaten büyük bir dejenasyona çok eskiden beri maruz kalmış tarikat faaliyetlerine 1924'te tekke ve zaviyelerin kapatılması ile tekrar son verilmiştir. Bundan sonra ise tarikat daha da bilgisiz kişilerin elinde kalmaaya devam ederek gittikçe çöküntüye uğramıştır.

Böylece ehil olmayan kişi ve kuruluşlar ile menfaatçı ve istismarcıların elinde ve dilinde bir çok özelliklerini kaybederek inanç ve ibadet anlayışına yeni yorumlar katılan Bektaşîlik; günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde de yer yer siyasî ve ideolojik bir malzeme olarak kullanıldığı görülmüş, Alevî-Bektaşî, Sünnî ayrımı yapılarak kitleler arasına ihtilaf tohumlarının ekilmeye çalışıldığı tesbit edilmiştir.

Ancak, Hacibektaş yöresi çalışmamız; bize bu durumun bizzat Bektaşî cemaati içerisinde de tepkilere yol açtığını göstermektedir.

Bektaşilik tarikatına merkez olmuş, Pîr Hacı Bektaş Velî'yi kucağında yatıran, Hacibektaş ilçesinde; adına yaptırılan Hacibektaş Külliyesi, bu gün dimdik ayakta durmakta ve Kültür Bakanlığına bağlı bir müze olarak kullanılmaktadır. Müze müstemilatında yer alan Hünkâr'ın mezarı ile ilçe meydanında bulunan Hacı Bektaş Velî büstü ilçede özellikle Bektaşîler arasında en çok saygı ve ilgi gören yerler olarak dikkat çekmektedir. "Yolumuz ilim, irfan ve insanlık sevgisi üzerine kurulmuştur" diyen Hacı Bektaş Velî, çevreye olduğu kadar tüm insanlığa da ilim, irfan, insan sevgisi , dostluk mesajını yollamaktadır.

Bektaşilik; özellikle başta Hacı Bektaş-ı Velî'nin fikrî mirası bakımından tahlil edildiğinde, bir yandan temel İslamî inanç ve değerlere sıkı sıkıya bir sadakat arz ederken öte yandan da onun Yesevî geleneğine bağlı bulunan eski Türk kültürü ve inançlarını kendine has bir yorumla devam ettirmekle temayüz ettiği anlaşılmaktadır. Bektaşilikte Ehlibeyt sevgisinin hususî bir bağlılıkla kendini gösteren ve "Cem Ayini" gibi bir takım inanç ve uygulamalarla dikkati çeken bir yönünde bulunduğunu belirtmeliyiz.

İslam itikat, inanç ve ibadetlerini Orta Asya Türk kültürü etkisinde yorumlayan yöre Bektaşîlerinin, Türk İslam kültürünü kaynaştırma ve bu anlayışla yorumlayarak yaşatma yoluna gittikleri gözlenmektedir.

Daha önceden de ifade ettiğimiz gibi Hacibektaş yöresinde Alevî-Bektaşî, Sünnîler arasında özde inanç bakımından hiç bir fark olmayıp Allah'ın varlığı ve birliği, Hz. Muhammed (A.S) ın hak peygamber olduğu kabul edilmekte, Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğuna inanılmaktadır. Yılların ihmalinden kaynaklanan sebeplerden ötürü ilçe Bektaşîleri arasında dinî bilgiler alanında son derece noksanlık, bunun neticesinde de ibadet konusunda ciddi manada bir gevşeklik göze çarpmaktadır.

Tarihî derinliklerinden kaynaklanan Alevî-Bektaşî gelenek ve görenekleri; yörede büyük oranda kaybolmuş, bazı hurafe ve bid'atlar dinî bir vazife gibi itibar görmektedir.

Hacıbektaş'ın Bektaşiliğin merkezi olma durumu, Sünnileri rahatsız etmediği gibi, Sünnilerle iç içe, yan yana yaşamak da Alevî-Bektaşileri rahatsız etmemektedir. Bu bakımdan Hacıbektaş yöresinde Bektaşiliğin Sünnilerle iç içe bir vaziyette hayatiyet bulduğunu özellikle belirtmeliyiz.

Bununla birlikte dinî eğitim noksanlığı ve bilgisizlikten kaynaklanan ve ciddi ilgi bekleyen problemlerin genel olarak Türk toplumunun yanısıra, özellikle Hacıbektaş yöresi Bektaşiliğinin de üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir problemi olduğunu da önemle belirtmekte fayda vardır.

Daha önce de yer yer belirttiğimiz gibi Türklerin İslamiyeti kabulden önceki girmiş oldukları dinlerden ve bunlar çerçevesinde yaşadıkları dinî hayatın izlerinden bir kısmını Bektaşî menâkıbnâmelerinde ve günümüz Bektaşî inançlarında, özellikle de Hacıbektaş yöresi Bektaşîlerinde görmek mümkündür. Konuyla ilgili olarak daha önce yapılan bir araştırmada Bektaşî menâkıbnâmelerinde mevcut olan inanç motiflerinin:

"% 10'u tabiat kültleri

% 25'i Şamanizm

% 33'ü Uzak Doğu ve İran dinleri (Budizm, Maniheizm, Zerdüştlük ve Mazdeizm)

% 32'si de Kitab-ı Mukaddes menşeli olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Kitab-ı Mukaddes kaynaklı motiflerin en az yarısının İslamî gelenekte mevcut olduğuna" dikkat çekilmektedir. Bektaşî inanç ve menkabelerinde Şîliğin etkisi ile ilgili olarak da bilgi verilen araştırmada "Anadolu Türk heterodoksisine vücut veren ana faktör Şîlik değil, İslâm öncesi Türk inançları olduğu açık bir surette belirlenmiş bulunmaktadır." (1) denilmektedir.

Gerçekten de Eski Türk inançlarından büyük bir kısmı, (*)Bektaşî inançlarında ve özellikle de Hacıbektaş yöresi Bektaşî inançları ile örf ve âdetlerinde

¹ Ocak, **Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, 220-221, ek: 1-2, Ocak, **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri**, 71-83

*Eyuboğlu, **Anadolu İnançları - Anadolu Mitolojisi**, İstanbul, 1987,49

etkisini geniş çapta sürdürmekte, varlığını da devam ettirmektedir. Önceden de belirttiğimiz gibi Hz. Ali ve Ehlibeyt sevgisinin dışında, Şiilik ile çok fazla bir ortak yanları bulunmadığı, özellikle bugünkü İran Şiiliğinin yörede tasvip edilmediği dikkatlerden kaçmamaktadır.

Eski Türk inançlarına İslamî bir kılıf giydirilerek ve mümkün mertebe İslamî kurallara uydurulmaya çalışılarak yaşatılmaya çalışıldığı, mahallinde yaptığımız tespitlerden anlaşılmıştır. Eski Türklerdeki kam'larla dedeler, kadını erkekli dinî toplantılar ile cem ayinleri, dağ, tepe, taş, ağaç v.s. kültü ile yöre Bektaşîleri arasındaki dağ, tepe, taş ve kayalara verilen anlam arasında büyük benzerlik hatta ayniyet olduğu gözden kaçmamaktadır. Müslüman olmadan evvel Türklerde görülen içki içme âdetlerinin Bektaşîlerde de "dem alma" "dolu veya tolu içme" adı altında devam ettirildiği, bazı hayvanlara verilen kudsiyet ve hayvan donuna girme (2) ile bazılarında duyulan nefret, ölen bir kimse için "don değiştirdi" veya "göçtü, tabirlerinin eski Türk inançları ve tabirleri ile ilgisi dikkat çekmektedir.

Alevî-Bektaşîliğin dayandığı temel kaynakları müslümanlık, İslam tasavvufu ve eski Türk töresi olduğunu yineleyip, inanç bakımından yörede Alevî-Bektaşîsi ve Sünnîsiyle aynı inançları paylaştıklarını bir kez daha belirtmekte fayda vardır.

Birlik ve dirliğimiz için birbirimizi ne kadar iyi anlayıp hoşgörü ile yaklaşmamız, ufak tefek görüş ayrılıkları ve yorum farkları yüzünden düşman gruplar gibi cephelere bölünmemizin düşmanlarımızdan başka kimseye fayda vermeyeceği malumdur. Pir Sultan Abdal konuyla ilgili olarak;

"İki kardeş karşı karşı salındı

Ciğerciğim delik delik (3) delindi"

derken maziden haber verip, istikbalde aynı hatalara düşülmemesine dikkat çekmektedir.

Bu tezimizde yörede farklılıklar olmasına rağmen aynılık ve benzerliklerin daha fazla olduğunu göstermeye çalıştık. Yöre halkı, kavgadan yana değil;

² Ögel, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, İst., 1971, I, 110-111

³ Eröz, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, 418-423

barıştan yanadır. Bunu da gayet güzel başarmaktadır. Ancak, bazı çıkar çevreleri, Alevilik-Bektaşilik ile Sünniliği farklı şeyler olarak lanse etmeye çalışmaktadır. Bu durum yöre halkını rahatsız etmektedir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Alevilik-Bektaşilik İslam'dan ayrı bir inanç sistemi değildir. Ancak, eski Türk gelenek ve kültüründen kaynaklanan etkilerden dolayı İslam'ı Sünnîlerden farklı bir şekilde yorumlamaktadırlar. Yörede bu durum kendini canlı bir şekilde hissettirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

A.KİTAPLAR

- Aşıkpaşaoğlu, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Hazırlayan Nihal Atsız, M.E.Basımevi, İstanbul 1970
- Birdoğan Nejat, Anadolunun Gizli Kültürü Alevilik, Hamburg Alevi Kültür Merkezi Yayınları, 1990
- Coşan Esad, Hacı Bektaş-ı Veli Makalat, Seha Neşriyat, Ankara,
- Coşan Esad, Makâlât -Hacı Bektaş Veli Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, Sadeleştiren Hüseyin Öz
- Çamuroğlu Reha, Günümüz Aleviliğinin Sorunları, Ant Yayınları, İstanbul, 1992
- Çelebi Cemalettin, Müdafaa, Ant Yayınları, İstanbul, 1991
- Çubukçu İ. Ağah, İslam'da Ahlak ve Manevi Vazifeler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ?
- Doğan İsa, Anadolu'da Aleviliğin Doğuşu ve Samsun Alevileri, Aksiseda Matbaası, Samsun, 1990
- Eröz Mehmet, Türkiye'de Alevilik-Bektâşilik, Otağ Matbaacılık, İstanbul, 1977
- Eröz Mehmet, Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992 Üçüncü Baskı
- Erseven İlhan Cem, Aleviler'de Semah, Ekin Yayınları, Ankara, 1990
- Eyuboğlu İsmet Zeki, Bütün Yönleriyle Bektaşilik, Der Yayınları, İstanbul, 1990
- Eyuboğlu İsmet Zeki, Anadolu İnançları-Anadolu Mitolojisi, Geçit Kitabevi, İstanbul, 1987
- Eyuboğlu İsmet Zeki, Alevilik-Sünnilik İslam Düşüncesi, Der yayınları, İstanbul, 1989
- Fazlur Rahman, İslam, çev. Mehmet Dağ, Mehmet Aydın, Selçuk Yayınları, 2. Baskı, ? ?
- Fiğlalı Ethem Ruhi, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, Selçuk Yayınları, Ankara, 1990
- Gölpınarlı, Abdülbâki, Oniki İmam (a.s.), Der Yayınları, İstanbul, 1989
- Gölpınarlı, Abdülbâki, "Vilayetnâme" Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş- Veli, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1990
- Gölpınarlı, Abdülbâki, Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şîlik, Der Yayınları, İstanbul, 1979
- Kılıç Hüseyin, Hz. Muhammedden İki Emanet, Ufuk Matbaası, İstanbul, 1989
- Koca Turgut, Bektaşî Alevi Şairleri ve Nefesleri, (13. y. yıldan 20. y.yıla kadar), Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1990
- Köprülü Fuat, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşl. Bşk. Yayınları, Ankara, 1991
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli, Diyanet İşl. Bşk. Yayınları Ankara, 1993
- Noyan Bedri, Bektaşilik Alevilik Nedir?, Sanat Kitabevi, 2. baskı, Ankara, 1987
- Noyan Bedri, Hacıbektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri, Ticaret Matbaası, İzmir, 1964
- Ocak, Ahmet YAŞAR, Bektaşî, Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Enderun Yayınları, İstanbul, 1983
- Ocak, Ahmet YAŞAR, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliyâ Menkabeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, (Başbakanlık Basımevi), Ankara, 1983
- Oytan Fikret, Hü Dost, Dayanışma Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1982
- Oytan M. Tevik, Bektaşiliğin İçyüzü, I-II, 6. Baskı, İstanbul, 1970
- Ögel Bahaeddin, Türk Mitolojisi, Milli Eğitim Basımevi İstanbul, 1971, I-II
- Öztürk Mürsel, Hacı Bektaş Veli ve Çevresinde Oluşan Kültür Değerleri Bibliyografyası, Kültür

Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1991

Öztürk Yaşar Nuri, Tarihi Boyunca Bektaşilik, Yeni Boyut, İstanbul, 1990

Paksoy Abdülkadir, Hacı Bektaş Destanı, Anadolu Ekini Yayınları, Ankara, 1992

Pehlivan Battal, Alevî-Bektaşî Düşüncesine Göre ALLAH, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1991,

Riyazüs-Salihîn, Sadeleştiren:Kıvamüddîn Burslan, Hasan Hüsni Erdem, I-III, Diyanet İşl.

Bşk.Yayınları, Ankara, 1991

Sahihi Buhari Muhtesarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi, I-XII, Diyanet İşl. Bşk.Yayınlar, Ankara, 1987

Samancıgil Kemal, Bektaşilik Tarihi, Tecelli Matbaası, İstanbul, 1945

Sami Şemsettin , Kamusü'l-Alâm, I-VI, Mihran Matbaası, İstanbul, 1889 - 1898

Sertoğlu, Murat, Bektaşilik nedir ? Başak Yayınevi, İstanbul, 1969

Sezgin Abdülkadir, Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik, Sezgin Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul, 1992

Sözengil, Tark Mümtaz, Tarih boyunca Alevilik, Çözüm Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1992

Şardağ Rüştü, Her Yönü ile Hacı Bektaş-ı Veli ve En Yeni Eseri Şerh-i Besmele, Karınca

Matbaacılık, İzmir 1985

Şener Cemal, Alevilik Olayı, Ant Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 1991

Şener Cemal, Alevî Törenleri, Ant Yayınları, İstanbul, 1991

Tam ve Hakiki İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, Heyet, Mizah Yayıncılık, İstanbul, 1989

Tuğrul Nazmi, Alevi İnançları ve Hüsniyenin Öyküsü, Er-tu matbaası, İstanbul, 1979

Ulusoy A. Celaladdin , Hünkâr Hacı Bektaş Velî ve Alevî-Bektaşî Yolu , Hacıbektaş, 1986 ,

Yaman Mehmet, Makalât ve Müslümanlık, Gülbay Yayıncılık, İstanbul, 1985

Yüce Faruk, Hacı Bektaş Veli Mevlana ve Sonrası, Er-su Matbaası, İstanbul, 1990

Zelyut Rıza, Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, Yön yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 1992

B. MAKALE VE BİLDİRİLER

1- Akdağ Ali, "Hacı Bektaş-ı Veli Anma Töreni Hakkında" Cem Dergisi ,Kasım 1992,18, 54-55

2- İlhan Abo,"Hacı Bektaş Veli'yi Anarken" Cem Dergisi, Ağustos 1992,15,30-31

3- Özgünay Abidin,"Alevilik İslamın Özgün Bir Parçasıdır",İzlenim Dergisi,Mayıs 1993, 5,15

4- Ulusoy Haydar,"Hacı Bektaş Veli Hz. Alevilik Bektaşilik",Cem Dergisi,Kasım 1992, 18,24-25

5- Yılmazkılınç Mustafa,"Alevilik",Diyanet Dergisi,1992,13,19

1- Altuntaş Hayrani,"Hacı Bektaş Düşüncesinin Felsefî ve Tasavvufî Boyutları",Hacı Bektaş Veli Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları,Ankara 1991,7-12

2- Şener Cemal,"Türkiye'de Alevilik ve Alevîler"Hacı Bektaş Veli Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları,Ankara 1991,38-42

C. ANSİKLOPEDİ VE SÖZLÜKLER

1- İslam Ansiklopedisi , 1-XIII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1961

2- İslam Ansiklopedisi , 1-?, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989

3-Büyük Kültür Ansiklopedisi ,1-XII, Başkent Yayınları, Ankara, 1984

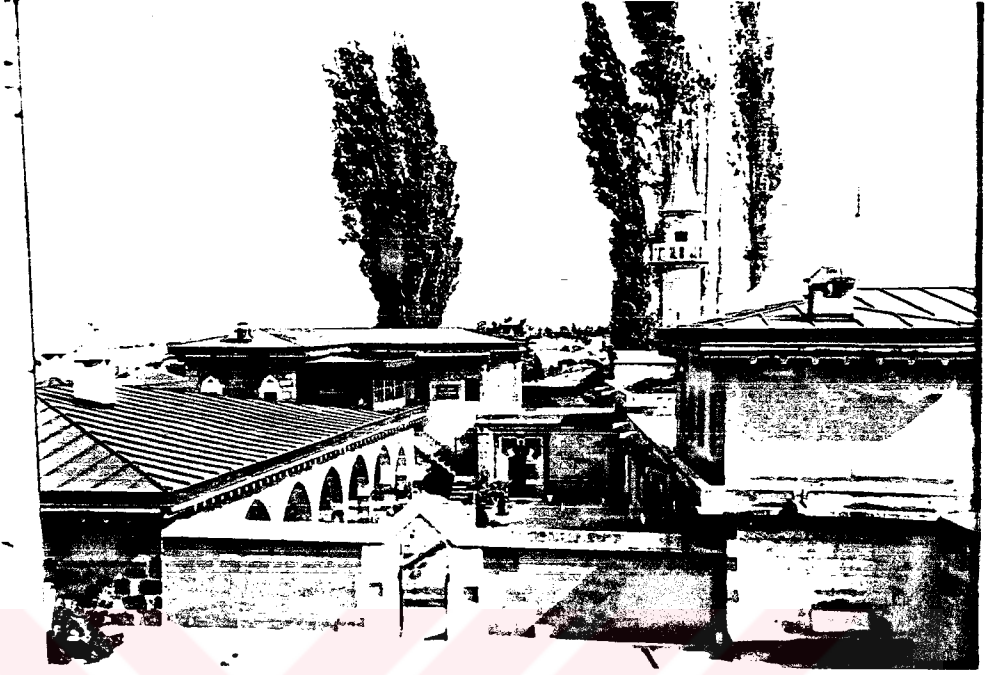
1- Türkçe Sözlük, I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988

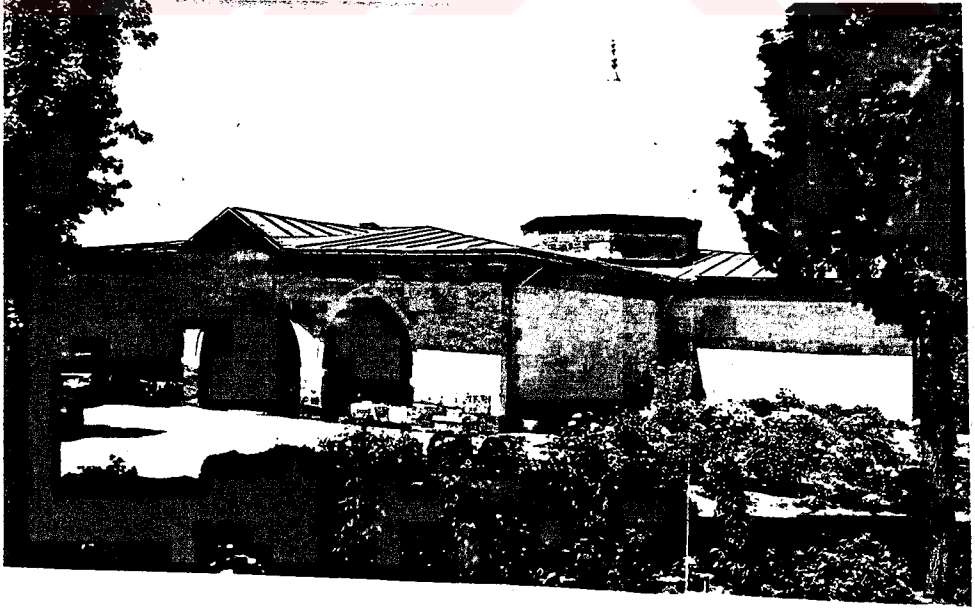
Hacı Bektaş Velî Portesi
Bir elinde ceylanı bir elinde de aslanı tutarak, yeryüzünde barış ve uzlaşmayı simgeleyen bu portre, yörede Bektaşîlerin büyük çoğunluğunun evinde en üst köşede yer alır.

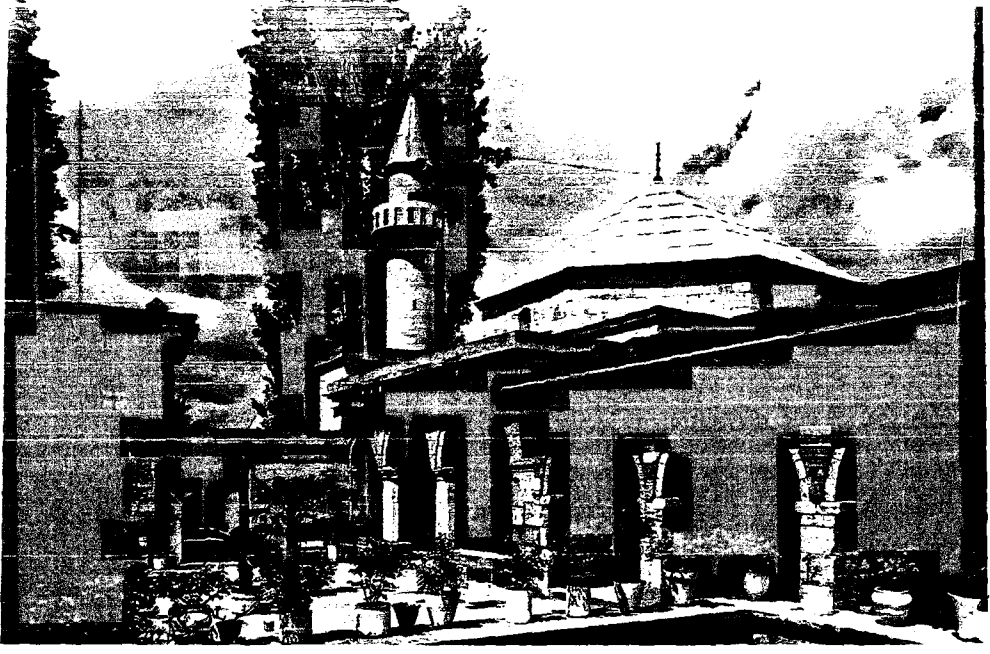
Hacıbektaş İlçesinden bir görüntü

Hacıbektaş Velî Müzesi

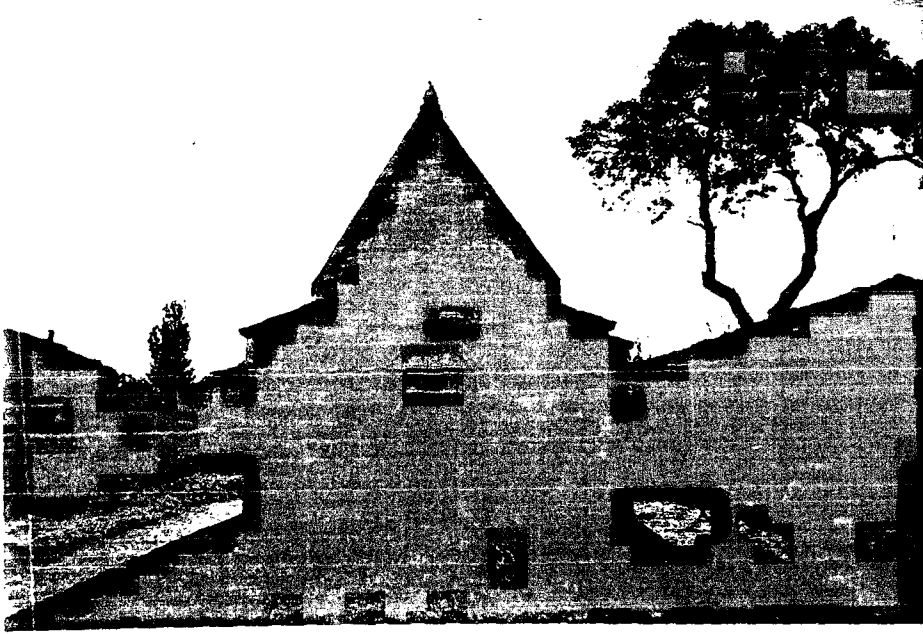
Hacıbektaş Velî Türbesi
(Pir Evi)

XIX. Yüzyılda yapılmış Tekke Camii

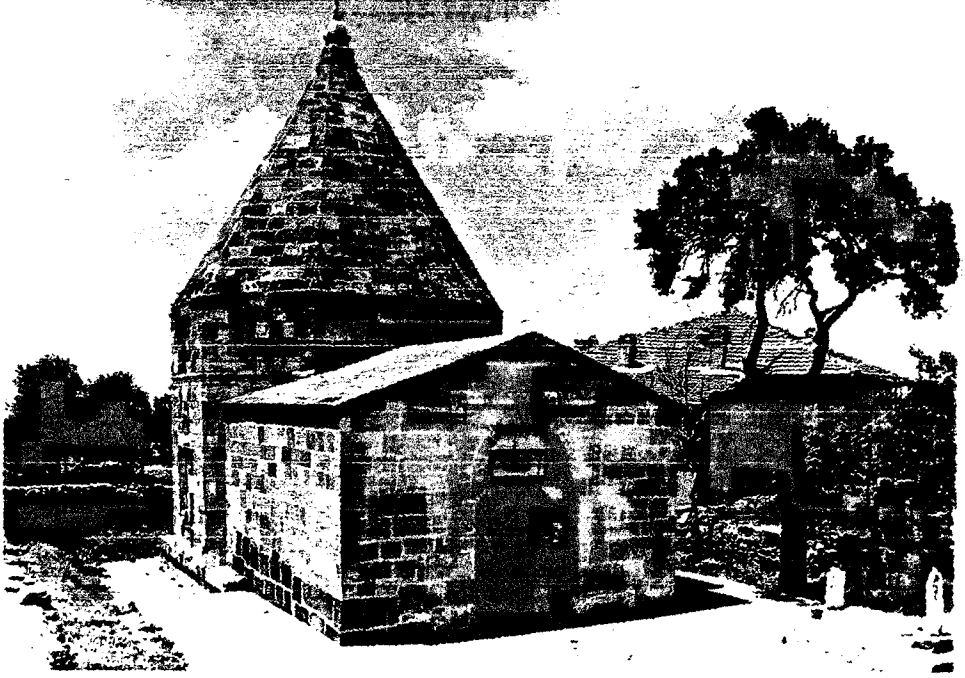
Bektaşilik tarikatının ikinci pır'i sayılan Balım Sultan Türbesi

Kesikbaşı Türbesi

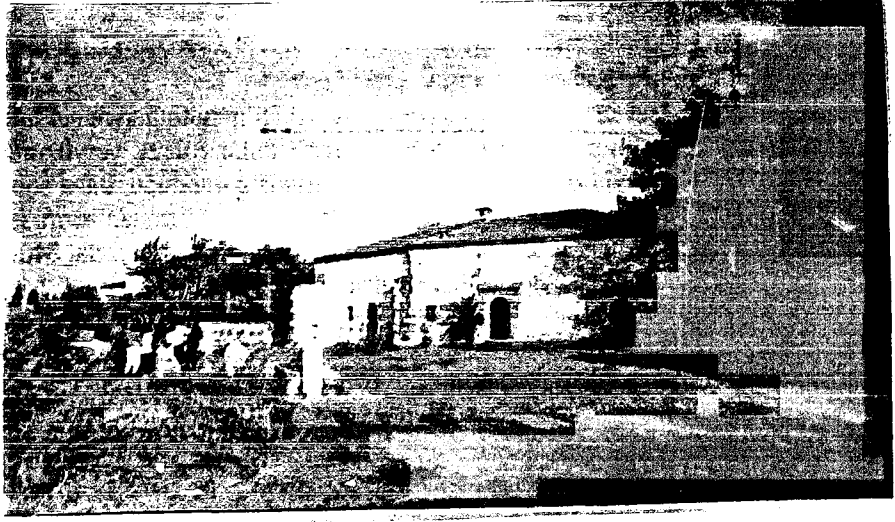
Müze müstemilatında sergilenen bazı eşyalar

Bektaş Efendi Türbesi

Çivril Köyü yakınlarında bulunan Beştaşlar

Hacibektaş İlçesindeki Kadıncık Ana evi

Müzedeki ikinci avlu (Derğah avlusu) da bulunan 1554 yılında Sii-
listre Valisi Malkaç Bali İbn-i Ali Bey tarafından yaptırılan aslanlı
çeşme

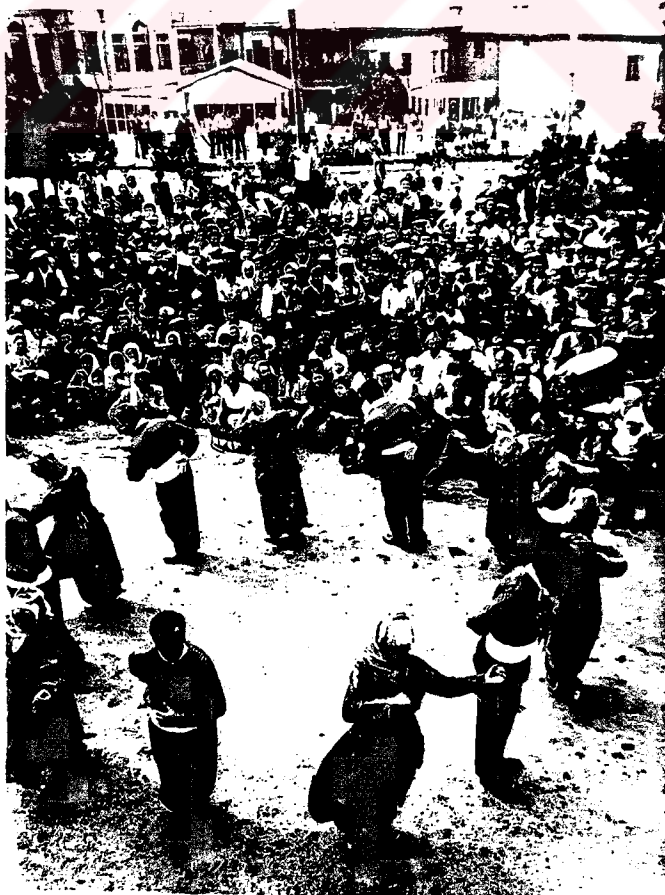
16-18 Ağustos Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenleri'nden bir görüntü

16-18 Ağustos törenlerinden bir görüntü

16-18 Ağustos Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenlerinden görüntüler

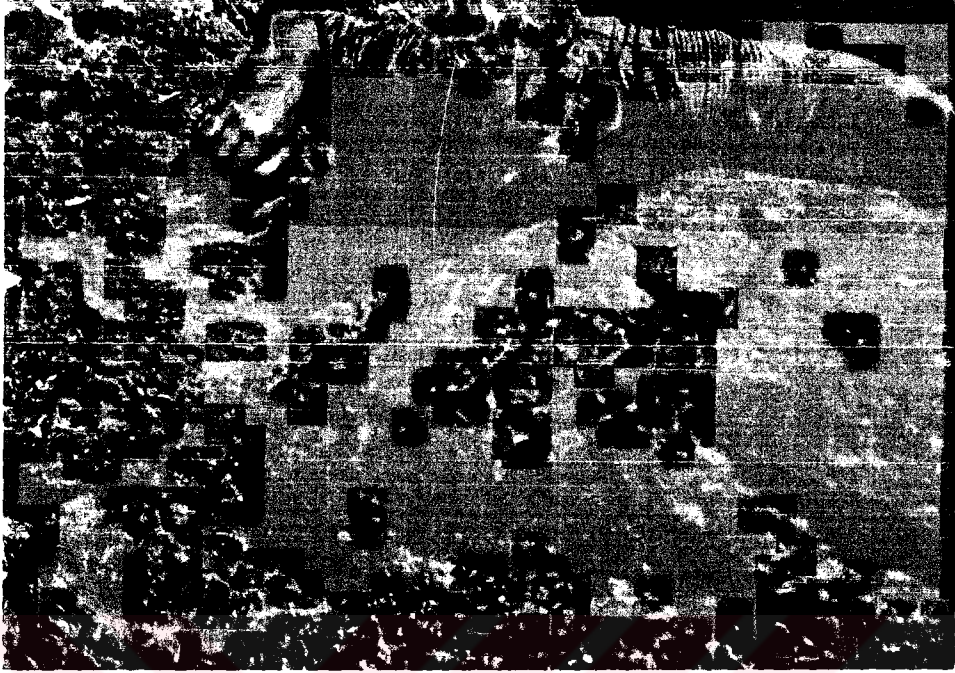
16-18 Ağustos Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenlerinden bir semah gösterisi

Deliklitaştan geçmeye zorluyan bir erkek

Deliklitaştan çıkmaya çalışan bir bayan

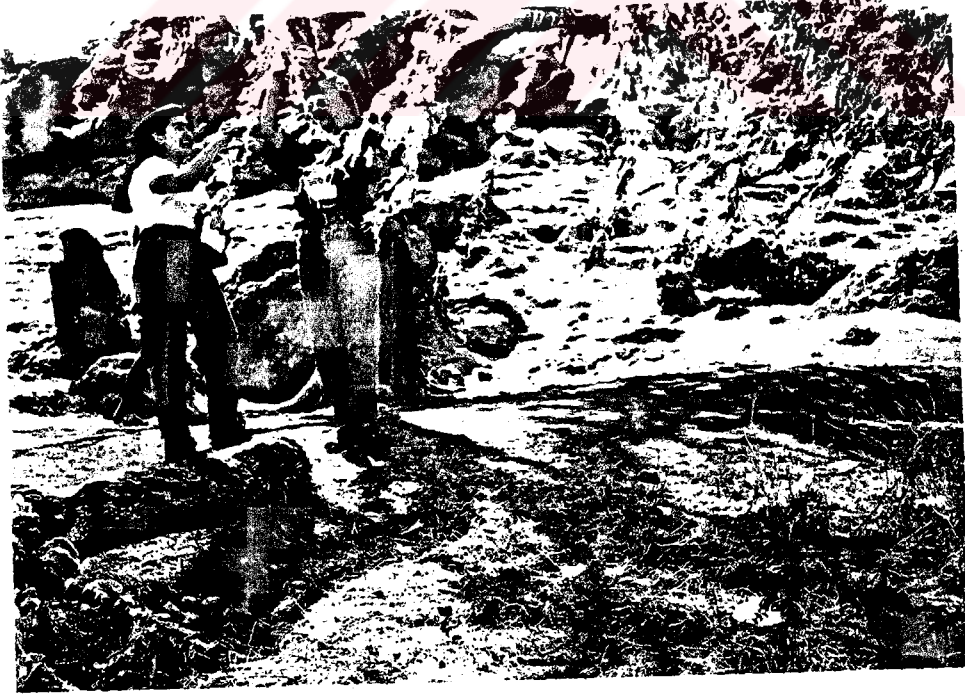
Deliklitaştan geçmeye çalışan bir kişi

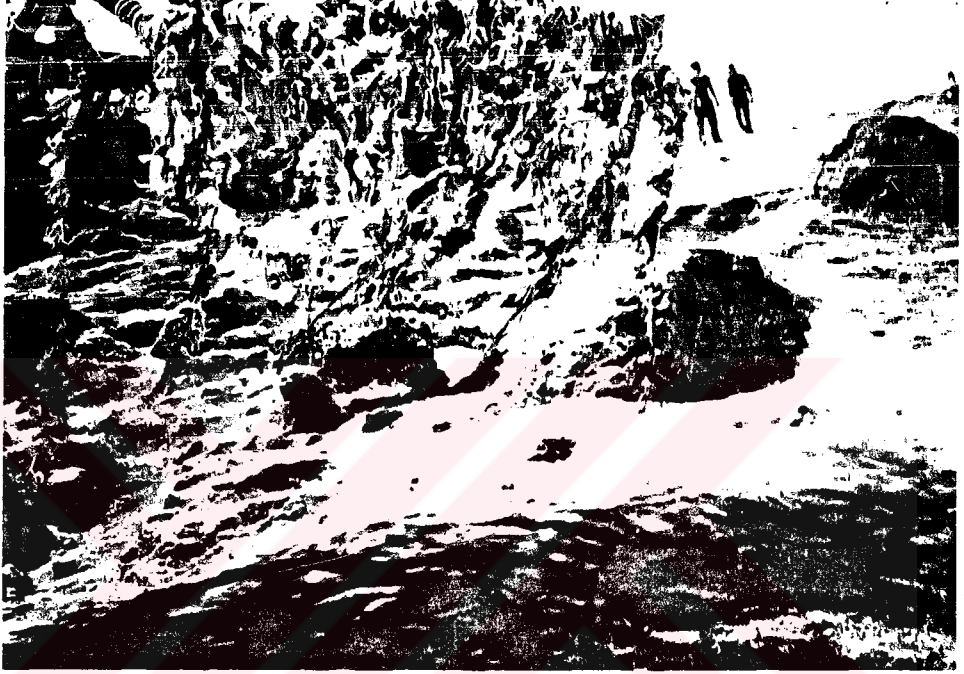
Kulunç kaya 'da tedavi olmaya çalışan bir bayan

Balımlı Sultan Türbesi önündeki dut ağacına bez bağlayanlar ve bağlanmış bezler

Çilehane - Arafat dağındaki alıç ağacına bağlanan bezler ve bez bağlayan iki genç bayan

Arafat dağındaki alıç ağacından bir görüntü

NOT:1 ve 11. resimler Tarık Mümtez Sözenil'in **Tarih Boyunca Alevilik** isimli eserinden,
2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15 ve 16. resimler de **Hacıbektaş Kılavuzu**'ndan alınmıştır.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**